

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
บทที่ 1 บทนำ	1-1
1.1 หลักการและเหตุผล	1-1
1.2 วัตถุประสงค์	1-2
1.3 ขอบเขตและระยะเวลาดำเนินงาน	1-2
1.4 วิธีการศึกษา	1-3
1.5 สมมติฐาน	1-3
1.6 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	1-3
1.7 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	1-7
1.8 วิธีดำเนินงาน	1-7
1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	1-8
1.10 ผู้ดำเนินงาน	1-9
1.11 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	1-9
บทที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของทุ่งมหาวิ	2-1
2.1 ลักษณะทั่วไป	2-1
2.2 ลักษณะภูมิประเทศ	2-1
2.3 ลักษณะภูมิอากาศ	2-2
2.4 ข้อมูลการใช้ที่ดินและการถือครองที่ดิน	2-5
2.5 การเกษตรกรรม	2-6
บทที่ 3 สภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร	3-1
3.1 สภาพทั่วไปของหัวน้ำครัวเรือนเกษตร	3-1
3.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร	3-5

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
สภาพการผลิตพืช ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตพืช	4-1
4.1 วิธีการศึกษาและดำเนินการ	4-1
4.2 สภาพการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตพืช	4-3
บทที่ 5	
ความพึงพอใจต่องานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ปัญหา ความต้องการ	5-1
ความช่วยเหลือ และทัศนคติของครัวเรือนเกษตรกร	
5.1 ความพึงพอใจต่องานพัฒนาที่ดินที่ดำเนินการในพื้นที่ทุ่งมหาหิว	5-1
5.2 ปัญหาของครัวเรือนเกษตรกร	5-6
5.3 ความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ	5-9
5.4 ทัศนคติของครัวเรือนเกษตรกร	5-12
บทที่ 6	
สรุปและวิจารณ์ผล	6-1
6.1 สรุป	6-1
6.2 วิจารณ์ผล	6-12
เอกสารอ้างอิง	อ-1
ภาคผนวก 1	
การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาหิว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต	ผ1-1
โดยใช้วิธีการกำหนดเขตความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน (Zoning)	
ภาคผนวก 2	
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติการ	ผ2-1

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2-1 สถิติภูมิอากาศจังหวัดอุบลราชธานี ในรอบ 10 ปี (พ.ศ.2547-2556	2-4
ตารางที่ 3-1 ลักษณะทั่วไปของหัวหน้คร้วเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	3-2
ตารางที่ 3-2 ลักษณะทั่วไปของหัวหน้คร้วเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	3-3
ตารางที่ 3-3 การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันของหัวหน้คร้วเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการ	3-4
ตารางที่ 3-4 ลักษณะการถือครองที่ดินคร้วเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	3-6
ตารางที่ 3-5 ภาวะหนี้สินและการกู้ยืมเงินทั้งในและนอกระบบของคร้วเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	3-8
ตารางที่ 4-1 สภาพการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการ งานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-5
ตารางที่ 4-2 การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์หอมมะลิ105 ก่อนมีโครงการ งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-6
ตารางที่ 4-3 ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ขาวดอก มะลิ 105 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-8
ตารางที่ 4-4 ภาวะการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข.6 ก่อนมีโครงการ งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-9

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4-5 การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข.6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-10
ตารางที่ 4-6 ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข.6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-12
ตารางที่ 4-7 ภาวะการผลิตข้าวเจ้านาปีนาคำ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-13
ตารางที่ 4-8 การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้านาปีนาคำ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-14
ตารางที่ 4-9 ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้านาปีนาคำ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-16
ตารางที่ 4-10 ภาวะการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาคำ พันธุ์ กข.6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-17
ตารางที่ 4-11 การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาคำ พันธุ์ กข.6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-18

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 4-12	ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาดำ พันธุ์ กข6 ก่อนมี โครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	4-20
ตารางที่ 4-13	การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-22
ตารางที่ 4-14	ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-24
ตารางที่ 4-15	การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการ งานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิวอำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-25
ตารางที่ 4-16	ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-27
ตารางที่ 4-17	การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง พันธุ์หอมมะลิ 105 หลังมีโครงการ งานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกห้วยเทวดา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-28
ตารางที่ 4-18	ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้านาปี (หวานแห้ง) พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกห้วยเทวดา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-30
ตารางที่ 4-19	การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการ งานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกห้วยเทวดา ระยะที่ 1) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลุสม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-31

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 4-20	ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกห้วยเหวคา ระยะที่ 1) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-33
ตารางที่ 4-21	การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกหนองพอก) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	4-34
ตารางที่ 4-22	ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน(ขุดลอกหนองพอก) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	3-36
ตารางที่ 5-1	ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่องานปรับปรุงแปลงนา และงานอื่น ๆ ภายได้โครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-3
ตารางที่ 5-2	เหตุผลความไม่พึงพอใจ พึงพอใจเล็กน้อย หรือพึงพอใจปานกลาง ของเกษตรกร ต่องานปรับปรุงแปลงนา ภายได้โครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-4
ตารางที่ 5-3	ความต้องการให้ช่วยเหลือ ปรับปรุง หรือขุดเซก งานปรับปรุงแปลงนา ภายได้โครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-5
ตารางที่ 5-4	ความต้องการของเกษตรกรต่องานพัฒนาที่ดิน และความต้องการด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-6
ตารางที่ 5-5	ปัญหาด้านการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-8

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 5-6 ปัญหาในการครองชีพของครัวเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนา ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-9
ตารางที่ 5-7 ความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐของครัวเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการ พัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-11
ตารางที่ 5-8 ทักษะของครัวเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	5-13
ตารางที่ 6-1 ผลผลิต ต้นทุนการผลิต และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิตของการปลูก ข้าวนาปี ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58	6-5
ตารางที่ 6-2 ผลผลิต ต้นทุนการผลิต และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิตของการปลูก ข้าวนาปี หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59	6-6
ตารางที่ 6-3 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของผลผลิต ต้นทุน และอัตราส่วนรายได้ต่อ ต้นทุนการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนและหลัง มีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี	6-8
ตารางที่ 6-4 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของผลผลิต ต้นทุน และอัตราส่วนรายได้ต่อ ต้นทุนการผลิตการผลิดข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 ก่อนและหลัง มีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี	6-9

สารบัญรูป

		หน้า
รูปที่ 2-1	แสดงพื้นที่แหล่งน้ำที่มีอยู่ในโครงการ	2-2
รูปที่ 2-2	แสดงปริมาณน้ำฝนและศักยภาพการคายระเหยน้ำ	2-5

บทสรุปผู้บริหาร

จากผลการศึกษาการประเมินศักยภาพการบริหารจัดการงานพัฒนาที่ดินพื้นที่เฉพาะ “ทุ่งมหาหิว” ปีการผลิต 2558/59 สรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร ปีการผลิต 2558/59

หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร มีอายุเฉลี่ยประมาณ 53 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา นอกจากอาชีพทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนแล้วยังประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปด้วย ครัวเรือนเกษตรกรมีที่ดินถือครองเฉลี่ย 24.12 ไร่ต่อครัวเรือน เนื้อที่ถือครองส่วนใหญ่เป็นของตนเอง มีเอกสารสิทธิ์หรือหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นโฉนด น.ส.3 น.ส.4 จ. ส.ป.ก.4-01 และ ส.ค.1 พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นที่นา ในปีการผลิต 2558/59 พบว่า ครัวเรือนเกษตรกร มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบรวมหนี้สินเฉลี่ย 169,016.67 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่กู้มาเพื่อใช้ทางการเกษตร

ภาวะการผลิตข้าว ก่อนและหลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน

บริเวณพื้นที่เกษตรกรรมของพื้นที่ทุ่งมหาหิวพืชเศรษฐกิจของพื้นที่นี้คือ “ข้าว” มีการปลูกทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ซึ่งในรอบปีการผลิตเกษตรกรทำนาได้เพียงปีละครั้ง น้ำที่ใช้เพาะปลูกอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลเพียงอย่างเดียว สำหรับข้าวเหนียวเกษตรกรใช้พันธุ์ กข6 และสำหรับข้าวเจ้าเกษตรกรใช้พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ได้ผลการศึกษาก่อนมีโครงการฯ (ปีการผลิต 2557/58) และหลังมีโครงการฯ (ปีการผลิต 2558/59) ดังนี้

ข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง ผลการศึกษาลงมีโครงการฯ พบว่า ผลผลิตลดลงประมาณ 55 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 23.12 สำหรับต้นทุนการผลิตพิจารณาที่ต้นทุนผันแปรพบว่าต้นทุนผันแปรเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 10.74 จากปีก่อนมีโครงการ

ข้าวเหนียนาปีนาหว่านแห้ง ผลการศึกษาลงมีโครงการฯ พบว่า ผลผลิตลดลงประมาณ 8.00 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 4.29 สำหรับต้นทุนการผลิตพิจารณาที่ต้นทุนผันแปรมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.30 จากปีก่อนมีโครงการ

จากผลการศึกษา ไม่สามารถสรุปได้ว่าผลที่เกิดขึ้น เกิดจากโครงการงานพัฒนาที่ดินที่ทำในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านของผลผลิตมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางลดลง หรือต้นทุนเพิ่มขึ้นกว่าก่อนมีโครงการฯ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าพื้นที่เกษตรกรรมประสบปัญหาภัยแล้งติดต่อกันมาหลายปีการผลิต โดยเฉพาะในปีการผลิต 2558/59 พื้นที่เกษตรกรรมประสบปัญหาภัยแล้งอย่างรุนแรง ดังนั้นจึงควรมีการ

ประเมินทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่อไป

ความพึงพอใจต่องานพัฒนาที่ดิน ผลการศึกษาพบว่า งานขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อกักเก็บน้ำ การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการระบายน้ำและเพื่อลำเลียงน้ำ (คลองซอย ท่อส่งน้ำ) และการทำระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำท่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำ) และการปรับปรุงแปลงนาให้เกษตรกร (ปรับระดับพื้นที่นา/ปรับคันนา) โดยภาพรวม คราวเรือนเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมาก ยกเว้นงานปรับปรุงแปลงนา ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการปรับพื้นที่ไม่เสมอ

ปัญหาของครัวเรือนเกษตรกร ปัญหาด้านการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรประสบปัญหาร้อยละ 97.80 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด โดยปัญหาด้านการผลิตมีหลายปัญหา ปัญหาอันดับต้นๆ คือ ปัญหาฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ปัญหาขาดแคลนเงินทุน และปัญหาขาดแคลนแรงงาน **ปัญหาด้านการครองชีพ** ครัวเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาด้านการครองชีพมีอยู่ร้อยละ 59.34 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด ปัญหาอันดับต้นๆ คือ ปัญหารายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย ปัญหาราคาสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูง และปัญหาขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน

สำหรับความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ ด้านการเกษตร ต้องการให้รัฐช่วยประกันราคาผลผลิต ต้องการให้รัฐจัดสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และต้องการให้รัฐขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำสาธารณะที่ตื้นเขิน **ความต้องการความช่วยเหลือ ด้านการครองชีพ** ส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐควบคุมราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพ รองลงมาต้องการให้ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม และต้องการให้จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค

ทัศนคติของครัวเรือนเกษตรกรต่อการเกษตรกรรม พบว่า แนวคิดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรเพิ่มปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ) รองลงมา มีความเห็นว่าควรเพิ่มปุ๋ยเคมีและควรมีการปรับปรุงบำรุงดินอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นส่วนมากและทุกครัวเรือนมีความพึงพอใจต่ออาชีพการเกษตรไม่คิดจะเปลี่ยนแปลง ถึงแม้สภาพพื้นที่ทำการเกษตรจะไม่เอื้อต่อผลผลิตที่ได้รับ ดังนั้นจึงควรรหาแนวทางหรือวิธีการ เข้ามาแนะนำ ส่งเสริม ในลักษณะของการทำแปลงสาธิต แปลงทดลองหรือแปลงทดสอบ โดยจัดทำในพื้นที่เกษตรกร ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมการผลิต เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับ สำหรับงานปรับปรุงแปลงนา (ปี 2558) หลังดำเนินการเกิดปัญหาตามมามาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปแก้ไขในส่วนที่เกิดปัญหา ทำประชาพิจารณ์เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้ง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิวต่อไปในอนาคต และสร้างความน่าเชื่อถือแก่เกษตรกร

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

“ทุ่งหมาหิว” เป็นพื้นที่ราบโล่ง ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดอุบลราชธานี และ จังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำลำเซบก โดยมีลำเซบกเป็นแม่น้ำสายหลัก ไหลจากทิศเหนือ ทางด้านจังหวัดอำนาจเจริญ ลงสู่ทิศใต้บรรจบกับแม่น้ำมูลในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการ ประชุมหารือร่วมเพื่อยกร่างโครงการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์คุณภาพเพื่อการส่งออกและพืชหลังนา ในเขตทุ่งหมาหิว จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่ง สศก. โดยสำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร และ สศข.11 ได้ร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2556 ณ ห้องประชุมสำนักชลประทานที่ 7 อำเภอเมือง อุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี โดยที่ประชุมได้ยกร่างการดำเนินโครงการฯ 5 ปี (ปีงบประมาณ 2558-2562) มีวัตถุประสงค์โครงการเพื่อให้เกษตรกรอยู่ดี กินดี สังคมดี ตั้งเป้าเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 คือ จากเดิม 35,000 บาทต่อรายต่อปี เพิ่มขึ้นเป็น 42,000 บาทต่อรายต่อปี และเพิ่มพื้นที่ชลประทาน 100,000 ไร่ ซึ่งมีขอบเขตพื้นที่ในการพัฒนาทุ่งหมาหิวครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภอดาหลวง อำเภอดอนมดแดง และอำเภอเหล่าเสือโก้ก รวมพื้นที่ การเกษตรโดยประมาณ 572,508 ไร่ โดยมีพื้นที่ทำนา 456,968 ไร่

สำหรับ กิจกรรมของโครงการฯ มีกิจกรรมที่จะดำเนินการส่งเสริมพร้อมเป้าหมาย คือ ผลิตข้าว หอมมะลินทรีย์ มีพื้นที่เพาะปลูก 100,000 ไร่ มูลค่าเพิ่ม 200 ล้านบาท ปลูกพืช 5,000 ไร่ มูลค่าเพิ่ม 100 ล้านบาท พืชหลังนา พื้นที่ 50,000 ไร่ มูลค่าเพิ่ม 299.75 ล้านบาท มันสำปะหลังพื้นที่ 10,000 ไร่ มูลค่าเพิ่ม 37.5 ล้านบาท และอ้อยโรงงานพื้นที่ 10,000 ไร่ มูลค่าเพิ่ม 31.25 ล้านบาท ทั้งนี้ คาดว่าเมื่อนำไปสู่การปฏิบัติแก่เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย จะส่งผลให้ภาพรวมผลิตภัณฑ์มวลรวม ภาคการเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีเพิ่มขึ้น

กรมพัฒนาที่ดินมีหน้าที่เกี่ยวกับงานสำรวจดิน วางแผนการใช้ที่ดิน ปรับปรุงทรัพยากรดิน เลื่อมโทรม พร้อมทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ ตามนโยบายของรัฐบาลที่จะ พัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพ กรมพัฒนาที่ดินจึงทำการศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่บริเวณทุ่งหมาหิว เพื่อจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่เฉพาะและจัดตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินการต่อไป

งานวิจัยด้านการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน นอกจากความสำคัญทางด้านการนำเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานทั้งเทคโนโลยีด้านเครื่องทุ่นแรงและเครื่องจักรกลเทคโนโลยีชีวภาพ รวมทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ ซึ่งกำลังมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ข้อมูลทางด้านของเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร และข้อมูลทางด้านการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของพื้นที่ทุ่งมหาวิห ก็นับว่ามีความสำคัญ การที่จะสนับสนุน ส่งเสริม และวางแผนการพัฒนานั้น ควรทราบข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและตรงตามความต้องการของพื้นที่ ดังนั้นข้อมูลทางด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรจึงเป็นข้อมูลที่ต้องศึกษาทั้งก่อนและหลังมีโครงการต่าง ๆ ลงในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลทางด้านการเพาะปลูกพืช ได้แก่ ข้อมูลสภาพทั่วไปของพืช ข้อมูลการใช้ปัจจัยการผลิต ข้อมูลด้านต้นทุนและผลตอบแทนของพืชเศรษฐกิจ ตลอดจนข้อมูลสภาพทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร เช่น สภาพทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดิน หนี้สินครัวเรือน เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องศึกษาปัญหาทั้งทางด้านการผลิต การตลาด และความต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐด้านต่าง ๆ เพื่อให้การวางแผนการใช้ที่ดินมีความเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกร และสร้างความยั่งยืนตลอดไป โดยไม่ขัดต่อสภาพภูมิสังคมของเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อประเมินเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร ปีการผลิต 2558/59
- 1.2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ การใช้ปัจจัยการผลิต ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต/การเพาะปลูกข้าว ก่อนและหลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน
- 1.2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ ศึกษาความต้องการและความคิดเห็นของเกษตรกรต่องานพัฒนาที่ดิน

1.3 ขอบเขตและระยะเวลาดำเนินงาน

- 1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่เป็นการประเมินกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายในพื้นที่โครงการ “พัฒนาพื้นที่เฉพาะพื้นที่ทุ่งมหาวิห” อำเภอตาลสุม ตำบลตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านม่วงโค่น หมู่ 1 บ้านนาห้วยแคน หมู่ 3 และบ้านตาลสุม หมู่ 7
- 1.3.2 ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี คือ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 ถึงเดือนกันยายน 2559

1.4 วิธีการศึกษา

พัฒนารูปแบบการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder participation) ในการพัฒนาและประมวลผล โดยสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ พร้อมทั้งสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1.4.1 รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เอกสารข้อมูล รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ บริษัทเอกชน องค์กรเอกชนอิสระ ภาคประชาชน และสถาบันการศึกษา

1.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้นแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ และสิ่งที่ต้องปรับปรุง พร้อมทั้งวางแผนการเก็บข้อมูลปฐมภูมิในภาคสนาม

1.4.3 รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ในสภาพปัจจุบัน (Existing Resources) รวมทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดข้อมูลเพิ่มเติม

1.4.4 วิเคราะห์ข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อหาความสอดคล้องและความแตกต่าง

1.4.5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลในลุ่มน้ำ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ มีการเฝ้าระวังและแลกเปลี่ยนข้อมูล ผ่านเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือประชุมชาวบ้าน ฯลฯ

1.4.6 สังเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เชื่อมโยงงานวิจัยในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลชุดสุดท้ายที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด สำหรับแนวทางการพัฒนา ส่งเสริมกิจกรรมด้านการพัฒนาที่ดิน

1.4.7 จัดทำรายงานผลการศึกษา

1.5 สมมติฐาน

เมื่อมีโครงการเกิดขึ้นจะส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของเกษตรกรในพื้นที่ทั้งหมดดีขึ้น และเกิดการประหยัดต่อขนาดการผลิต กล่าวคือ ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง มีรายได้สุทธิจากการผลิตทางการเกษตรสูงขึ้น และส่งผลทางด้านสังคมต่อเกษตรกรและชุมชนในพื้นที่เป้าหมายให้มีความเข้มแข็งจากระดับครัวเรือนถึงระดับชุมชนมากขึ้น เกิดการรวมกลุ่มการผลิตในแต่ละชนิดพืช เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองทางการตลาด

1.6 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำรายงานการประเมินผลโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2556 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการกักเก็บน้ำ การใช้ประโยชน์ความคุ้มค่าเชิงเศรษฐกิจและสังคมจากแหล่งน้ำในไร่นานอกเขต

ชลประทานของเกษตรกร ประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการฯ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรตัวอย่างที่ได้รับบริการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในปีงบประมาณ 2555 จำนวน 462 คน และเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน จำนวน 34 คน

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 60.17 เพศหญิง ร้อยละ 39.83 มีอายุประมาณ 52 ปี ร้อยละ 94.81 ของครัวเรือนทั้งหมดประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 24.38 ไร่ มีแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2.46 คน ส่วนใหญ่ทำการเกษตรด้วยแรงงานในครัวเรือนไม่ค่อยมีการจ้างแรงงาน น้ำที่ใช้ทำการเกษตรมีทั้ง น้ำฝน น้ำท่า น้ำบาดาล และน้ำสระ ที่ขุดจากโครงการ เพื่อทำการเกษตร เมื่อพิจารณาตามตัวชี้วัด สรุปได้ดังนี้

1. ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อโครงการ พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.31) คิดเป็นร้อยละ 86.20 และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน ในด้านการบริหาร การจัดการ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านผลผลิตของโครงการ และด้านผลกระทบของโครงการฯ เกษตรกรมีความพึงพอใจระดับมากที่สุดเช่นกัน (ค่าเฉลี่ย 4.58 4.67 4.57 และ 4.41) ส่วนด้านผลลัพธ์ของโครงการฯ เกษตรกรมีความพึงพอใจระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.83)

2. ด้านการบริหารจัดการโครงการ พบว่า เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาที่ดินแต่ละพื้นที่ ได้ดำเนินการตามคู่มือของงานโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานเป็นที่เรียบร้อย ทั้งการคัดเลือกเกษตรกร และการคัดเลือกพื้นที่ ความเหมาะสมของพื้นที่และสภาพของดิน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานตามระยะเวลาการจัดซื้อจัดจ้าง การติดตามการขุดสระน้ำ และการตรวจรับงานตรงตามเวลาที่กำหนดโดยไม่มีข้อบกพร่อง

3. การดูแลรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการดูแลรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำในเรื่อง การปลูกหญ้าแฝก การดูแลรักษาคุณภาพน้ำ การดูแลรักษาคุณภาพน้ำในสระในพื้นที่ดินเปรี้ยวจัดและการจัดการดินเพื่อการปลูกพืชบนคันดินขอบสระ แต่มีเกษตรกรทำแนวคันดินกันดินขอบสระไหลลงสระ มีการใช้น้ำดินมาทำแนวคันดินขอบสระเพื่อปลูกพืช และมีการปลูกพืชผักสวนครัวไม้ผล และพืชอื่นๆ บริเวณขอบสระหรือคันดิน เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน

4. ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาแหล่งน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่พบปัญหาและอุปสรรค แต่มีเกษตรกรบางส่วนที่พบปัญหา โดยพิจารณาระดับของปัญหา ดังนี้

4.1 เกษตรกรที่มีปัญหาระดับปานกลาง ได้แก่ เรื่องสระน้ำที่ได้รับใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่

4.2 เกษตรกรที่มีปัญหาระดับน้อย ได้แก่ เรื่องสระน้ำที่ได้รับไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เพราะเกิดการตื้นเขิน

4.3 สระน้ำที่ได้รับมีสภาพ หรือขนาดไม่เป็นไปตามความต้องการ

- 4.4 สระน้ำอยู่ไกลจากพื้นที่การเกษตร หรืออยู่ไกลที่พักอาศัย
- 4.5 ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อร่วมจ่ายสมทบการขุดสระน้ำ
- 4.6 เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการขุดสระน้ำ
- 4.7 เจ้าหน้าที่/หมอดินอาสาดูแลไม่ทั่วถึง

นอกจากปัญหาดังกล่าว เกษตรกรยังมีความต้องการด้านการเกี่ยวกับการเกษตร กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้กรมพัฒนาที่ดิน จัดกิจกรรมโครงการขุดสระน้ำ (ร้อยละ 91.55) รองลงมา ต้องการให้จัดกิจกรรม จัดโครงการเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในเรื่องพันธุ์ปลา (ร้อยละ 37.44) ต้องการให้มีการปรับปรุง พัฒนาโครงการแหล่งน้ำในเรื่องการเพิ่มขนาดของสระน้ำและความลึกของสระน้ำ (ร้อยละ 33.78) นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการสนับสนุนด้านอื่น ๆ เช่น บ่อปลา ปลา หนุ่ย แผล่ ต้องการให้มีการเข้ามาทำการวิเคราะห์ดินในพื้นที่ ต้องการให้มีการส่งเสริม/ชี้แนะแนวทางการปรับปรุง บำรุงดิน ความรู้เรื่องการทำการเกษตร ต้องการให้ช่วยเหลือแจกจ่ายต้นพันธุ์/กิ่งพันธุ์ไม้ผล ไม้ยืนต้น ต่าง ๆ รวมถึงเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ ช่วยพัฒนาระบบส่งน้ำ ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และเงินทุน เป็นต้น

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน (2551) ได้ทำการศึกษาการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนโดยทำการศึกษาศูนย์เรียนรู้ฯ จำนวน 1,055 แห่ง ทั่วประเทศ ผลการศึกษาแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลการประเมินภาพรวมพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือภาคกลาง ภาคเหนือและภาคใต้
2. ผลการประเมินเพื่อจัดระดับความเข้มแข็ง พบว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่มีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับดี (4 ดาว) มากที่สุด รองลงมาระดับปานกลาง (3 ดาว) ระดับดีที่สุด (5 ดาว) ระดับพอใช้ (2 ดาว) และระดับยังใช้ไม่ได้ (1 ดาว)
3. การวิเคราะห์ SWOT ของโครงการพบว่ามีความจุดแข็งในด้านพื้นที่ดำเนินการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและพื้นที่การเกษตร แต่มีจุดอ่อนคือการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ และการเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้า ข้อจำกัดด้านพื้นที่ การขาดทักษะด้านการบริหารจัดการของประธานและกรรมการศูนย์ฯ ข้อจำกัดด้านเวลาของผู้เข้าร่วมโครงการ ส่วนโอกาส (Opportunities) คือนโยบายของรัฐบาล การขยายตลาดสินค้าเกษตร การได้พัฒนาบุคลากรและบุคลากร การทำงานของหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำหรับอุปสรรค (Threats) คือภาวะโลกร้อน การกิจหลักของหน่วยงานอื่น ๆ มีมาก การเติบโตอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและการขยายตัวของสังคมเมือง

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องต่อความสำเร็จของโครงการ คือ ผู้เข้าร่วมโครงการ ประธาน และคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ พื้นที่ดำเนินงานโครงการศูนย์เรียนรู้ฯ องค์ความรู้วิชาการเกษตร หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ภาครัฐในระดับปฏิบัติการ การเชื่อมโยงแบบบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ ตลอดจนการมีส่วนร่วมการได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและนโยบายภาครัฐ

5. การประเมินผลโครงการในเชิงประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) พบว่า เป็นโครงการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ ภายใต้กรอบเวลาและทรัพยากรที่จำกัดและมีผลผลิต (Output) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนจำนวนไม่ต่ำกว่า 1,055 แห่ง ผู้เข้าร่วมโครงการและผ่านการฝึกอบรมไม่ต่ำกว่า 30,000 คน ผลลัพธ์ (Outcome) เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่มีศักยภาพเกิดขึ้น การมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากชุมชน การพัฒนาจนสามารถยกระดับการดำเนินงานสู่ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน การนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติและถ่ายทอดต่อให้ครอบครัว เพื่อนบ้านและชุมชน สำหรับในส่วนของผลกระทบ (Impact) เกิดการเชื่อมโยงระหว่างศูนย์เรียนรู้ฯ กับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ๆ การเผยแพร่ภูมิปัญญาที่เป็นประโยชน์เกิดกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม

หุททัย มินะพันธ์ (2550) การวิเคราะห์โครงการนั้นเป็นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลเสีย ผลประโยชน์ของโครงการที่มีต่อสังคมโดยรวม ประโยชน์ของการวิเคราะห์โครงการที่สำคัญ คือเป็นเครื่องมือจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพในโครงการลงทุน และยังเป็นเครื่องวัดการเปลี่ยนแปลงในสวัสดิการซึ่งเป็นผลประโยชน์และเป้าหมายที่มีต่อสังคมอันเป็นผลจากการมีโครงการ การวิเคราะห์โครงการ ทางเศรษฐกิจจะพิจารณาผลกระทบต่อสวัสดิการของสังคมในวงกว้าง ทั้งสังคม เศรษฐกิจ รวมถึงจิตใจ นั่นคือ นอกจากจะประเมินค่าผลกระทบที่มองเห็นและวัดเป็นตัวเงินได้แล้วยังประเมินผลกระทบที่ไม่อาจมองเห็นได้อีกด้วย การวิเคราะห์ความคุ้มค่า หรือการวิเคราะห์ผลเสียและผลประโยชน์เป็นเครื่องมือที่ไม่ได้จำกัดการใช้เฉพาะ โครงการลงทุนเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผลเสียและผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการอาจสามารถวัดเป็นตัวเงินหรือไม่ใช่ตัวเงินก็ได้ วิธีวิเคราะห์สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับโครงการของภาครัฐบาลได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น โครงการขนาดใหญ่ ที่ใช้เงินลงทุนจำนวนมากหรือไม่มีการลงทุน โดยวิธีการวิเคราะห์ผลเสียและผลประโยชน์เป็นเครื่องช่วยตัดสินใจได้การที่รัฐบาลจะตัดสินใจว่านโยบายหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมการดำเนินกิจกรรมของระบบเศรษฐกิจนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ ก็สามารถตัดสินใจได้ภายใต้วิธีการวิเคราะห์ผลเสียและผลประโยชน์

1.7 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1.7.1 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลโครงสร้างพื้นฐาน สภาพทั่วไปของครัวเรือนเกษตร

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการผลิตข้าวและพืชหลังนาของครัวเรือนเกษตร

ตอนที่ 3 ทักษะคิด แนวความคิดเห็นด้านต่าง ๆ ผลกระทบอันเกิดจากงานพัฒนาที่ดินและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานพัฒนาที่ดิน

1.7.2 แผนที่ ประกอบด้วยแผนที่สภาพการใช้ที่ดิน แผนที่กลุ่มหรือหน่วยชุมชน และแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 ชุด L7018 ของกรมแผนที่ทหาร

1.7.3 เครื่องคำนวณระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System : GPS)

1.7.4 เครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรมปฏิบัติการ

1.7.5 อุปกรณ์สำนักงานอื่น ๆ เช่น กระดาษ หมึก สื่อบันทึกข้อมูล ฯลฯ

1.8 วิธีดำเนินงาน

1.8.1 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้แก่ ครัวเรือนเกษตร และประชาชนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ทุ่งมหาวิทที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้สูตรของ W.G.cochran

$$n = \frac{P(1 - P)Z^2}{d^2}$$

เมื่อ n คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

P คือ สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยต้องการจะสุ่ม

Z คือ ค่าความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ

Z ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.10 มีค่าเท่ากับ 1.65 (ความเชื่อมั่น 90%) >> Z = 1.65

Z ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 มีค่าเท่ากับ 1.96 (ความเชื่อมั่น 95%) >> Z = 1.96

Z ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 มีค่าเท่ากับ 2.58 (ความเชื่อมั่น 99%) >> Z = 2.58

d คือ สัดส่วนของความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้

1.8.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจและสังคมเป็นการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตร เช่น อายุ ระดับการศึกษา สมาชิกในครัวเรือน การถือครองที่ดิน ขนาดเนื้อที่ถือครอง ภาวะหนี้สิน ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐด้านต่าง ๆ เป็นต้น โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทน ด้านการผลิตข้าวและพืชหลังนา ของครัวเรือนเกษตรกร ก่อนและหลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน

1) วิเคราะห์ต้นทุนการผลิต โดยใช้หลักและวิธีการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ เป็นการวิเคราะห์ต้นทุนผันแปร ต้นทุนคงที่และต้นทุนทั้งหมด จำแนกเป็นส่วนที่เป็นต้นทุนเงินสดและไม่เป็นเงินสด สำหรับต้นทุนผันแปรจะเปลี่ยนแปลงไปตามขนาดของการผลิตเช่น ค่าพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่าฮอร์โมน ค่าสารปราบศัตรูพืช ค่าสารปราบวัชพืช ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเครื่องจักร ค่าจ้างแรงงาน ชั่วคราว ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุการเกษตรอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนต้นทุนคงที่เป็นต้นทุนที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามขนาดการผลิต เช่น ค่าภาษีที่ดิน ค่าเช่าที่ดิน และค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น สำหรับต้นทุนทั้งหมด คือ ต้นทุนผันแปรทั้งหมดรวมกับต้นทุนคงที่ทั้งหมด ส่วนการวิเคราะห์ผลตอบแทนการผลิตพืชจำแนกการวิเคราะห์ผลตอบแทน 4 ชนิด คือ

(1) ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดได้จากผลต่างระหว่างมูลค่าผลผลิตที่ได้ทั้งหมด กับต้นทุนที่เป็นเงินสดทั้งหมด

(2) ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรได้จากผลต่างระหว่างมูลค่าผลผลิตที่ได้ทั้งหมด กับต้นทุนผันแปรทั้งหมด

(3) ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดได้จากผลต่างระหว่างมูลค่าผลผลิตทั้งหมด กับต้นทุนทั้งหมด

(4) ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม ได้จากผลต่างระหว่างผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วยกับผลผลิต

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ประเด็นปัญหา วิเคราะห์ความพึงพอใจ การยอมรับงานพัฒนาที่ดิน ของครัวเรือนเกษตรกร วิเคราะห์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรที่ได้รับผลกระทบจากงานพัฒนาที่ดิน (ดีขึ้น/ไม่ดีขึ้น) โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขงานพัฒนาที่ดิน

1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.9.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรบริเวณพื้นที่โครงการดีขึ้นกว่าก่อนมีโครงการ

1.9.2 กรมพัฒนาที่ดิน ประสบความสำเร็จที่ประเมินจากความพึงพอใจของประชาชน ต่องานพัฒนาที่ดิน และได้แนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

1.9.3 กรมพัฒนาที่ดินและชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง เกิดการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายและความร่วมมือ เพื่อพัฒนาการจัดการที่เข้มแข็งของชุมชนมากยิ่งขึ้น

1.9.4 ได้องค์ความรู้ เพื่อเป็นแนวทางชี้้นำการปรับปรุงการดำเนินงาน “งานพัฒนาที่ดิน” และ
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อการพัฒนาของกรมพัฒนาที่ดินในระยะต่อไป

การเสนอผลการศึกษา นำเสนอในรูปแบบการบรรยายประกอบตาราง

1.10 ผู้ดำเนินงาน

นายสมศักดิ์ สุขจันทร์	ที่ปรึกษาโครงการ
นายวัลลภ บัวขาว	ที่ปรึกษาโครงการ
นางสาวจันทร์เรียง พลายละมูล	หัวหน้าโครงการ
นางสาวสลิลา เอี่ยมอิทธิพล	ผู้ร่วมดำเนินงาน

1.11 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน

บทที่ 2

ข้อมูลทั่วไปของทุ่งมหาหิว

2.1. ลักษณะทั่วไป

ลักษณะพื้นที่ของ ทุ่งมหาหิว ประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่มถึงลูกคลื่นลอนลาด โดยพื้นที่จะลาดเอียงจากทิศตะวันออกไปตะวันตก มีลำน้ำหลัก 2 สายคือพื้นที่โครงการ คือ ห้วยมะฮัง ซึ่งอยู่ตอนบนของพื้นที่และไหลลงสู่ลำน้ำเซบกทางทิศตะวันตก นอกจากนี้ยังมีห้วยในพื้นที่โครงการ คือ ห้วยเทวดา ไหลลงสู่หนองโง้งใหญ่ หนองโง้งน้อย หนองซอน และแยกไหลลงลำเซบก ซึ่งอยู่ตอนกลางด้านตะวันตกของพื้นที่ มีอ่างเก็บน้ำห้วยบกเนิ้งซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กอยู่ตอนบนของพื้นที่โครงการอีก 1 แห่ง น้ำจากแหล่งดังกล่าวจะถูกใช้ในการเพาะปลูก จากสภาพพื้นที่ดังกล่าวพบปัญหาว่าพื้นที่ทางด้านตะวันตกของทุ่งมหาหิวประมาณ 14,000 ไร่ จะเกิดภาวะน้ำท่วมขังในฤดูฝนในทุก ๆ รอบ 5-10 ปี เป็นพื้นที่ประมาณ 8,000-10,000 ไร่ ส่วนบริเวณที่ดอนจะเกิดภาวะการชะล้างพังทลายของดิน เนื่องจากสภาพพื้นที่มีลักษณะเนื้อดินเป็นดินทราย สำหรับในช่วงฤดูแล้งน้ำในลำห้วยและหนองต่าง ๆ มีปริมาณน้ำน้อย บางปีน้ำแห้ง สาเหตุเนื่องมาจากไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียงพอและประกอบกับเนื้อดินเป็นดินทรายซึ่งมีการอุ้มน้ำต่ำ

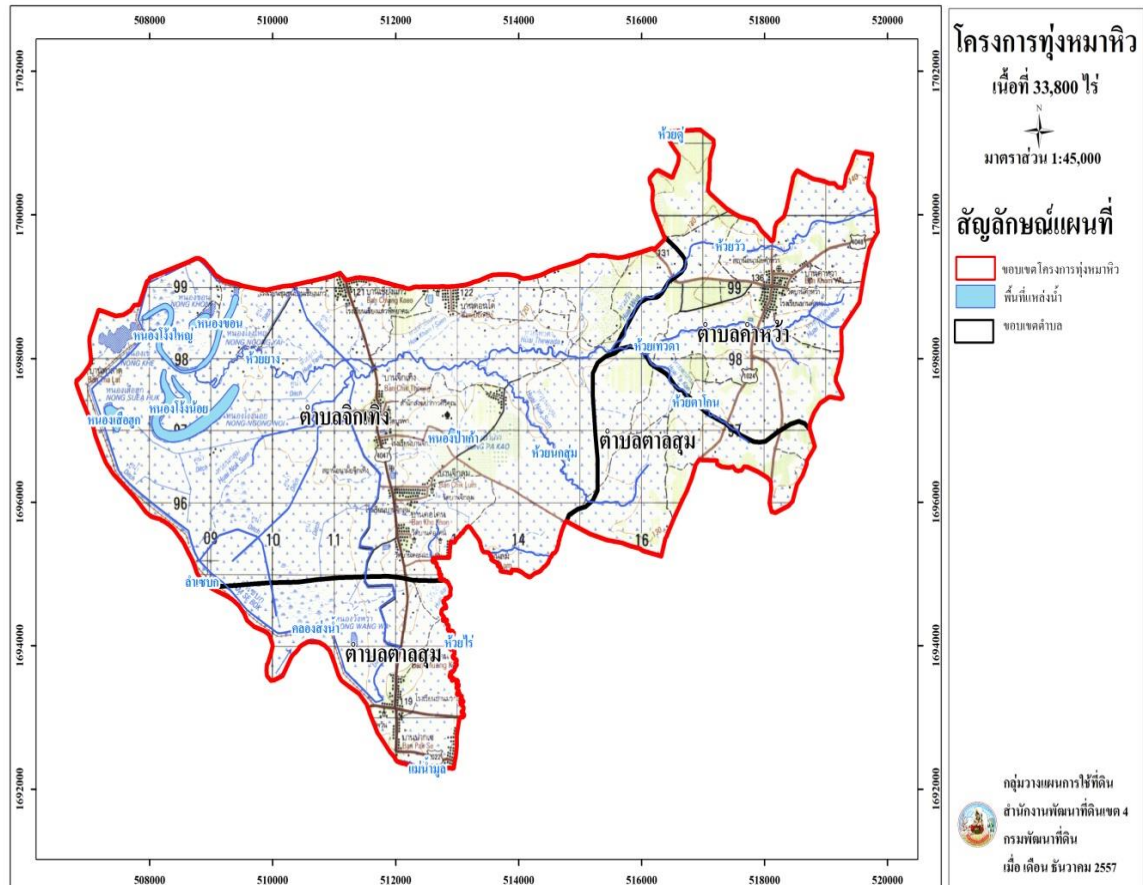
พื้นที่โครงการตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15°18' 39"-15°27' 02" เหนือ และเส้นแวงที่ 105°03' 58" - 105°11' 42" ตะวันออก ตามแผนที่ระวาง 6039 IV อำเภอตาลสุม โดยมีความยาวประมาณ 33,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตตำบลจิกเทิง ตำบลนาค่าย ตำบลคำหว้า ตำบลหนองกุง และตำบลตามสุข ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดบ้านคำหานมแพง
ทิศใต้	จดบ้านปากเซ
ทิศตะวันออก	จดบ้านหนองกุงใหญ่
ทิศตะวันตก	จดบ้านท่าลาด

2.2. ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่โครงการเป็นลักษณะที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงของแม่น้ำมูลและลำเซบก สภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ มีการลาดเอียงของพื้นที่สู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ โดยมีความสูงของพื้นที่อยู่ในช่วง 109-146 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (Mean Sea Level : MSL) ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่โครงการเป็นที่กำเนิดต้นน้ำห้วยมะฮัง ซึ่งจะไหลมารวมกับลำเซบกทางด้านทิศตะวันตก ตอนกลางของพื้นที่มีลำห้วยเทวดาไหลผ่านและไหลลงสู่หนองโง้งน้อย หนองโง้งใหญ่ และตำบลหนองซอน

ส่วนพื้นที่ทางทิศตะวันตกจะมีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูน้ำหลาก ซึ่งมีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้พืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหาย

รูปที่ 2-1 แสดงพื้นที่แหล่งน้ำที่มีอยู่ในโครงการ

2.3. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศในบริเวณโครงการ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ฤดูกาลดังนี้

ฤดูฝน เริ่มจากเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มจากเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์

ฤดูร้อน เริ่มเดือนมีนาคม ถึง เดือนเมษายน

2.3.1 ฝน (Rain)

ปริมาณฝนตกเฉลี่ยต่อปีคือ 1,601.9 มิลลิเมตร โดยมีฝนตกเฉลี่ยสูงสุดในเดือนสิงหาคม คือ ประมาณ 331.6 มิลลิเมตร และฝนตกเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนมกราคม คือ ประมาณ 1.3 มิลลิเมตร และมีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ย 120.1 วัน/ปี ช่วงที่มีฝนตกเฉลี่ยเกิน 100 มิลลิเมตรคือช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน โดยช่วงดังกล่าวมีจำนวนวันเฉลี่ยฝนตก 14.9 – 19.2 วัน

2.3.2 อุณหภูมิ (Temperature)

อุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือนอยู่ในช่วง 23.3 – 29.8 °C โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 26.8 °C เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย คือ 36.2 °C อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 17.2 °C ในเดือนมกราคม

2.3.3 ความชื้นสัมพัทธ์ (Relative humidity)

ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายเดือนอยู่ในช่วง 61 – 83 เปอร์เซ็นต์ โดยมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปี 72 เปอร์เซ็นต์ เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดเฉลี่ย คือ 94 เปอร์เซ็นต์ และมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยต่ำสุด 40 เปอร์เซ็นต์ ในเดือนกุมภาพันธ์และเดือนมีนาคม

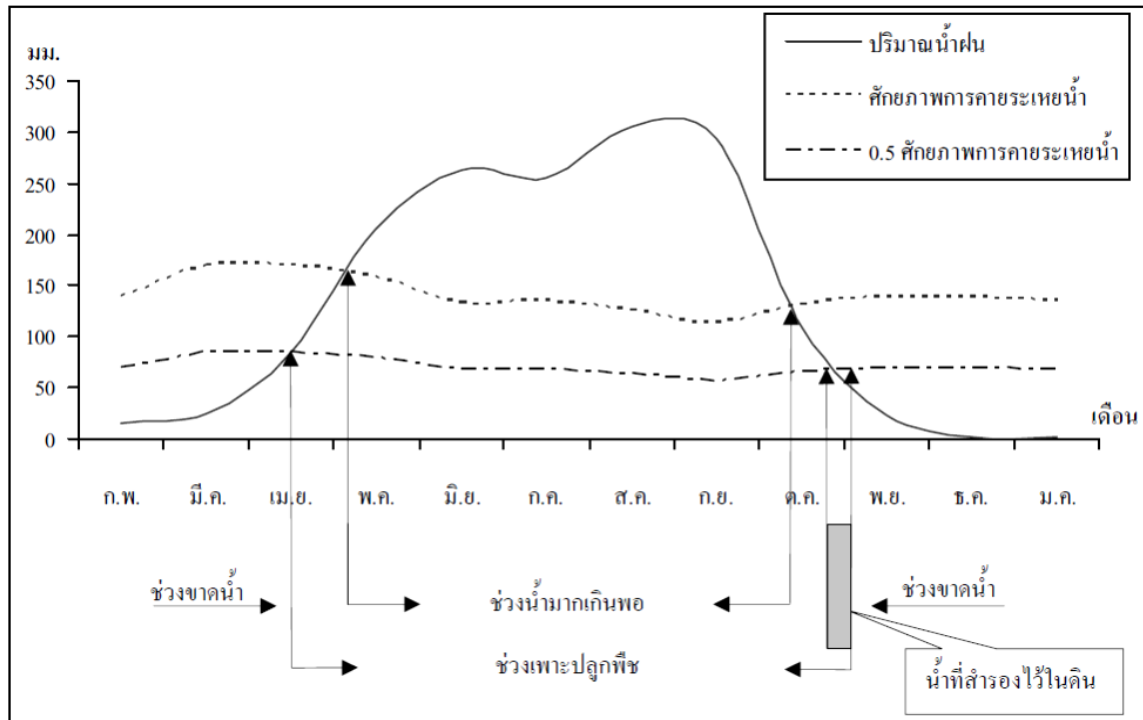
2.3.4 ลม (Wind)

ความเร็วลมเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.6–5.9 น็อต โดยมีอิทธิพลของลมที่พัด 3 ทิศทาง คือ ลมเหนือ พัดช่วงเดือนตุลาคม - เดือนกุมภาพันธ์ ลมใต้พัดช่วงเดือนมีนาคม - กันยายน และเดือนสิงหาคม จะได้รับอิทธิพลจากลมตะวันตกเฉียงใต้

ตารางที่ 2-1 สถิติภูมิอากาศจังหวัดอุบลราชธานีในรอบ 10 ปี (พ.ศ.2547-2556)

เดือน	อุณหภูมิ (C°)			ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย (%)	ฝน		ศักยภาพการคายระเหยน้ำ (มม.) *
	สูง	ต่ำ	เฉลี่ย		ปริมาณ (มม.)	วันฝนตก (วัน)	
มกราคม	31.99	17.83	24.09	65	4.56	0.80	136.10
กุมภาพันธ์	34.52	19.34	26.43	63	6.62	1.20	139.40
มีนาคม	35.72	22.58	27.73	62	27.50	3.20	170.50
เมษายน	36.56	24.02	30.20	67	84.24	6.90	169.80
พฤษภาคม	34.78	24.15	29.69	74	208.01	14.80	159.00
มิถุนายน	33.92	24.61	29.90	77	200.24	16.50	134.10
กรกฎาคม	32.79	24.13	29.00	79	316.25	17.80	135.50
สิงหาคม	32.12	24.10	28.81	82	334.54	21.70	126.20
กันยายน	32.06	23.64	28.49	83	333.16	19.10	114.00
ตุลาคม	32.40	22.49	27.37	76	111.81	9.50	131.40
พฤศจิกายน	32.45	21.06	26.18	71	24.41	2.90	139.20
ธันวาคม	31.28	18.37	24.33	67	11.19	0.30	140.10
รวม/เฉลี่ย	33.38	22.19	27.69	72.17	1,662.53	114.70	1,695.40

ที่มา: สถานีตรวจอากาศจังหวัดอุบลราชธานี, กรมอุตุนิยมวิทยา หมายเหตุ: * จากการคำนวณ

รูปที่ 2-2 แสดงปริมาณน้ำฝน และศักยภาพการคายระเหยน้ำ

2.4. ข้อมูลการใช้ที่ดินและการถือครองที่ดิน

การใช้ที่ดินและการถือครอง

พื้นที่ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นที่นา เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินตามลักษณะพื้นที่คือใช้ในการทำนา รองลงมาเป็นพื้นที่ป่าละเมาะ พื้นที่สวน ปศุสัตว์และประมง ส่วนที่เหลืออื่น ๆ ใช้เป็นที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำและพื้นที่สาธารณประโยชน์

การถือครองที่ดินในเขตพื้นที่โครงการบริเวณตำบลจิกเทิงเนื้อที่ประมาณ 10,000 ไร่ ปัจจุบันถูกถือครองกรรมสิทธิ์โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ซื้อมาจากเกษตรกรในราคา 100 บาทต่อไร่ เมื่อปี พ.ศ.2509 เพื่อต้องการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวและจัดรูปที่ดินแล้วขายคืนให้กับเกษตรกร แต่การพัฒนาเป็นไปอย่างล่าช้า ดัดขัดในเรื่องงบประมาณและปัญหาอุทกภัย อย่างไรก็ตามปัจจุบันเจ้าของที่ดินเดิมยังคงถือสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่อยู่ ด้วยเหตุนี้ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงต้องการพัฒนาและขายคืนให้กับเกษตรกรเดิมและขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่

การใช้ที่ดินจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นหลักโดยพื้นที่นาประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่นาทั้งหมด เกษตรกรจะทำนาปลูกข้าวมีทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ซึ่งเกษตรกรทำนาได้ปีละครั้ง และจากการสำรวจความต้องการเบื้องต้นพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการปลูกข้าวนาปรังสูง

2.5. การเกษตรกรรม

ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลจิกเทิง ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก อาชีพรองคือการค้าขายเบ็ดเตล็ด และรับจ้างทั่วไปในชุมชนและนอกชุมชน ส่วนการทำเกษตรในฤดูแล้ง มีการทำนาปรัง และมีการปลูกพืชไร่ เช่น พริก ถั่วลิสง ข้าวโพด แต่เป็นการปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน ไม่ใช่ปลูกเพื่อการค้า จากการศึกษาข้อมูลการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี กรมส่งเสริมการเกษตร พบว่า ระบบการเกษตรในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล เพียงอย่างเดียว ซึ่งบริเวณพื้นที่ลุ่มเกษตรกรใช้ปลูกข้าว (ข้าวนาปี) โดยทำนาได้เพียงหนึ่งครั้งต่อปี แต่มีเกษตรกรบางกลุ่มที่มีพื้นที่นาบางส่วนสามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้งต่อปี (นาปี-นาปรัง) โดยอาศัยน้ำจากระบบชลประทาน ส่วนพื้นที่ซึ่งอยู่ถัดขึ้นมาจากพื้นที่ลุ่มจะนิยมสร้างคันดินสำหรับกักเก็บน้ำ เพื่อใช้ในการปลูกข้าว ข้าวที่ปลูกในเขตอำเภอตาลสุมมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว โดยข้าวเจ้าใช้พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 และข้าวเหนียวใช้พันธุ์ กข6 ได้รับผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 394 และ 391 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ นอกจากการปลูกข้าวแล้วเกษตรกรยังมีการปลูกไม้ผล พืชไร่ และพืชผักอีกหลายชนิด โดยนิยมปลูกรอบๆ บ้าน สำหรับที่นานิยมปลูกบริเวณรอบๆ คันนา ไม้ผลที่มีการปลูกมาก 3 อันดับแรก คือ มะม่วงพันธุ์ดี มะขามเปรี้ยว และมะม่วงแก้ว

บทที่ 3

สภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร

จากผลการศึกษาข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ทราบถึงข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือน การถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ภาวะหนี้สิน โดยการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนเกษตรบริเวณพื้นที่โครงการทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ได้ผลการศึกษาดังนี้

3.1 สภาพทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร

3.1.1 ลักษณะทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร

หัวหน้าครัวเรือนเกษตร มีอายุเฉลี่ย 53 ปี โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 41-50 ปี และ อายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นอัตราส่วนเท่ากันที่ร้อยละ 28.57 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.38 อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี และ 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 15.38 และ 1.10 ตามลำดับ หัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนนับถือศาสนาพุทธ ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 49.45 รองลงมาจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 28.58 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 9.89 และ 5.49 ตามลำดับ จบประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และเป็นผู้ไม่รู้หนังสือในอัตราส่วนเท่ากันที่ร้อยละ 2.20 และจบการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรี ในอัตราส่วนเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 1.10 ของหัวหน้าครัวเรือน (ตารางที่ 3-1)

ครัวเรือนเกษตรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.08 คนต่อครัวเรือน หรือประมาณ 4 คนต่อครัวเรือน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานคิดเป็นร้อยละ 72.51 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 27.29 อยู่นอกวัยแรงงานโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ เป็นผู้ที่อายุน้อยกว่า 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 15.90 และผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัยชราคิดเป็นร้อยละ 11.59 ของจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สถานภาพของสมาชิกในครัวเรือน พบว่าเป็นผู้ที่ทำงานได้เฉลี่ย 2.84 คนต่อครัวเรือน หรือประมาณ 3 คนต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 69.54 ของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด สมาชิกส่วนใหญ่ทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวคิดเป็นร้อยละ 55.42 ของสมาชิกที่ทำงาน รองลงมาเป็นลูกจ้างหรือรับจ้างเอกชนคิดเป็นร้อยละ 17.05 ทำการเกษตรและรับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 10.85 ทำการเกษตรและรับจ้างทางการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 5.04 นอกจากนี้ยังมีที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น รับราชการและทำการเกษตรในครัวเรือน ทำการเกษตรและรับจ้างทั่วไป ทำการเกษตรและค้าขาย เป็นต้น สำหรับสมาชิก

ในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่นอย่างเดียว (ไม่ทำการเกษตร) ก็มีการประกอบอาชีพหลากหลายอาชีพ เช่น หนายความ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป เป็นต้น นอกจากนี้ในครัวเรือนเกษตรยังมีสมาชิกที่ไม่ได้ทำงาน หรือทำงานไม่ได้เฉลี่ย 1.24 คนต่อครัวเรือน หรือประมาณ 1 คนต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 30.46 ของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด สำหรับสาเหตุที่ไม่ได้ทำงานส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ทำงานเพราะกำลังเรียนหนังสือคิดเป็นร้อยละ 47.80 ของสมาชิกที่ไม่ได้ทำงาน รองลงมาเป็นเด็กเล็กและเด็กอนุบาลคิดเป็นร้อยละ 23.89 คนชราคิดเป็นร้อยละ 16.82 แม่บ้านคิดเป็นร้อยละ 6.19 เป็นผู้ที่สุขภาพไม่แข็งแรงคิดเป็นร้อยละ 2.65 พักการคิดเป็นร้อยละ 0.88 และผู้ที่เพิ่งจบการศึกษาอยู่ในระหว่างรองานคิดเป็นร้อยละ 1.77 ของสมาชิกที่ไม่ได้ทำงานทั้งหมด (ตารางที่ 3-2)

ตารางที่ 3-1: ลักษณะทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาวิห ตำบลจิกเทิง อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	เฉลี่ย/ครัวเรือน	ร้อยละ
ลักษณะทั่วไป		
อายุเฉลี่ย (ปี)	53.42	
ช่วงอายุ		
21-30ปี		1.10
31-40ปี		15.38
41-50ปี		28.57
51-60ปี		26.38
>60ปี		28.57
การนับถือศาสนา (ร้อยละ)		
พุทธ		100.00
ระดับการศึกษา		
ไม่รู้หนังสือ		2.20
ประถมศึกษา (ป.4)		49.45
ประถมศึกษา (ป.6)		28.57
มัธยมศึกษาตอนต้น		5.49
มัธยมศึกษาตอนปลาย		9.89
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)		1.10
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)		2.20
ปริญญาตรี		1.10

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 3-2: ลักษณะทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาวิห ตำบลจิกเทิง อำเภอดาหลวง
จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	เฉลี่ย/ครัวเรือน	ร้อยละ
สมาชิกในครัวเรือน		
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	4.08	100.00
ชาย		49.06
หญิง		50.94
วัยแรงงาน (อายุ 15-60 ปี)		72.51
นอกวัยแรงงาน (< 15 ปี)		15.90
(> 60 ปี)		11.59
สถานภาพการทำงานของคนในครัวเรือน		
ทำงาน	2.84	69.54
ทำการเกษตรและอาชีพอื่นๆ		
เกษตรอย่างเดียว		55.42
เกษตรและรับจ้างทางการเกษตร		5.04
เกษตรและรับจ้างนอกการเกษตร		2.71
เกษตรและรับจ้างทั่วไป		10.85
เกษตรและรับราชการ		0.39
เกษตรและค้าขาย		0.78
ประกอบอาชีพอื่น		
ทนายความ		0.39
รับราชการ		1.94
ค้าขาย		2.71
ธุรกิจส่วนตัว		0.00
รับจ้างในการเกษตร		0.00
รับจ้างนอกการเกษตร		0.78
รับจ้างทั่วไป		1.94
ลูกจ้าง/รับจ้างเอกชน		17.05
ไม่ทำงาน	1.24	30.46
เด็กเล็ก/อนุบาล		23.89
กำลังเรียนหนังสือ		47.80
สุขภาพไม่แข็งแรง		2.65
ชรา		16.82
พิการ		0.88
แม่บ้าน		6.19
เพื่องบการศึกษา/อยู่ระหว่างรองาน		1.77

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

3.1.2 การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันทางการเกษตร

สำหรับการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรตัวอย่าง จากผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ 83.52 เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันทางการเกษตร กลุ่มหรือสถาบันทางการเกษตรที่ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่เข้าเป็นสมาชิก คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 58.24 ของครัวเรือนที่เป็นสมาชิก รองลงมา ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 31.87 กองทุนเงินล้าน (จัดตั้งสมัยรัฐบาลทักษิณ) คิดเป็นร้อยละ 23.08 และกลุ่มออมทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 3.30 ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นสมาชิก

สำหรับระดับผลประโยชน์โดยภาพรวมของทุกกลุ่มหรือสถาบันที่ครัวเรือนเกษตรกรได้รับ (คำตอบที่ได้ให้เกษตรกรเป็นผู้ตัดสินใจอยู่ในระดับไหน) ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากหรือคิดเป็นร้อยละ 65.06 รองลงมาได้ผลประโยชน์ระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 14.46 และได้ผลประโยชน์ระดับน้อยคิดเป็นร้อยละ 2.41 นอกจากนี้ยังมีครัวเรือนเกษตรที่เป็นสมาชิกบางส่วนยังไม่ได้รับผลประโยชน์ (เข้าเป็นสมาชิกแต่ยังไม่เคยกู้ยืม ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม หรือไม่เคยใช้บริการใด ๆ ของกลุ่มที่เป็นสมาชิก) คิดเป็นร้อยละ 18.07 (ตารางที่ 3-3)

ตารางที่ 3-3: การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการ

รายการ	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันของสมาชิกในครัวเรือน	
ไม่เป็น	16.48
เป็น กลุ่มหรือสถาบันที่เป็นสมาชิก ได้แก่	83.52
ธ.ก.ส.	58.24
สหกรณ์การเกษตร	31.87
กองทุนเงินล้าน (ทักษิณ)	23.08
กลุ่มออมทรัพย์	3.30
ระดับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบัน	
มาก	65.06
ปานกลาง	14.46
น้อย	2.41
ยังไม่ได้รับผลประโยชน์	18.07

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

3.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร

3.2.1 การถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตร

ลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการทุ่งมหาวิห ตำบลจิกเทิง อำเภอดาตุ่ม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59 ครัวเรือนเกษตรมีที่ดินถือครองเฉลี่ย 2.69 แปลง (ประมาณ 2-3 แปลงต่อครัวเรือน) หรือคิดเป็นเนื้อที่ถือครองทั้งหมดเฉลี่ย 24.12 ไร่ต่อครัวเรือน โดยส่วนใหญ่เป็นที่ของตนเองเฉลี่ย 23.17 ไร่ต่อครัวเรือน และที่เช่าทำเปล่า (ที่ของญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่นที่ให้ทำการเกษตรหรืออยู่อาศัยโดยไม่เสียค่าเช่าหรือค่าเช่า) เฉลี่ย 0.95 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 96.06 และ 3.94 ตามลำดับ

ที่ดินของเกษตรกรที่เป็นของตนเอง ส่วนใหญ่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน/หนังสือสำคัญในที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็น โฉนด คิดเป็นร้อยละ 74.75 รองลงมาเป็น น.ส.3 น.ส.4จ ส.ป.ก.4-01 และ ส.ค.1 หรือคิดเป็นร้อยละ 16.92 4.49 2.63 และ 1.21 ตามลำดับ

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตร ส่วนใหญ่เป็นที่นาใช้ปลูกข้าว ทั้งข้าวเหนียว และข้าวเจ้า เฉลี่ย 19.78 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 82.01 รองลงมาเป็นที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 0.95 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 3.94 ที่ทิ้งร้างเฉลี่ย 0.82 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 3.40 ที่ไร่เฉลี่ย 0.77 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 3.19 ที่ไม้ผลหรือไม้ยืนต้นเฉลี่ย 0.75 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 3.11 บ่อหรือสระน้ำ+ทางลำเลียงเฉลี่ย 0.60 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 2.49 ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 0.44 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.82 และที่พืชผักเฉลี่ย 0.01 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.04 (ตารางที่ 3-4)

ตารางที่ 3-4: ลักษณะการถือครองที่ดินครัวเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง
อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	เฉลี่ย/ครัวเรือน	ร้อยละ
การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน		
จำนวนแปลงที่ถือครอง	2.69	
เนื้อที่ถือครองทั้งหมด (ไร่)	24.12	100.00
ลักษณะการถือครองที่ดิน (ไร่)		
ของตนเอง	23.17	96.06
เช่าทำเปล่า	0.95	3.94
หนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง (ไร่)		
โฉนด	17.32	74.75
น.ส.3	3.92	16.92
ส.ป.ก. 4-01	0.61	2.63
ส.ค.1	0.28	1.21
น.ส.4 จ	1.04	4.49
การใช้ประโยชน์ที่ดิน		
ที่อยู่อาศัย	0.95	3.94
ที่นา	19.78	82.01
ที่ไร่	0.77	3.19
ที่พืชผัก	0.01	0.04
ที่ไม่ผล/ไม่ขึ้นต้น	0.75	3.11
บ่อ/สระน้ำในไร่นา+ทางลำเลียง	0.60	2.49
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	0.44	1.82
ที่ทิ้งร้าง	0.82	3.40

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

3.2.2 ภาวะหนี้สินและการกู้ยืมเงินในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตร

จากผลการศึกษา ภาวะหนี้สินและการกู้ยืมเงินในและนอกการเกษตรของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการทุ่งมหาวิหิต ตำบลจิกเทิง อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59 พบว่า ครัวเรือนเกษตรร้อยละ 65.93 ของครัวเรือนทั้งหมดมีการกู้ยืม มีจำนวนเงินกู้ (รวมกู้ทุกสถาบัน) เฉลี่ย 169,016.67 บาทต่อครัวเรือน วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม ส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตร (ซื้อปัจจัยการผลิต ค่าจ้างแรงงานต่าง ๆ และค่าขนส่ง ฯลฯ) เฉลี่ย 96,600.00 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 57.15 ของจำนวนเงินกู้ รองลงมาใช้ในการครองชีพ (ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าการศึกษาบุตร ค่าของใช้เบ็ดเตล็ด ฯลฯ) เฉลี่ย 44,916.67 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 26.58 ซื้อทรัพย์สินในครัวเรือน (ของใช้ภายในบ้าน เช่น เครื่องซักผ้า ตู้เย็น ไมโครเวฟ เป็นต้น) เฉลี่ย 25,833.33 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 15.28 และลงทุนในทรัพย์สินทางการเกษตร (ที่ดินเพื่อการเกษตร รถไถนา สร้างโรงเรือนหรือยุ้งฉาง ฯลฯ) เฉลี่ย 1,666.67 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.99 ของเงินกู้ยืมทั้งหมด

จำนวนเงินกู้จำแนกตามแหล่งเงินกู้ แหล่งเงินกู้ยืมที่ครัวเรือนเกษตรใช้บริการมากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีการกู้ยืมเฉลี่ย 91,583.33 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 54.18 ของจำนวนเงินกู้ยืม รองลงมา สหกรณ์การเกษตรเฉลี่ย 66,166.67 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 39.15 กองทุนเงินล้าน (จัดตั้งสมัยรัฐบาลทักษิณ) เฉลี่ย 10,133.34 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 6.00 และกู้จากญาติ (นอกระบบ) เฉลี่ย 1,133.33 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.67 ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมด

สำหรับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้แต่ละแหล่งเงินกู้จะแตกต่างกันไป และแหล่งเงินกู้แหล่งเดียวกันแต่ถ้าการส่งชำระคืนดอกเบี้ยหรือเงินกู้ยืมของเกษตรกรแตกต่างกัน (บางรายชำระล่าช้าเกินกำหนด) ก็จะส่งผลถึงอัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน ผลการศึกษาพบว่า อัตราดอกเบี้ยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยร้อยละ 7.32 บาทต่อปี (แล้วแต่ประเภทลูกค้า) สหกรณ์การเกษตรอัตราดอกเบี้ยเฉลี่ย 8.25 บาทต่อปี กองทุนเงินล้าน (จัดตั้งสมัยรัฐบาลทักษิณ) อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ย 2.05 บาทต่อปี และญาติ(นอกระบบ) อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ย 18.00 บาทต่อปี (ร้อยละ 1.50 บาทต่อเดือน) ระยะเวลาและจำนวนเงินกู้ของ ครัวเรือนเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่จะกู้ในระยะยาว (> 5 ปี) คิดเป็นร้อยละ 44.77 รองลงมาอยู่ในระยะสั้น (<= 1 ปี) คิดเป็นร้อยละ 36.80 และอยู่ในระยะปานกลาง (2-5 ปี) คิดเป็นร้อยละ 18.43 สำหรับวงเงินที่กู้ยืม ระยะยาวมีวงเงินเฉลี่ย 75,666.67 บาทต่อครัวเรือน รองลงมา ระยะสั้นมีวงเงินเฉลี่ย 62,200 บาทต่อครัวเรือน และระยะปานกลางมีวงเงินเฉลี่ย 31,150 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-5)

ตารางที่ 3-5: ภาวะหนี้สินและการกู้ยืมเงินทั้งในและนอกระบบของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่โครงการพัฒนา
ทุ่งมหาวิหิต ตำบลจิกเทิง อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	จำนวนเงินเฉลี่ย	ร้อยละ
จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้สิน		65.93
จำนวนเงินกู้เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน)	169,016.67	
วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงิน (บาท/ครัวเรือน)		
ใช้ในการเกษตร	96,600.00	57.15
ครองชีพ	44,916.67	26.58
ลงทุนทรัพย์สินในครัวเรือน	25,833.33	15.28
ลงทุนทรัพย์สินทางการเกษตร	1,666.67	0.99
จำนวนเงินกู้และแหล่งเงินกู้ (บาท/ครัวเรือน)		
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	91,583.33	54.18
สหกรณ์การเกษตร	66,166.67	39.15
กองทุนเงินล้าน (รัฐบาลทักษิณ)	10,133.34	6.00
นอกระบบ (ญาติ)	1,133.33	0.67
อัตราดอกเบี้ย (ร้อยละ/ปี)		
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร		7.32
สหกรณ์การเกษตร		8.25
กองทุนเงินล้าน (รัฐบาลทักษิณ)		2.05
ญาติ (นอกระบบ)		18.00
ระยะเวลาที่กู้และจำนวนเงินกู้ (บาท/ครัวเรือน)		
ไม่เกิน 1ปี/1ปี	62,200.00	36.80
2-5 ปี	31,150.00	18.43
มากกว่า 5 ปี	75,666.67	44.77

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

บทที่ 4

สภาพการผลิตพืช ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตพืช

ข้อมูลทางด้านต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เป็นการศึกษาถึงต้นทุนการผลิต ผลผลิต รายได้หรือผลตอบแทน ซึ่งจะเป็นตัวชี้ถึงประสิทธิภาพในการผลิตเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเหมาะสมของการปลูกพืช พร้อมทั้งจะเป็นแนวทางในการวางแผนการใช้ที่ดินที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดของพื้นที่การเกษตรของโครงการ โดยวิธีการทางเศรษฐศาสตร์ มีขั้นตอนและวิธีการดังนี้

4.1 วิธีการศึกษาและดำเนินการ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) จากเกษตรกรตัวอย่างที่ปลูกพืชหลักในพื้นที่ดำเนินการ ได้แก่ ข้าวนาปี ซึ่งมีการปลูกทั้งข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง และข้าวเหนียว นาปีนาหวาน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์จากแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้น

การวิเคราะห์ต้นทุนในการผลิตต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการผลิตสามารถแยกออกได้เป็น 2 ชนิดที่สำคัญคือ ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่

ต้นทุนผันแปร เป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต ซึ่งค่าใช้จ่ายประเภทนี้เกษตรกรสามารถเพิ่มหรือลดได้ในช่วงระยะเวลาการผลิตพืชดังกล่าว นอกจากนี้ต้นทุนผันแปรยังแบ่งออกได้อีกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะของการใช้จ่ายของเกษตรกรผู้ผลิตดังนี้คือ

ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายผันแปรที่ผู้ผลิตจ่ายออกไปจริง ๆ เป็นเงินสดในการซื้อหาวัสดุปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์หรือต้นพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมีต่าง ๆ เป็นต้น

ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายผันแปรซึ่งเกี่ยวข้องกับค่าแรงงานในครอบครัว แรงงานแลกเปลี่ยน ปัจจัยการผลิตของตนเองหรือได้มาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งเกษตรกรผู้ผลิตนำไปใช้ประกอบการผลิต และได้ประเมินค่าออกมาเป็นตัวเงิน

การคำนวณต้นทุนผันแปรใช้วิธีการคำนวณดังนี้

$$\begin{aligned}\text{ต้นทุนผันแปร} &= \text{ค่าใช้จ่ายในการเตรียมดินเพาะปลูก} + \text{ค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา} \\ &+ \text{ค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวผลผลิต} + \text{ค่าใช้จ่ายในการขนย้าย} \\ &\text{และแปรรูปผลผลิตเบื้องต้นก่อนขาย} + \text{ค่าวัสดุปัจจัยการผลิต} \\ &+ \text{ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน}\end{aligned}$$

โดย ค่าใช้จ่ายในการเตรียมดินเพาะปลูก	=	ค่าไถ + ค่าบุกเบิก + ค่าขุดหลุม + ค่าปลูก
ค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา	=	ค่าดายหญ้า + ค่าฉีดยาปราบวัชพืชและค่าฉีดยา ปราบศัตรูพืช + ค่าพรวนดิน + ค่าใส่ปุ๋ย
ค่าใช้จ่ายในการขนย้าย	=	ค่าแรงงานเก็บเกี่ยว + ค่าแรงงานขนย้าย + ค่าจ้างแปรรูปเบื้องต้น
ค่าวัสดุปัจจัยการผลิต	=	จำนวนวัสดุปัจจัยการผลิตที่ใช้ x ราคา
ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	=	((ต้นทุนผันแปรทั้งหมด x อัตราดอกเบี้ย เงินฝากประจำ) x อายุพืช) / 12

ต้นทุนคงที่ เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรถึงแม้จะไม่ได้ทำการผลิตพืชก็ตามเนื่องจากค่าใช้จ่ายประเภทนี้จะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิตพืช เป็นรายการค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรต้องจ่ายไม่ว่าจะผลิตหรือไม่ผลิตในปีการเพาะปลูกนั้นก็ตาม จำแนกเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด ดังนี้คือ

ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายคงที่ที่ผู้ผลิตได้จ่ายออกไปจริงเป็นเงิน ได้แก่ ค่าภาษีที่ดินซึ่งต้องเสียทุกปีไม่ว่าที่ดินผืนนั้นจะใช้ประโยชน์ในปีนั้น ๆ หรือไม่ก็ตาม ค่าเช่าที่ดินที่ใช้ในการปลูกพืช

ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายคงที่ที่เกษตรกรผู้ผลิตพืชไม่ได้จ่ายออกไปเป็นตัวเงินเป็นแต่เพียงค่าใช้จ่ายจากการประเมินเท่านั้น ได้แก่ ค่าใช้ที่ดิน ค่าเสื่อมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร

การคำนวณต้นทุนคงที่ใช้วิธีการคำนวณดังนี้

$$\text{ต้นทุนคงที่} = \text{ค่าภาษีที่ดิน} + \text{ค่าใช้ที่ดิน (หรือค่าเช่าที่ดิน)} + \text{ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร}$$

$$\text{โดย ค่าใช้ที่ดิน} = \text{ที่ดินที่เป็นของตนเอง} \times (\text{ค่าเช่าเฉลี่ยต่อฤดูกาลผลิต} - \text{ค่าภาษีที่ดินตามอายุพืช})$$

$$\text{ค่าเช่าที่ดิน} = \text{จำนวนที่ดินเช่า} \times \text{ค่าเช่าเฉลี่ยต่อฤดูกาลผลิต}$$

$$\text{ค่าเสื่อมราคาเครื่องมือ}$$

$$= \frac{\text{ราคาเครื่องมืออุปกรณ์ที่ซื้อ} - \text{มูลค่าซากของเครื่องมืออุปกรณ์}}$$

$$\text{จำนวนปีที่ใช้งาน}$$

การคำนวณต้นทุนรวมใช้วิธีการคำนวณดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ต้นทุนรวมทั้งหมด} &= \text{ต้นทุนผันแปรทั้งหมด} + \text{ต้นทุนคงที่ทั้งหมด} \end{aligned}$$

การวิเคราะห์ผลตอบแทนมีวิธีคำนวณดังนี้คือ

$$\begin{aligned} \text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนที่เป็นเงินสด} &= \text{ผลของความแตกต่างระหว่างมูลค่าผลผลิต} \\ &\quad \text{ที่ได้ทั้งหมดกับต้นทุนที่เป็นเงินสดทั้งหมด} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร} &= \text{ผลของความแตกต่างระหว่างมูลค่าผลผลิต} \\ &\quad \text{ที่ได้ทั้งหมดกับต้นทุนผันแปรรวมทั้งหมด} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด} &= \text{ผลของความแตกต่างระหว่างรายได้ทั้งหมด} \\ &\quad \text{กับต้นทุนรวมทั้งหมด} \end{aligned}$$

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอเป็นแบบบรรยายประกอบตารางสถิติดังนี้

4.2 สภาพการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตพืช

ในการผลิตพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ทุ่งมหาวิ ตำบลจิกเทิง อำเภอตาคลี จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58 (ก่อนมีโครงการ) และปีการผลิต 2558/59 (หลังมีโครงการ) เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่นาเพียงประเภทการใช้ประโยชน์ประเภทเดียวคือปลูกข้าวนาปีเพียงอย่างเดียว ปลูกได้ปีละครั้งตามฤดูกาล สำหรับเกษตรกรที่ปลูกข้าวนาหว่าน จะเป็นการหว่านแห้ง กล่าวคือเป็นการหว่านข้าวก่อนที่ฝนจะตก หว่านรอฝน ถ้าฝนไม่มาตามฤดูกาล เมล็ดพันธุ์ถูกศัตรูพืช (นกและหนู) เก็บกินไปหมด ก็ต้องหว่านใหม่ ทำให้มีต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้น ผลการศึกษาในรายงานฉบับนี้มีรายละเอียดดังนี้ คือ

การประเมินต้นทุน ผลตอบแทน ของพืชที่ปลูกในพื้นที่ทุ่งมหาวิ วิเคราะห์เฉพาะพืชหลักที่เป็นพืชเศรษฐกิจของพื้นที่และของครัวเรือนเกษตรกร ได้แก่ ข้าวนาปี ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรในบริเวณทุ่งมหาวิมีการปลูกทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว มีทั้งการทำนาดำ และนาหว่านแห้ง สำหรับข้าวเหนียว ครัวเรือนเกษตรกรใช้พื้นที่ปลูกไม่มาก เนื่องจากส่วนใหญ่เกษตรกรปลูกไว้เพียงเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ส่วนข้าวเจ้ามีทั้งปลูกเพื่อขายเป็นรายได้หลักของครัวเรือนและเพื่อบริโภคในครัวเรือน ดังนั้นผลของการศึกษา จะจำแนกรายละเอียดของต้นทุนและผลตอบแทนของข้าวนาปี ซึ่งปลูกอยู่ในพื้นที่ที่มีการดำเนินการงานพัฒนาที่ดิน เป็นรายละเอียดของต้นทุนและผลตอบแทนก่อนมีโครงการ (ปีการผลิต 2557/58) และหลังมีโครงการ (ปีการผลิต 2558/59)

สำหรับงานพัฒนาที่ดินบริเวณพื้นที่ทุ่งมหาวิห ได้แก่ งานขุดลอกหนองพอก งานขุดลอกห้วยเทวดา (บางส่วน) งานขุดลอกโคกคำกระต่าย และงานปรับปรุงแปลงนา โดยการประเมินหรือการวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินหรือวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของค่าเฉลี่ยต่อพื้นที่ 1 ไร่ ของทุกปัจจัยการผลิตและทุกกิจกรรมการผลิต

4.2.1 สภาพการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวนาปี ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน

ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน เกษตรกรในพื้นที่ทุ่งมหาวิหมีอาชีพหลักคือการทำนา ลักษณะการปลูกเป็นการปลูกปรับตามสภาพพื้นที่ดิน กล่าวคือบริเวณพื้นที่ที่เป็นเนินสูงขึ้นมาหน่อยเกษตรกรก็จะปลูกข้าวนาหว่านแห้ง ส่วนพื้นที่ที่ลุ่มรับน้ำและกักเก็บน้ำได้ เกษตรกรจะปลูกข้าวนาดำ ดังนั้นก่อนมีโครงการฯ พื้นที่บริเวณนี้จึงมีการเพาะปลูกข้าว 2 ลักษณะ คือ ข้าวนาดำ และข้าวนาหว่าน ประกอบด้วย 4 ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ ข้าวเจ้านาปี (นาหว่าน) ข้าวเหนียนาปี (นาหว่าน) ข้าวเจ้านาปี (นาดำ) และข้าวเหนียนาปี (นาดำ) ได้ผลการศึกษาสภาพการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต ดังนี้

1) ข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105

สภาพการผลิต คราวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้งทุกครัวเรือนใช้พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 มีเนื้อที่เพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเฉลี่ย 9.27 ไร่ต่อครัวเรือน อายุพืชเฉลี่ยประมาณ 6.76 เดือน เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มหว่านข้าวเดือนพฤษภาคม รองลงมาหว่านเดือนมิถุนายน กรกฎาคม และสิงหาคม หรือคิดเป็นร้อยละ 56.55 37.10 4.84 และ 1.61 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ตามลำดับ สำหรับช่วงการเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่จะเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนพฤศจิกายน รองลงมา เป็น เดือนธันวาคม คิดเป็นร้อยละ 83.87 และ 16.13 ของครัวเรือนเกษตรกร ได้รับผลผลิตเฉลี่ย 240.16 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 2,979.06 บาทต่อไร่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกเกษตรกรอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลเพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4-1)

ตารางที่ 4-1: สภาพการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอतालसुम จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2557/58

รายการ	เฉลี่ย/ร้อยละ
พันธุ์ (ร้อยละ)	
ข้าวดอกมะลิ105	100.00
เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่ต่อครัวเรือน)	9.27
เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่ต่อครัวเรือน)	9.27
อายุพืช (เดือน)	6.76
ผลผลิต (กก./ไร่)	240.16
มูลค่าผลผลิต (บาท/ไร่)	2,979.06
เดือนปลูก (ร้อยละ)	
พฤษภาคม	56.55
มิถุนายน	37.10
กรกฎาคม	4.84
สิงหาคม	1.61
เดือนเก็บเกี่ยว (ร้อยละ)	
พฤศจิกายน	83.87
ธันวาคม	16.13
แหล่งน้ำที่ใช้ (ร้อยละ)	
น้ำฝน	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

การใช้ปัจจัยการผลิต ครัวเรือนเกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 18.27 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บพันธุ์ไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 39.22 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่นิยมใช้อันดับต้น ๆ คือ สูตร 16-16-8 สูตร 15-15-15 และสูตร 46-0-0) มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทั้งชนิดน้ำและชนิดเม็ดเฉลี่ย 0.67 ลิตรต่อไร่ และ 57.80 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ ปุ๋ยเคมีอินทรีย์เฉลี่ย 0.17 กิโลกรัมต่อไร่ มีการใช้สารป้องกันและปราบวัชพืชชนิดน้ำเฉลี่ย 0.03 ลิตรต่อไร่ และมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 2.80 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิต โดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 1.85 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 4.17 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-2)

ตารางที่ 4-2: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาพิศ อำเภอดำรงวิทยารัษฎธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการ	ร้อยละของครัวเรือน	ปริมาณ
เมล็ดพันธุ์ (กก.)	100.00	18.27
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		39.22
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		12.68
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		15.50
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-20		3.58
ปุ๋ยเคมี สูตร 46-0-0		6.37
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-3-10		0.75
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-13-21		0.17
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-8-8		0.17
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		
ปุ๋ยชีวภาพ		1.50
ชนิดน้ำ		0.67
ชนิดผง/เม็ด (กก.)		0.83
ปุ๋ยคอก (กก.)		56.97
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี (กก.)		0.17
ชนิดผง/เม็ด (กก.)		0.17
สารป้องกันและปราบวัชพืช	3.23	0.03
ชนิดน้ำ (ลิตร)	3.23	0.03
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	48.39	2.80
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	1.85
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	4.17

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง ประกอบไปด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 4,222.39 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 2,154.56 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 2,067.83 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีการใช้ต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 3,113.64 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,832.71 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตรเฉลี่ย 1,102.27 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 75.28 บาทต่อไร่ ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรเฉลี่ย 60.20 บาทต่อไร่ และค่าขนส่งผลผลิตเฉลี่ย 42.48 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 1,108.75 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 990.15 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าเสื่อมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรและภาษีที่ดินเฉลี่ย 115.73 และ 2.87 บาทต่อไร่ ตามลำดับ

ผลตอบแทนในการผลิต ข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้งได้ผลผลิตเฉลี่ย 240.16 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 2,977.98 บาทต่อไร่ ราคาขาย ณ ไร่นา 12.40 บาทต่อกิโลกรัม จากต้นทุนการผลิตดังกล่าว เกษตรกรจะได้รับผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ย 823.42 บาทต่อไร่ สำหรับผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดขาดทุนเฉลี่ย 135.66 และ 1,244.41 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-3)

ตารางที่ 4-3: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหว อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	2,151.69	961.95	3,113.64
1.1 ค่าวัสดุ	881.48	220.79	1,102.27
ค่าพันธุ์	53.06	202.77	255.83
ค่าปุ๋ย	707.52	15.88	723.40
ปุ๋ยเคมี	566.22	-	566.22
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ	137.06	15.88	152.94
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี	4.24	-	4.24
ค่าสารปราบวัชพืช	9.65	-	9.65
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	71.93	-	71.93
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง	39.32	2.14	41.46
1.2 ค่าแรงงาน	1,166.83	665.88	1,832.71
แรงงานคน	21.47	487.03	508.50
แรงงานเครื่องจักร	1,145.36	178.85	1,324.21
1.3 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	60.20	-	60.20
1.4 ค่าขนส่งผลผลิต	42.48	-	42.48
1.5 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	75.28	75.28
1.6 ค่าดอกเบี้ยเงินกู้	0.70	-	0.70
2. ต้นทุนคงที่	2.87	1,105.88	1,108.75
2.1 ภาษีที่ดิน	2.87	-	2.87
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	990.15	990.15
2.3 ค่าเสื่อมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	-	115.73	115.73
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	2,154.56	2,067.83	4,222.39
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			240.16
2. ราคาผลผลิต			12.40
3. มูลค่าผลผลิต			2,977.98
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			823.42
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 135.66
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 1,244.41

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2) ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6

สภาพการผลิต ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 มีเนื้อที่เพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเฉลี่ย 8.91 ไร่ต่อครัวเรือน อายุพืชเฉลี่ยประมาณ 6.7 เดือน เกษตรกรส่วนใหญ่ เริ่มหว่านข้าวเดือนพฤษภาคม รองลงมาหว่านเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม หรือคิดเป็นร้อยละ 55.17 39.66 และ 5.17 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวเหนียวนาปีนาหว่าน ตามลำดับ สำหรับการเก็บเกี่ยว ผลผลิต ส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวผลผลิตในเดือนพฤศจิกายน รองลงมาเก็บเกี่ยวในเดือนธันวาคม คิดเป็น ร้อยละ 82.76 และ 17.24 ของครัวเรือนเกษตรกร ผลผลิตของข้าวเหนียวนาปีนาหว่านพันธุ์ กข6 เกษตรกร ได้รับผลผลิตเฉลี่ย 178.18 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 1,969.24 บาทต่อไร่ โดยแหล่งน้ำที่ใช้ ในการเพาะปลูกเกษตรกรอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลเพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4-4)

ตารางที่ 4-4: ภาพการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการ	เฉลี่ย/ร้อยละ
พันธุ์ (ร้อยละ)	
กข6	100.00
เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่/ครัวเรือน)	8.91
เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่/ครัวเรือน)	8.91
ผลผลิต (กก./ไร่)	178.18
มูลค่าผลผลิต (บาท/ไร่)	1,969.24
อายุพืช (เดือน)	6.74
เดือนปลูก (ร้อยละ)	
พฤษภาคม	55.17
มิถุนายน	39.66
กรกฎาคม	5.17
เดือนเก็บเกี่ยว (ร้อยละ)	
พฤศจิกายน	82.76
ธันวาคม	17.24
แหล่งน้ำที่ใช้ (ร้อยละ)	
น้ำฝน	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

การใช้ปัจจัยการผลิต ครั้วเรือนเกษตรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 19.95 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 36.49 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่นิยมใช้อันดับต้น ๆ คือสูตร 16-16-8 และสูตร 15-15-15) ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก) เฉลี่ย 63.39 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 2.76 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิต โดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 1.94 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 3.96 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-5)

ตารางที่ 4-5: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการ	ร้อยละของ ครั้วเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	19.95
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		36.49
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		11.05
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		14.48
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-20		1.95
ปุ๋ยเคมี สูตร 46-0-0		4.01
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-3-10		2.76
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-13-21		2.03
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-16		0.21
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		
ปุ๋ยคอก (กก.)		63.39
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	37.93	2.76
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง	100.00	
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	1.94
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	3.96

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง ประกอบไปด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 3,724.50 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 1,959.78 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 1,764.72 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 2,957.63 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,783.91 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 1,067.46 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 68.52 บาทต่อไร่ ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรเฉลี่ย 37.74 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 766.87 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 654.41 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร และภาษีที่ดินเฉลี่ย 110.46 และ 2.00 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-6)

ผลตอบแทนในการผลิต เกษตรกรจะได้รับผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ย 9.11 บาทต่อไร่ สำหรับผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดขาดทุนเฉลี่ย 988.74 และ 1,755.61 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-6)

ตารางที่ 4-6: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 ก่อนมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	1,957.78	999.85	2,957.63
1.1 ค่าวัสดุ	836.99	230.47	1,067.46
ค่าพันธุ์	11.96	212.80	224.76
ค่าปุ๋ย	671.59	17.67	689.26
ปุ๋ยเคมี	533.72	-	533.72
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ	137.87	17.67	155.54
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	72.37	-	72.37
ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่น ๆ	81.07	-	81.07
1.2 ค่าแรงงาน	1,083.05	700.86	1,783.91
แรงงานคน	33.37	532.17	565.54
แรงงานเครื่องจักร	1,049.68	168.69	1,218.37
1.3 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	37.74	-	37.74
1.4 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	68.52	68.52
2. ต้นทุนคงที่	2.00	764.87	766.87
2.1 ภาษีที่ดิน	2.00	-	2.00
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	654.41	654.41
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	110.46	110.46
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	1,959.78	1,764.72	3,724.50
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			178.18
2. ราคาผลผลิต			11.05
3. มูลค่าผลผลิต			1,968.89
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			9.11
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 988.74
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 1,755.61

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

3) ข้าวเจ้านาปีนาดำ พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105

สภาพการผลิต เกษตรกรที่ปลูกข้าวเจ้านาปีนาดำใช้พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ทุกครัวเรือน มีเนื้อที่เพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเฉลี่ย 6.86 ไร่ต่อครัวเรือน อายุพืชประมาณ 6.22 เดือน เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มหว่านข้าวเดือนพฤษภาคม และมิถุนายน ในอัตราส่วนร้อยละ 44.44 เท่ากัน ส่วนอีกร้อยละ 11.12 ของครัวเรือนเกษตรหว่านเดือนกรกฎาคม และเก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนพฤศจิกายนทุกครัวเรือน ตัวอย่าง ได้รับผลผลิต 186.48 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 2,135.72 บาทต่อไร่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกเกษตรกรอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลเพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4-7)

ตารางที่ 4-7: ภาวะการผลิตข้าวเจ้านาปีนาดำ พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน
ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการ	เฉลี่ย/ร้อยละ
พันธุ์ (ร้อยละ)	
ข้าวดอกมะลิ105	100.00
เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่/ครัวเรือน)	6.86
เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่/ครัวเรือน)	6.86
ผลผลิต	186.48
มูลค่าผลผลิต	2,135.72
อายุพืช (เดือน)	6.22
เดือนปลูก (ร้อยละ)	
พฤษภาคม	44.44
มิถุนายน	44.44
กรกฎาคม	11.12
เดือนเก็บเกี่ยว (ร้อยละ)	
พฤศจิกายน	100.00
แหล่งน้ำที่ใช้ (ร้อยละ)	
น้ำฝน	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

การใช้ปัจจัยการผลิต ครัวเรือนเกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 8.43 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 31.68 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่เกษตรกรใช้ คือ สูตร 15-15-15 และ 16-16-8) ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก) เฉลี่ย 10.99 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 5.07 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิตโดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 7.30 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 5.76 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-8)

ตารางที่ 4-8: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการ	ร้อยละของ ครัวเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	8.43
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		31.68
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		19.87
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		11.81
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		10.99
ปุ๋ยคอก (กก.)		10.99
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	66.67	5.07
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	7.30
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	5.76

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง ประกอบไปด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 5,265.90 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 2,103.34 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 3,162.56 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 4,357.77 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 3,300.68 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตรเฉลี่ย 874.62 บาทต่อไร่ ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรเฉลี่ย 82.60 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 73.55 บาทต่อไร่ และค่าขนส่งผลผลิตเฉลี่ย 26.32 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 908.13 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 646.72 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร และภาษีที่ดินเฉลี่ย 259.38 และ 2.03 บาทต่อไร่ ตามลำดับ

ผลตอบแทนในการผลิต เกษตรกรจะได้รับผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ย 31.86 บาทต่อไร่ สำหรับผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดขาดทุนเฉลี่ย 2,222.57 และ 3,130.70 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-9)

ตารางที่ 4-9: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้าหน้าปีนาคำ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	2,101.31	2,256.46	4,357.77
1.1 ค่าวัสดุ	767.20	107.42	874.62
เมล็ดพันธุ์ (กก./ไร่)	-	97.70	97.70
ปุ๋ย	601.62	9.72	611.34
ปุ๋ยเคมี (กก./ไร่)	515.79	-	515.79
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ (กก./ไร่)	85.83	9.72	95.55
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	130.44	-	130.44
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง	35.14	-	35.14
1.2 ค่าแรงงาน	1,225.19	2,075.49	3,300.68
แรงงานคน	552.05	1,632.90	2,184.95
แรงงานเครื่องจักร	673.14	442.59	1,115.73
1.3 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	82.60	-	82.60
1.4 ค่าขนส่งผลผลิต	26.32	-	26.32
1.5 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	73.55	73.55
2. ต้นทุนคงที่	2.03	906.10	908.13
2.1 ภาษีที่ดิน	2.03	-	2.03
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	646.72	646.72
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	259.38	259.38
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	2,103.34	3,162.56	5,265.90
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			186.48
2. ราคาผลผลิต			11.45
3. มูลค่าผลผลิต			2,135.20
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			31.86
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 2,222.57
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 3,130.70

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

4) ข้าวเหนียวนาปีนาดำ พันธุ์ กข6

สภาพการผลิต เกษตรกรที่ปลูกข้าวเหนียวนาปีนาดำใช้พันธุ์ กข6 ทุกครัวเรือน มีเนื้อที่เพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเฉลี่ย 4.57 ไร่ต่อครัวเรือน อายุพืชประมาณ 5.91 เดือน เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มหว่านข้าวเดือนมิถุนายนรองลงมาหว่าน เดือนกรกฎาคม และพฤษภาคม คิดเป็นร้อยละ 72.73 18.18 และ 9.09 ของครัวเรือนเกษตรตัวอย่าง และเก็บเกี่ยวผลผลิตเดือนพฤศจิกายน และธันวาคม คิดเป็นร้อยละ 90.91 และ 9.09 ของครัวเรือนเกษตร ได้รับผลผลิตเฉลี่ย 256.52 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 2,863.48 บาทต่อไร่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกเกษตรกรอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลเพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4-10)

ตารางที่ 4-10: ภาวะการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาดำ พันธุ์ กข6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน
ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการ	เฉลี่ย/ร้อยละ
พันธุ์ (ร้อยละ)	
กข6	100.00
เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่/ครัวเรือน)	4.57
เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่/ครัวเรือน)	4.57
ผลผลิต	256.52
มูลค่าผลผลิต	2,863.48
อายุพืช (เดือน)	5.91
เดือนปลูก (ร้อยละ)	
พฤษภาคม	9.09
มิถุนายน	72.73
กรกฎาคม	18.18
เดือนเก็บเกี่ยว (ร้อยละ)	
พฤศจิกายน	90.91
ธันวาคม	9.09
แหล่งน้ำที่ใช้ (ร้อยละ)	
น้ำฝน	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

การใช้ปัจจัยการผลิต คร่าวเรือนเกษตรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 12.14 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 50.77 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่นิยมใช้อันดับต้น ๆ คือสูตร 15-15-15 และสูตร 16-16-8) ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก) เฉลี่ย 25.29 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 5.74 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิตโดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 8.87 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 4.98 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-11)

ตารางที่ 4-11: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาดำ พันธุ์ กข6 ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาลชุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการ	ร้อยละของ คร่าวเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	12.14
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		50.77
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		28.76
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		16.02
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-20		2.01
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-3-10		1.99
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-13-21		1.99
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		25.29
ปุ๋ยคอก (กก.)		25.29
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	63.64	5.74
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	8.87
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	4.98

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเหนียวนาปีนาดำ ประกอบไปด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 6,335.55 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 2,444.19 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 3,891.36 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 5,127.68 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 3,639.54 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 1,257.19 บาทต่อไร่ ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์ การเกษตรเฉลี่ย 96.22 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 85.48 บาทต่อไร่ และค่าขนส่งผลผลิต เฉลี่ย 49.25 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 1,207.87 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 954.05 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร และภาษี ที่ดินเฉลี่ย 251.82 และ 2.00 บาทต่อไร่ ตามลำดับ

ผลตอบแทนในการผลิต เกษตรกรจะได้รับผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ย 418.57 บาทต่อไร่ สำหรับผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดขาดทุนเฉลี่ย 2,264.92 และ 3,472.79 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-12)

ตารางที่ 4-12: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาดำ พันธุ์ กข6 ก่อนมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2557/58

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	2,442.19	2,685.49	5,127.68
1.1 ค่าวัสดุ	1,083.24	173.95	1,257.19
ค่าพันธุ์	-	136.14	136.14
ค่าปุ๋ย	822.83	37.81	860.64
ปุ๋ยเคมี	822.83	-	822.83
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ	-	37.81	37.81
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	148.97	-	148.97
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง	111.44	-	111.44
1.2 ค่าแรงงาน	1,213.48	2,426.06	3,639.54
แรงงานคน	607.22	2,092.82	2,700.04
แรงงานเครื่องจักร	606.26	333.24	939.50
1.3 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	96.22	-	96.22
1.4 ค่าขนส่งผลผลิต	49.25	-	49.25
1.5 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	85.48	85.48
2. ต้นทุนคงที่	2.00	1,205.87	1,207.87
2.1 ภาษีที่ดิน	2.00	-	2.00
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	954.05	954.05
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	251.82	251.82
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	2,444.19	3,891.36	6,335.55
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			256.52
2. ราคาผลผลิต			11.16
3. มูลค่าผลผลิต			2,862.76
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			418.57
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 2,264.92
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 3,472.79

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่คืนทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

4.2.2 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวนาปี หลังจากมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในปีการผลิต 2557/58 ได้มีงานพัฒนาที่ดินเข้ามาบริเวณพื้นที่ทุ่งมหาหิว ได้แก่ งานปรับปรุงแปลงนา งานขุดลอกห้วยเหวดคา ขุดลอกหนองพอก และโคกคำกระต่าย ผลการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของข้าวนาปี ได้ผลการศึกษา ดังนี้

1) พื้นที่เกษตรที่ได้รับการปรับปรุงแปลงนา (ปรับระดับพื้นที่นา/ปรับแต่งคันนา)

(1) ข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้งแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105

การใช้ปัจจัยการผลิต ครัวเรือนเกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 18.87 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 40.03 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่นิยมใช้อันดับต้น ๆ คือ สูตร 16-16-8 และสูตร 15-15-15) ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทั้งชนิดน้ำและชนิดผงหรือชนิดเม็ดเฉลี่ย 1.20 ลิตรต่อไร่ และ 50.38 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ ปุ๋ยอินทรีย์เคมีเฉลี่ย 0.11 กิโลกรัมต่อไร่ และมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 4.10 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิต โดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 1.82 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 5.34 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-13)

ตารางที่ 4-13: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหินอำเภอตาคลสุ่ม จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละของ คร่าวเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	18.87
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		40.03
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		12.66
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		14.26
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-20-0		2.26
ปุ๋ยเคมี สูตร 46-0-0		4.69
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-3-10		3.55
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-13-21		2.36
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-16		0.25
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		
ปุ๋ยชีวภาพ		1.59
ชนิดน้ำ		1.20
ชนิดผง/เม็ด (กก.)		0.39
ปุ๋ยคอก (กก.)		49.99
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี (กก.)		0.11
ชนิดผง/เม็ด (กก.)		0.11
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	50.00	4.10
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	1.82
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	5.34

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 184.63 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 1,851.84 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนทั้งหมด (ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่) ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 4,172.69 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 2,424.16 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 1,748.53 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 3,406.18 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 2,146.99 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 1,108.59 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 84.74 บาทต่อไร่ ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร 66.57 บาทต่อไร่ และค่าขนส่งผลผลิตเฉลี่ย 41.09 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 724.71 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 614.35 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าเสื่อมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร และภาษีที่ดินเฉลี่ย 107.30 และ 3.06 บาทต่อไร่ ตามลำดับ

ผลตอบแทนในการผลิต ชาดทุนทุกประเภทของผลตอบแทน กล่าวคือ ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดชาดทุนเฉลี่ย 572.32 1,554.34 และ 2,320.85 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-14)

ตารางที่ 4-14: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้าพันธุ์ปิ่นนาหวานแห้ง พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2558/59

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	2,379.30	1,026.88	3,406.18
1.1 ค่าวัสดุ	871.84	194.95	1,108.59
ค่าพันธุ์	5.39	189.66	195.05
ค่าปุ๋ย	718.76	4.73	723.49
ปุ๋ยเคมี	574.12	-	574.12
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ	140.96	4.73	145.69
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี	3.68	-	3.68
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	105.89	-	105.89
ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่น ๆ	41.80	0.56	42.36
1.2 ค่าแรงงาน	1,399.80	747.19	2,146.99
แรงงานคน	28.62	520.11	548.73
แรงงานเครื่องจักร	1,371.18	227.08	1,598.26
1.3 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	66.57	-	66.57
1.4 ค่าขนส่งผลผลิต	41.09	-	41.09
1.5 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	84.74	84.74
2. ต้นทุนคงที่	3.06	721.65	724.71
2.1 ภาษีที่ดิน	3.06	-	3.06
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	614.35	614.35
2.4 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	107.30	107.30
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	2,382.36	1,748.53	4,130.89
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			184.63
2. ราคาผลผลิต			10.03
3. มูลค่าผลผลิต			1,851.84
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			- 572.32
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 1,554.34
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 2,320.85

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

(2) ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6

การใช้ปัจจัยการผลิต ครัวเรือนเกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 21.66 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 41.28 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่นิยมใช้ อันดับต้น ๆ คือ สูตร 15-15-15 และ 16-16-8) ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทั้งชนิดน้ำและชนิดผงเฉลี่ย 0.21 ลิตรต่อไร่ และ 94.24 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ ใช้สารป้องกันและปราบวัชพืชเฉลี่ย 0.001 ลิตรต่อไร่ และมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 1.78 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิต โดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 1.79 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 3.68 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-15)

ตารางที่ 4-15: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาวิอำเภอดาลชุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละของ ครัวเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	21.66
ปุ๋ย	93.75	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		41.28
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		17.07
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		14.88
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-20-0		1.60
ปุ๋ยเคมี สูตร 46-0-0		7.33
ปุ๋ยเคมี สูตร 13-3-10		0.40
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		
ปุ๋ยชีวภาพ	2.08	0.21
ชนิดน้ำ (ลิตร)		0.21
ปุ๋ยคอก (กก.)	25.00	94.24
สารป้องกันและปราบวัชพืช	2.08	0.001
ชนิดน้ำ (ลิตร)		0.001
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	52.08	1.78
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	1.79
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	3.68

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง เกษตรกรได้ผลผลิตเฉลี่ย 170.54 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 1,846.95 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนทั้งหมด (ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่) ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 3,797.39 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 2,045.04 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 1,752.35 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 3,055.27 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,670.13 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 1,248.43 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 71.51 บาทต่อไร่ค่าขนส่งผลผลิตเฉลี่ย 48.08 บาทต่อไร่และค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร เฉลี่ย 17.12 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 742.12 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 613.63 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าเสื่อมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร และภาษีที่ดินเฉลี่ย 126.49 และ 2.00 บาทต่อไร่ ตามลำดับ

ผลตอบแทนในการผลิต ขาดทุนทุกประเภทของผลตอบแทนกล่าวคือ ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดขาดทุนเฉลี่ย 198.09 1,208.32 และ 1,950.44 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-16)

ตารางที่ 4-16: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	2,043.04	1,012.23	3,055.27
1.1 ค่าวัสดุ	999.55	248.88	1,248.43
ค่าพันธุ์	3.97	231.15	235.12
ปุ๋ย	709.82	17.73	727.55
ปุ๋ยเคมี	603.03	-	603.03
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ	106.79	17.73	124.52
ค่าสารปราบวัชพืช	0.07	-	0.07
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	49.91	-	49.91
ค่าไฟฟ้า	117.89	-	117.89
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง	117.89	-	117.89
1.2 ค่าแรงงาน	978.29	691.84	1,670.13
แรงงานคน	36.66	574.29	610.94
แรงงานเครื่องจักร	941.63	117.55	1,059.18
1.3 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	17.12	-	17.12
1.4 ค่าขนส่งผลผลิต	48.08	-	48.08
1.5 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	71.51	71.51
2. ต้นทุนคงที่	2.00	740.12	742.12
2.1 ภาษีที่ดิน	2.00	-	2.00
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	613.63	613.63
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	126.49	126.49
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	2,045.04	1,752.35	3,797.39
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			170.54
2. ราคาผลผลิต			10.83
3. มูลค่าผลผลิต			1,846.95
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			- 198.09
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 1,208.32
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 1,950.44

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2) พื้นที่การเกษตรที่อยู่บริเวณห้วยเทวดา

(1) ข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105

การใช้ปัจจัยการผลิต ครัวเรือนเกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 23.22 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 26.45 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่นิยมใช้อันดับต้น ๆ คือ สูตร 16-16-8 และ 46-0-0) ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก) เฉลี่ย 46.51 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยอินทรีย์เคมีเฉลี่ย 0.78 กิโลกรัมต่อไร่ และมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 9.41 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิต โดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 2.06 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 9.43 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-17)

ตารางที่ 4-17: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกห้วยเทวดา) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาลสุม
จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละของ ครัวเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	23.22
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		26.45
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		3.10
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		13.18
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-20-0		0.87
ปุ๋ยเคมี สูตร 46-0-0		9.30
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		
ปุ๋ยคอก (กก.)		46.51
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี (กก.)		0.78
ชนิดผง/เม็ด (กก.)		0.78
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	60.00	9.41
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	2.06
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	9.43

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง เกษตรกรได้ผลผลิตเฉลี่ย 178.29 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 1,946.29 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนทั้งหมด (ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่) ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 5,252.35 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 3,059.97 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 2,192.38 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 4,587.35 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 3,479.01 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 939.22 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 108.82 บาทต่อไร่ ค่าขนส่งผลผลิตเฉลี่ย 37.98 บาทต่อไร่ และค่าซ่อมแซม/ค่าเช่าอุปกรณ์การเกษตรเฉลี่ย 22.32 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 665.00 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 647.10 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตรและภาษีที่ดินเฉลี่ย 15.90 และ 2.00 บาทต่อไร่ ตามลำดับ

ผลตอบแทนในการผลิต ชาดทุนทุกประเภทของผลตอบแทน กล่าวคือ ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดชาดทุนเฉลี่ย 1,113.04 2,640.42 และ 3,305.42 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-18)

ตารางที่ 4-18: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ชุดลอกห้วยเทวดา) ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2558/59

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	3,057.97	1,529.38	4,587.35
1.1 ค่าวัสดุ	701.62	237.60	939.22
ค่าพันธุ์	-	237.60	237.60
ค่าปุ๋ย	411.85	-	411.85
ปุ๋ยเคมี	352.94	-	352.94
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ	46.51	-	46.51
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี	12.40	-	12.40
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	238.61	-	238.61
ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่น ๆ	51.16	-	51.16
1.2 ค่าแรงงาน	2,296.05	1,182.96	3,479.01
แรงงานคน	-	614.35	614.35
แรงงานเครื่องจักร	2,296.05	568.61	2,864.66
1.3 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร	22.32	-	22.32
1.4 ค่าขนส่งผลผลิต	37.98	-	37.98
1.5 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	108.82	108.82
2. ต้นทุนคงที่	2.00	663.00	665.00
2.1 ภาษีที่ดิน	2.00	-	2.00
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	647.10	647.10
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	15.90	15.90
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	3,059.97	2,192.38	5,252.35
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			178.29
2. ราคาผลผลิต			10.92
3. มูลค่าผลผลิต			1,946.93
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			- 1,133.04
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 2,640.42
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 3,305.42

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

(2) ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6

การใช้ปัจจัยการผลิต คร่าวเรือนเกษตรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 18.80 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 23.00 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตรที่นิยมใช้ คือ สูตร 16-16-8) ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก) เฉลี่ย 28.99 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยอินทรีย์เคมีเฉลี่ย 1.45 กิโลกรัมต่อไร่ และมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 4.64 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิต โดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 2.03 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 3.64 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-19)

ตารางที่ 4-19: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกห้วยเหวดา ระยะที่ 1) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอตาคลี
จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละของ คร่าวเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	18.80
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		23.00
ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15		0.72
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		21.01
ปุ๋ยเคมี สูตร 46-0-0		1.27
ปุ๋ยอินทรีย์ (กก.)		
ปุ๋ยคอก (กก.)		28.99
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี (กก.)		1.45
ชนิดผง/เม็ด (กก.)		1.45
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	33.33	4.64
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	2.03
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	3.64

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง เกษตรกรได้ผลผลิตเฉลี่ย 75.07 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 825.77 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนทั้งหมด (ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่) ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 2,730.62 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 1,551.12 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 1,179.50 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 2,455.35 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,828.64 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 537.20 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 54.73 บาทต่อไร่ ค่าขนส่งผลผลิตเฉลี่ย 34.78 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 275.27 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 273.27 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าภาษีที่ดินเฉลี่ย 2.00 บาทต่อไร่

ผลตอบแทนในการผลิต ชาดทุนทุกประเภทของผลตอบแทน กล่าวคือ ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดชาดทุนเฉลี่ย 725.35 1,629.58 และ 1,904.85 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-20)

ตารางที่ 4-20: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ชุดลอกห้วยเตวตา ระยะที่ 1) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอลำดวน
จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	1,549.12	906.23	2,455.35
1.1 ค่าวัสดุ	301.44	235.76	537.20
ค่าพันธุ์	-	206.77	206.77
ค่าปุ๋ย	171.01	28.99	200.00
ปุ๋ยเคมี	147.82	-	147.82
ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ	-	28.99	28.99
ปุ๋ยอินทรีย์เคมี	23.19	-	-
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	115.94	-	115.94
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง	14.49	-	14.49
1.2 ค่าแรงงาน	1,212.90	615.74	1,828.64
แรงงานคน	130.43	546.17	676.61
แรงงานเครื่องจักร	1,082.47	69.57	1,152.04
1.4 ค่าขนส่งผลผลิต	34.78	-	34.78
1.5 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	54.73	54.73
2. ต้นทุนคงที่	2.00	273.27	275.27
2.1 ภาษีที่ดิน	2.00	-	2.00
2.3 ค่าใช้ที่ดิน	-	273.27	273.27
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	1,551.12	1,179.50	2,730.62
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			75.07
2. ราคาผลผลิต			11.00
3. มูลค่าผลผลิต			825.77
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			- 725.35
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			- 1,629.58
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			- 1,904.85

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

3) พื้นที่เกษตรที่อยู่บริเวณหนองพอก

(1) ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6

การใช้ปัจจัยการผลิต ครัวเรือนเกษตรใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 20.00 กิโลกรัมต่อไร่ (เมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เอง) มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 11.36 กิโลกรัมต่อไร่ (สูตร 16-16-8) ใช้สารป้องกันและปราบวัชพืชเฉลี่ย 0.34 ลิตรต่อไร่และมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่นเฉลี่ย 1.13 ลิตรต่อไร่ นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักรในการผลิต โดยมีการใช้แรงงานคนในการผลิตเฉลี่ย 0.56 คน-วันต่อไร่ และแรงงานเครื่องจักรเฉลี่ย 2.66 ชั่วโมงต่อไร่ (ตารางที่ 4-21)

ตารางที่ 4-21: การใช้ปัจจัยการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ขุดลอกหนองพอก) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอतालसुम
จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละของ ครัวเรือน	ปริมาณ
พันธุ์ (กก.)	100.00	20.00
ปุ๋ย	100.00	
ปุ๋ยเคมี (กก.)		11.36
ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8		11.36
สารป้องกันและปราบวัชพืช	100.00	0.34
ชนิดน้ำ (ลิตร)		0.34
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น (ลิตร)	100.00	1.13
แรงงานคน (คน-วัน/ไร่)	100.00	0.56
แรงงานเครื่องจักร (ชม./ไร่)	100.00	2.66

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ต้นทุนในการผลิต ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง เกษตรกรได้ผลผลิตเฉลี่ย 68.18 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 818.16 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนทั้งหมด (ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่) ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดรวมเฉลี่ย 2,085.28 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ย 907.34 บาทต่อไร่ และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ย 1,177.94 บาทต่อไร่

ต้นทุนผันแปร เกษตรกรมีต้นทุนผันแปรในการผลิตรวมเฉลี่ย 1,812.55 บาทต่อไร่ ต้นทุนผันแปรส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,253.07 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 504.43 บาทต่อไร่ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเฉลี่ย 32.32 บาทต่อไร่ ค่าขนส่งผลผลิตเฉลี่ย 22.73 บาทต่อไร่

ต้นทุนคงที่ เกษตรกรมีต้นทุนคงที่ในการผลิตรวมเฉลี่ย 272.73 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้ที่ดินเฉลี่ย 270.73 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าภาษีที่ดินเฉลี่ย 2.00 บาทต่อไร่

ผลตอบแทนในการผลิต ชาดทุนทุกประเภทของผลตอบแทน กล่าวคือ ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมดชาดทุนเฉลี่ย 89.18 994.39 และ 1,267.12 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 4-22)

ตารางที่ 4-22: ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ ในการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ชุดลอกหนองพอก) ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอतालसुम จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2558/59

รายการต้นทุน/ผลตอบแทน	ต้นทุนและผลตอบแทน (บาทต่อไร่)		
	เป็นเงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุน			
1. ต้นทุนผันแปร	905.34	907.21	1,812.55
1.1 ค่าวัสดุ	264.43	240.00	504.43
ค่าพันธุ์	-	240.00	240.00
ค่าปุ๋ย	181.82	-	181.82
ปุ๋ยเคมี	181.82	-	181.82
ค่าสารปราบวัชพืช	33.98	-	33.98
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	30.45	-	30.45
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง	18.18	-	18.18
1.2 ค่าแรงงาน	618.18	634.89	1,253.07
แรงงานคน	-	165.34	165.34
แรงงานเครื่องจักร	618.18	469.55	1,087.73
1.3 ค่าขนส่งผลผลิต	22.73	-	22.73
1.4 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน (ร้อยละ 7)	-	32.32	32.32
2. ต้นทุนคงที่	2.00	270.73	272.73
2.1 ภาษีที่ดิน	2.00	-	2.00
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	-	270.73	270.73
2.3 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	-	-
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	907.34	1,177.94	2,085.28
ผลผลิตและมูลค่าผลผลิต			
1. ผลผลิตต่อไร่			68.18
2. ราคาผลผลิต			12.00
3. มูลค่าผลผลิต			818.16
ผลตอบแทน			
1. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด			-89.18
2. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร			-994.39
3. ผลตอบแทนเหนือต้นทุนทั้งหมด			-1,267.12

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

บทที่ 5

ความพึงพอใจต่องานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว

ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และทัศนคติของครัวเรือนเกษตรกร

5.1 ความพึงพอใจต่องานพัฒนาที่ดินที่ดำเนินการในพื้นที่ทุ่งมหาหิว

การศึกษาทางด้านความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรต่อโครงการงานพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบล จิกเทิง อำเภอตาคลี จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของเกษตรกรต่องานพัฒนาที่ดินทั้งงานที่ดำเนินการในพื้นที่เกษตรของเกษตรกร และงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม ซึ่งเกษตรกรมีส่วนได้ส่วนเสีย โดยคำตอบที่ได้เป็นคำตอบที่ได้จากการผู้ตัดสินใจตอบตามความคิดเห็นของเกษตรกรต่อผลงานที่ออกมา โดยประเภทของงานพัฒนาที่ดินที่นำลงไปปฏิบัติในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ได้แก่

การปรับปรุงแปลงนา คือ การปรับระดับพื้นที่นา การปรับแต่งคันนา หรือการไถกลบคันนาลงมาเพื่อทำให้พื้นที่ทำนาหรือพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น จากที่นาแปลงเล็ก ๆ เป็นที่นาผืนใหญ่ มีคันนาลดลง แต่เป็นคันนาที่กว้างขึ้นเพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเพาะปลูก ตลอดจนสะดวกในการลำเลียงวัสดุปัจจัยการเกษตร เช่น ไถเตรียมดิน การให้น้ำ การเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น

การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อกักเก็บน้ำ เป็นการขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่เดิม เพื่อเพิ่มความสามารถหรือเพิ่มศักยภาพในการกักเก็บน้ำได้มากขึ้น

การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการระบายน้ำในช่วงฤดูน้ำหลากคือช่วงที่ฝนตกชุก และเพื่อลำเลียงน้ำเข้าแปลงเกษตรของเกษตรกร (คลองซอย ท่อส่งน้ำ) ระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำท่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำสาธารณะที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน) การทำทางลำเลียงเพื่อสะดวกในการขนส่งผลผลิตในไร่นาเกษตรกร

ระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร เป็นการทำท่อลอดเพื่อการระบายน้ำและนำน้ำเข้าแปลงเพาะปลูกได้สะดวกขึ้น การทำอาคารบังคับน้ำและอาคารทางแยกน้ำ

5.1.1 ผลการศึกษาความพึงพอใจต่องานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาวิของเกษตรกรที่ได้รับ
การพัฒนาพื้นที่ หรือมีส่วนได้รับผลกระทบจากงานของพัฒนาที่ดินที่นำลงในพื้นที่ จำแนกตามแต่ละ
กิจกรรมได้ดังนี้

1) ปรับรูปแปลงนา (ปรับระดับพื้นที่นา/ปรับคันนา) จากผลการศึกษาพบว่า คราวเรือน
เกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 55.83 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการปรับรูปแปลงนามีความพึงพอใจ
กับผลงานที่กรมพัฒนาที่ดินให้บริการ รองลงมาความพึงพอใจน้อย และพึงพอใจปานกลางคิดเป็น
ร้อยละ 15.38 และ 5.49 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการปรับรูปแปลง ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม งานปรับ
รูปแปลงนาก็มีครัวเรือนเกษตรกรบางส่วนไม่พอใจกับผลงานที่ออกมาคิดเป็นร้อยละ 23.30 ของครัวเรือน
เกษตรกรที่ได้รับการปรับรูปแปลงนา

2) งานขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการกักเก็บน้ำ (งานขุดลอกหนองโคกคำกระต่าย
งานขุดลอกหนองพอก) ผลการศึกษาพบว่า ทุกครัวเรือนได้รับความพึงพอใจมากน้อยแตกต่างกันไป
ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 80.00 มีความพึงพอใจมาก ส่วนอีกร้อยละ 20.00 ได้รับความ
พึงพอใจในระดับปานกลาง

3) งานขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการระบายน้ำและเพื่อลำเลียงน้ำ (งานขุดลอกห้วย
เทวดา ระยะที่ 1) ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 64.86 มีความพึงพอใจมาก
ส่วนผู้ที่พึงพอใจปานกลาง และพึงพอใจน้อยคิดเป็นร้อยละ 29.74 และ 2.70 สำหรับครัวเรือนที่ไม่พึง
พอใจมีเพียงเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละ 2.70

4) งานระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำท่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำ) ผลการศึกษาพบว่า
ครัวเรือนเกษตรกรมีทั้งพึงพอใจและไม่พึงพอใจ โดยครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 59.38
พึงพอใจมาก รองลงมาร้อยละ 37.50 พึงพอใจปานกลาง สำหรับในส่วนที่ไม่พึงพอใจคิดเป็นร้อยละ 3.12
(ตารางที่ 5-1)

ตารางที่ 5-1: ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่องานปรับปรุงแปลงนา และงานอื่น ๆ ภายใต้โครงการ
งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2558/59

งานพัฒนาที่ดิน	ระดับความพึงพอใจ (ร้อยละ)			ไม่พึงพอใจ (ร้อยละ)
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
ปรับปรุงแปลงนา (ปรับระดับที่นา/ปรับคันนา)	55.83	5.49	15.38	23.30
การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อกักเก็บน้ำ	80.00	20.00	-	-
การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการระบายน้ำ และเพื่อลำเลียงน้ำ (คลองซอย ท่อส่งน้ำ)	64.86	29.74	2.70	2.70
ระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำท่อส่งน้ำ จากแหล่งน้ำ)	59.38	37.50	-	3.12

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

5.1.2 เหตุผลที่ครัวเรือนเกษตรกรไม่พึงพอใจการปรับปรุงแปลงนา

สำหรับในส่วนของครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่พึงพอใจ พึงพอใจเล็กน้อย หรือพึงพอใจปานกลาง ต่อการให้บริการปรับปรุงแปลงนาของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่ามีสาเหตุหลายประการ (เกษตรกรตอบคำถามได้มากกว่า 1 คำตอบ) (ตารางที่ 5-2) คือ

ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 85.23 ให้เหตุผลว่าปรับพื้นที่ไม่เสมอ ปรับแล้วทำให้พื้นที่ลาดเทสูง ๆ ต่ำ ๆ มากกว่าก่อนมีการปรับ ซึ่งจากปกติที่ทำนาได้เต็มพื้นที่ ก็ทำไม่ได้เนื่องจากพื้นที่ไม่เรียบเสมอ ทำให้ต้องทิ้งพื้นที่ว่างไว้ สำหรับในส่วนที่มีความลาดเทมาก ๆ ก็ทำให้น้ำท่วมยังเกิดความเสียหายทั้งทางด้านต้นทุนการผลิต และผลผลิตที่เสียหาย กล่าวคือที่ไม่ได้น้ำต้นข้าวก็ตาย ส่วนที่ได้น้ำมากและนานเกินกว่าสภาพต้นพืชจะรับได้ ต้นพืช (ข้าว) ก็ตายเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรบางรายต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อปรับที่นาใหม่ให้เรียบเสมอเพื่อจะได้ทำนาได้ปกติ ก่อให้เกิดหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น

ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 71.59 ให้เหตุผลว่า ปรับพื้นที่ให้ไม่เต็มพื้นที่ กล่าวคือไม่เป็นไปตามข้อเสนอหรือข้อตกลง ทั้งนี้อาจเกิดจากความเข้าใจไม่ถูกต้อง/เข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างผู้ปฏิบัติ (ผู้รับเหมา) กับผู้ว่าจ้าง (หน่วยงานกรมพัฒนาที่ดิน)

ครัวเรือนเกษตรร้อยละ 37.50 ให้เหตุผลว่าได้รับการบริการไม่ครบตามกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่ได้ตกลงไว้ ในส่วนที่พบคือ ทำเพียงไถกลบคันนาลงเพียงอย่างเดียวแต่ไม่ได้ปรับพื้นที่แปลงนา

ครัวเรือนเกษตรร้อยละ 1.14 ให้เหตุผลว่า ไม่ได้รับการปรับพื้นที่ ทั้งที่ได้มีการลงชื่อไปกับเจ้าหน้าที่แล้ว

ตารางที่ 5-2: เหตุผลความไม่พึงพอใจ พึ่งพอใจเล็กน้อย หรือพึงพอใจปานกลาง ของเกษตรกร

ต่องานปรับรูปแปลงนา ภายใต้โครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละ
เหตุผลที่ไม่พึงพอใจ/พอใจเล็กน้อย/พอใจปานกลาง	
ปรับไม่เสมอ/ปรับแล้วพื้นที่ลาดเท สูง-ต่ำไม่เท่ากัน	85.23
ปรับไม่เต็มพื้นที่ (ไม่เป็นไปตามข้อเสนอหรือข้อตกลง)	71.59
ไถกลบคันนาอย่างเดียว (ไม่ปรับพื้นที่นา)	37.50
เจ้าหน้าที่ไม่ปรับให้ (ทั้งที่ส่งเอกสารไปครบแล้ว)	1.14

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

5.1.3 ความต้องการให้แก้ไข ปรับปรุงหรือชดเชย

จากผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรในส่วนที่ไม่ต้องการการแก้ไขและในส่วนที่ต้องการให้แก้ไข ปรับปรุง หรือชดเชยความเสียหายที่เกิดจากการปรับรูปแปลงนา พบว่าส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 56.04 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่พึงพอใจ พึ่งพอใจเล็กน้อยหรือพึงพอใจปานกลาง ไม่ต้องการให้มีการแก้ไข ปรับปรุง หรือชดเชยความเสียหาย ส่วนอีกร้อยละ 43.96 ต้องการให้แก้ไข ปรับปรุง หรือชดเชยความเสียหาย

สำหรับในส่วนของครัวเรือนเกษตรกรที่ต้องการให้มีการแก้ไข ปรับปรุง หรือชดเชยความเสียหายส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ 92.50 ของครัวเรือนที่ต้องการ ต้องการให้มีการแก้ไข ปรับปรุง พื้นที่เกษตรให้ใหม่หรือปรับเพิ่มเติมให้สามารถใช้พื้นที่นาได้ทั้งแปลง ส่วนอีกร้อยละ 7.50 ต้องการให้ชดเชยเป็นต้นทุนที่ได้เสียไปในการปรับแปลงนาใหม่ (เกษตรกรปรับใหม่ โดยใช้ค่าใช้จ่ายของตนเอง) (ตารางที่ 5-3)

ตารางที่ 5-3: ความต้องการให้ช่วยแก้ไข ปรับปรุง หรือชดเชย งานปรับปรุงแปลงนา ภายใต้โครงการ
งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาวิหิต ตำบลจิกเทิง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละ
ความต้องการให้แก้ไข/ปรับปรุง/ชดเชย	
ไม่ต้องการ	56.04
ต้องการ	43.96
ให้ปรับแก้ไขให้ใหม่ให้สม่ำเสมอทั้งแปลง ให้สามารถใช้น้ำได้	92.50
ต้องการให้ชดเชยเงินที่ต้องเสียไปเพื่อปรับแต่งใหม่	7.50

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

5.1.4 ความต้องการด้านอื่น ๆ

สำหรับความต้องการโครงการต่าง ๆ หรืองานบริการด้านอื่น ๆ ของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่า จากการศึกษาพบว่า คราวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 70.33 ยังต้องการให้กรมพัฒนาที่ดิน เข้ามาพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิหิตในหลาย ๆ ด้าน ทั้งพื้นที่เกษตรของตนเอง และงานพัฒนาพื้นที่ส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อในด้านต่าง ๆ ต่อไป ความต้องการอันดับต้น ๆ ได้แก่ ต้องการให้เข้ามาปรับพื้นที่นาคิดเป็นร้อยละ 60.94 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ต้องการงานพัฒนาที่ดิน โดยต้องการให้ไถกลบคันนาออกทำให้พื้นที่การเกษตรเพิ่มขึ้น (ปรับปรุงแปลงนา) เพื่อสะดวกในการจัดการน้ำและกิจกรรมทางด้านการเกษตรอื่น ๆ รองลงมาต้องการให้ทำท่อลอดเพื่อการระบายน้ำออกและเพื่อนำน้ำเข้าแปลงนา และต้องการให้เข้ามาช่วยปรับแต่งคันนาให้กว้างกว่าเดิมเพื่อสะดวกในการขนย้ายผลผลิตและปัจจัยการผลิตเข้าแปลงเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 59.38 และ 53.13 ของครัวเรือนที่ต้องการตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีความต้องการอื่น ๆ อีก ได้แก่ ช่วยขุดลอก บึง หนองน้ำ หรือแหล่งน้ำผิวดินต่าง ๆ เพื่อกักเก็บน้ำ ขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการระบายน้ำและเพื่อลำเลียงน้ำ (คลองซอย ท่อส่งน้ำ) ขุดสระน้ำขนาดเล็กในไร่นาเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ช่วงที่ฝนทิ้งช่วง หรือช่วงที่ต้นข้าวขาดน้ำ (ต้องการน้ำ) ระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำท่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำ) และทำทางลำเลียงเพื่อสะดวกในการขนส่งผลผลิต (ตารางที่ 5-4)

ตารางที่ 5-4: ความต้องการของเกษตรกรต่องานพัฒนาที่ดิน และความต้องการด้านอื่น ๆ
ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาคลี จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละ
ความต้องการให้กรมพัฒนาที่ดินพัฒนาเพิ่มเติมด้านอื่น ๆ	
ไม่ต้องการ	29.67
ต้องการ	70.33
การปรับระดับที่นา	60.94
ปรับแต่งคันนา	53.13
การทำท่อลอดเพื่อการระบายน้ำ และนำน้ำเข้าแปลงเพาะปลูก	59.38
การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการระบายน้ำ และเพื่อลำเลียงน้ำ (คลองซอย ท่อส่งน้ำ)	32.81
การทำทางลำเลียง เพื่อสะดวกในการขนส่งผลผลิต	32.81
ขุดสระน้ำขนาดเล็กในไร่นา	26.56
ระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร(ทำท่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำ)	21.88
การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อกักเก็บน้ำ	21.88

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

5.2 ปัญหาของครัวเรือนเกษตรกร

5.2.1 ปัญหาด้านการเกษตร จำแนกปัญหาออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต และด้านการตลาด
ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 97.80 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด

1) ปัญหาด้านการผลิต ครัวเรือนเกษตรกรประสบปัญหาการผลิตทุกครัวเรือน ปัญหา
ด้านการผลิตที่ครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งมหาหิวประสบมีหลากหลาย โดยจำแนกปัญหาและระดับ
ความรุนแรงของปัญหาดังนี้ (ตารางที่ 5-5)

 ปัญหาฝนแล้งและฝนทิ้งช่วง ครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมาก
คิดเป็นร้อยละ 87.50 ระดับปานกลางและเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 10.71 และ 1.79 ตามลำดับ

 ปัญหาขาดแคลนเงินลงทุน ครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมาก
คิดเป็นร้อยละ 66.67 ระดับเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 33.33

ปัญหาขาดแคลนแรงงาน ครั้วเรือนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 66.67 ระดับเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละ 33.33

ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ครั้วเรือนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 65.00 ได้รับผลกระทบในระดับปานกลางและระดับเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละ 28.33 และ 6.67 ตามลำดับ

ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ครั้วเรือนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 64.62 ได้รับผลกระทบในระดับปานกลางและระดับเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละ 27.69 และ 7.69 ตามลำดับ

ปัญหาศัตรูดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมามีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 40.00

ปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาสูง ครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมามีผลกระทบในระดับปานกลางและน้อย คิดเป็นร้อยละ 35.71 และ 14.29 ตามลำดับ

ปัญหาการขนส่งผลผลิตไม่สะดวก ครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมามีผลกระทบในระดับปานกลางและน้อยในอัตราส่วนที่เท่ากันที่ร้อยละ 25.00

นอกจากปัญหาดังกล่าว ครั้วเรือนเกษตรกรยังประสบปัญหาอื่นๆ เช่น ผลผลิตตกต่ำ ดินเค็ม ศัตรูพืชรบกวน เป็นต้น

ปัญหาด้านการตลาด มีครั้วเรือนที่ประสบปัญหาคิดเป็นร้อยละ 30.77 ของครั้วเรือนเกษตรกรทั้งหมด โดยจะกล่าวถึงเฉพาะปัญหาที่ครั้วเรือนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญของระดับความรุนแรงในระดับมาก (ตารางที่ 5-5)

ปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ครั้วเรือนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 78.26 ได้รับผลกระทบในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 21.74

ปัญหาผู้รับซื้อเอารัดเอาเปรียบ ครั้วเรือนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 11.11 ได้รับผลกระทบในระดับปานกลางและน้อยคิดเป็นร้อยละ 77.78 และ 11.11 ตามลำดับ

ตารางที่ 5-5: ปัญหาด้านการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาวิ
ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

ลักษณะปัญหา	ร้อยละ	ระดับความรุนแรงของปัญหา (ร้อยละ)		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
ปัญหาด้านการผลิต	100.00			
ฝนแล้ง/ทิ้งช่วง		87.50	10.71	1.79
ขาดแคลนเงินลงทุน		66.67	-	33.33
ขาดแคลนแรงงาน		66.67	33.33	-
ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร		65.00	28.33	6.67
ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร		64.62	27.69	7.69
ดินขาดความอุดมสมบูรณ์		60.00	40.00	-
การขนส่งผลผลิตไม่สะดวก		50.00	25.00	25.00
ปัจจัยการผลิตมีราคาสูง		50.00	35.71	14.29
ปริมาณผลผลิตต่ำ		38.89	38.89	22.22
ศัตรูพืชรบกวน		33.33	12.28	54.39
ปัญหาดินเค็ม		33.33	-	66.67
คุณภาพผลผลิตต่ำ		32.00	16.00	52.00
วัชพืชรบกวน		24.20	19.35	56.45
โรคระบาด		24.08	12.96	62.96
ที่ดินมีความลาดชัน		20.00	60.00	20.00
ปัญหาด้านการตลาด	30.77			
ราคาผลผลิตตกต่ำ		78.26	21.74	-
ผู้รับซื้อเอารัดเอาเปรียบ		11.11	77.78	11.11

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

5.2.2 ปัญหาด้านการครองชีพ ครั้วเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาด้านการครองชีพมีอยู่ร้อยละ 59.34 ของครั้วเรือนเกษตรกรทั้งหมด ลักษณะของปัญหาที่ครั้วเรือนเกษตรกรประสบมากที่สุด คือ ปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ครั้วเรือนเกษตรกรมีปัญหาด้านนี้คิดเป็นร้อยละ 56.55 ของครั้วเรือนเกษตรกรที่มีปัญหา รองลงมาเป็นปัญหาในเรื่องราคาสินค้าอุปโภค บริโภคมีราคาสูง เรื่องปัญหาสุขภาพไม่แข็งแรง ปัญหาขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน และปัญหาการคมนาคมไม่สะดวก คิดเป็นร้อยละ 55.56 29.93 22.22 9.26 และ 7.41 ของครั้วเรือนที่มีปัญหา ตามลำดับ (ตารางที่ 5-6)

**ตารางที่ 5-6: ปัญหาในการครองชีพของครั้วเรือนเกษตรกร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาวิ
ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59**

รายการ	ร้อยละ
ครั้วเรือนที่มีปัญหา	59.34
ปัญหาที่ประสบ	
รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย	56.55
ราคาสินค้าอุปโภค-บริโภคมีราคาสูง	29.93
สุขภาพไม่แข็งแรง	22.22
ขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน	9.26
การคมนาคมไม่สะดวก	7.41

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

5.3 ความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ

จากผลการศึกษาพบว่า ครั้วเรือนเกษตรกรแทบทุกครั้วเรือนหรือคิดเป็นร้อยละ 94.51 ต้องการความช่วยเหลือด้านการเกษตร ส่วนครั้วเรือนเกษตรกรที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการครองชีพคิดเป็นร้อยละ 34.07 ของครั้วเรือนเกษตรกรทั้งหมด โดยความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในแต่ละด้านมีดังนี้

ความต้องการความช่วยเหลือด้านการเกษตร ครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 68.60 ของครั้วเรือนที่ต้องการให้รัฐประกันราคาผลผลิต รองลงมาคือ ต้องการให้รัฐจัดสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ต้องการให้รัฐขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำสาธารณะที่ดินเงิน ต้องการให้รัฐส่งเสริมและแนะนำการทำปุ๋ยและสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชใช้เอง ต้องการให้รัฐส่งเสริมและแนะนำการทำเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ ต้องการให้รัฐจัดหาปัจจัยการผลิตราคาต่ำ และ

ต้องการให้รัฐส่งเสริมและแนะนำการปรับปรุงบำรุงดินคิดเป็นร้อยละ 62.79 51.16 43.02 32.56 26.74 และร้อยละ 24.42 ของครัวเรือนที่ต้องการความช่วยเหลือ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีความต้องการอื่น ๆ อีก เช่น ต้องการให้รัฐช่วยประกันรายได้เกษตรกร ต้องการพยุหะราคาผลผลิต ต้องการปรับปรุงหรือซ่อมแซมถนนให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ ต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาส่งเสริมและแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ ต้องการให้รัฐจัดหาแหล่งเงินทุนกู้ที่อัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น (ตารางที่ 5-7)

ความต้องการความช่วยเหลือด้านการครองชีพ ครัวเรือนเกษตรคิดเป็นร้อยละ 34.07 ต้องการความช่วยเหลือด้านนี้ ความช่วยเหลืออันดับต้น ๆ คือต้องการให้มีการควบคุมราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพคิดเป็นร้อยละ 70.97 ของครัวเรือนที่ต้องการความช่วยเหลือ รองลงมา ต้องการให้ ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม และต้องการให้จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค คิดเป็นร้อยละ 48.39 และร้อยละ 19.35 ของครัวเรือนที่ต้องการความช่วยเหลือ ตามลำดับ (ตารางที่ 5-7)

ตารางที่ 5-7: ความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐของครัวเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนา

ทุ่งมหาวิห ตำบลจิกเทิง อำเภอดาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละ
ครัวเรือนที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการเกษตร	94.51
จัดสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	62.79
ขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำสาธารณะที่ตื้นเขิน	51.16
จัดหาแหล่งเงินกู้ที่อัตราดอกเบี้ยต่ำ	6.98
ส่งเสริมและแนะนำการทำเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์	32.56
ส่งเสริมและแนะนำการทำปุ๋ย สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชใช้เอง	43.02
ส่งเสริมและแนะนำการปรับปรุงบำรุงดิน	24.42
ส่งเสริมและแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ	5.81
ประกันราคาผลผลิต	68.60
พยุราราคาผลผลิต	15.12
ปรับปรุงหรือซ่อมแซมถนนให้อยู่ในสภาพใช้งานได้	8.14
จัดหาตลาดรับซื้อผลผลิตให้แก่เกษตรกร	11.63
จัดหาปัจจัยการผลิตราคาถูก	26.74
ประกันรายได้เกษตรกร	19.77
ครัวเรือนที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการครองชีพ	34.07
จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค/บริโภค	19.35
ควบคุมราคาสินค้าที่จำเป็น	70.97
จัดสร้างและซ่อมแซมถนน	48.39

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

5.4 ทักษะของครัวเรือนเกษตร

การศึกษาทางด้านทักษะของครัวเรือนเกษตร เป็นการศึกษาความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงในการปลูกพืชที่ทำอยู่ในปัจจุบัน เช่น แนวคิดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เปลี่ยนอาชีพทางการเกษตร ไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร เปลี่ยนไปประกอบอาชีพค้าขาย หรือรับจ้าง

ทัศนคติหรือความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในการปลูกพืชที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ครัวเรือนเกษตรทุกครัวเรือนไม่คิดจะเปลี่ยนพืชที่ปลูก (ตารางที่ 5-8)

ทัศนคติหรือแนวความคิดในการเพิ่มผลผลิตของครัวเรือนเกษตร ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 63.74 ของครัวเรือนทั้งหมด คิดว่าควรเพิ่มปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ) รองลงมา มีความเห็นว่าควรเพิ่มปุ๋ยเคมีคิดเป็นร้อยละ 41.76 และควรมีการปรับปรุงบำรุงดินสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ 29.67 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีแนวคิดอื่น ๆ อีก เช่น ใช้พันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพดิน เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก และเปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูก เป็นต้น (ตารางที่ 5-8)

ทัศนคติหรือความคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพการเกษตรไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร จากผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพ สำหรับครัวเรือนเกษตรที่ไม่คิดจะเปลี่ยนก็มีเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป แต่เหตุผลส่วนใหญ่ คือ เป็นอาชีพหลักของครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 89.01 รองลงมาให้เหตุผลว่ามีพื้นที่ทำการเกษตรของตนเองอยู่แล้ว คิดเป็นร้อยละ 67.03 นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลอื่น ๆ อีก ได้แก่ อายุมากแล้ว และไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพอื่น (ตารางที่ 5-8)

ตารางที่ 5-8: ทศนคติของครัวเรือนเกษตร ในพื้นที่โครงการพัฒนาทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง

อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ร้อยละ
ความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปลูกพืชที่ปลูกอยู่ปัจจุบัน	
ไม่เปลี่ยน	100.00
แนวคิดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร	
ใส่ปุ๋ยอินทรีย์(ปุ๋ยหมัก คอก ชีวภาพ)	63.74
เพิ่มปุ๋ยเคมี	41.76
ควรมีการปรับปรุงบำรุงดินสม่ำเสมอ	29.67
ลงทุนสร้าง/หาแหล่งน้ำ	16.48
ใช้พันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพดิน	15.38
เปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูก	1.10
เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก	6.59
การวางแผนการเปลี่ยนอาชีพการเกษตรไปสู่นอกภาคการเกษตร	
ไม่เปลี่ยน	100.00
เพราะ เป็นอาชีพหลักของครัวเรือน	89.01
มีที่ดินทำกินอยู่แล้ว	67.03
อายุมากแล้ว	24.18
ไม่มีความรู้ในอาชีพอื่น	2.20

ที่มา: จากการสำรวจ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

บทที่ 6

สรุปและวิจารณ์ผล

จากผลการศึกษาข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคม ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวบริเวณพื้นที่ทุ่งมหาหิว ปีการผลิต 2557/58 (ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน) และปีการผลิต 2558/59 (หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน) ความพึงพอใจของเกษตรกรต่องานพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐฯ และทัศนคติหรือความคิดเห็นทางด้านการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่โครงการทุ่งมหาหิว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาคลี จังหวัดอุบลราชธานี สรุปผลการศึกษาดังนี้

6.1 สรุป

สภาพทั่วไปครัวเรือนเกษตรกร หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร มีอายุเฉลี่ยประมาณ 53 ปี โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี และ มากกว่า 60 ปี นับถือศาสนาพุทธทุกครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับระดับชั้นประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนประมาณ 4 คนต่อครัวเรือนเป็นผู้ทำงานได้ประมาณ 3 คนต่อครัวเรือน อีก 1 คน ไม่ได้ทำงานหรือทำงานไม่ได้ การประกอบอาชีพนอกจากทำการเกษตรในครัวเรือนแล้ว หัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือนยังประกอบอาชีพอย่างอื่นควบคู่ไปด้วยเพื่อเป็นรายได้เสริมของครอบครัว เช่น รับจ้างทางการเกษตร และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ 83.52 เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันทางการเกษตรและ มีการกู้ยืมเงินจากกลุ่มหรือสถาบันที่เข้าเป็นสมาชิก ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มหรือสถาบันการเงินในระบบ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตร กองทุนเงินล้าน และกลุ่มออมทรัพย์

การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ครัวเรือนเกษตรกรมีที่ดินถือครองเฉลี่ย 2.69 แปลง (ประมาณ 2-3 แปลง) ต่อครัวเรือน คิดเป็นเนื้อที่ถือครองเฉลี่ย 24.12 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ถือครองส่วนใหญ่เป็นที่ของตนเองเฉลี่ย 23.17 ไร่ต่อครัวเรือน มีเอกสารสิทธิ์หรือหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นโฉนด น.ส.3 น.ส.4 จ. ส.ป.ก.4-01 และ ส.ค.1 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาใช้ปลูกข้าว (19.77 ไร่ต่อครัวเรือน)

ภาวะหนี้สินและการกู้ยืมเงินของครัวเรือนเกษตรกร ปีการผลิต 2558/59 พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 65.93 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดมีการกู้ยืมเงิน เป็นการกู้ยืมทั้งระยะสั้น (≤ 1 ปี) ระยะปานกลาง (2-5 ปี) และระยะยาว (> 5 ปี) รวมเป็นเงินกู้ยืมเฉลี่ย (รวมกู้ในระบบและนอกระบบ) 169,016.67 บาท

ต่อครัวเรือน วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม ส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตร แหล่งเงินกู้ยืมที่ครัวเรือนเกษตรใช้บริการมากที่สุด คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีการกู้ยืมเฉลี่ย 91,583.33 บาท ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 54.18 ของจำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมด รองลงมากู้ยืมจากสหกรณ์การเกษตร เฉลี่ย 66,166.67 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 39.15 ของจำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมด กู้จากกองทุนเงินล้าน (จัดตั้งสมัยรัฐบาลทักษิณ) เฉลี่ย 10,133.33 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 6.00 และ กู้จากญาติ (นอกระบบ) เฉลี่ย 1,133.33 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.67 ของจำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมด โดยมีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นกับระยะเวลาของการส่งใช้เงินคืนในแต่ละปี

สภาพการผลิตพืช ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต พื้นที่ทุ่งมหาหิว “ข้าว” เป็นพืชเศรษฐกิจของพื้นที่ มีการปลูกทั้งข้าวจ้าวและข้าวเหนียว ในรอบปีการผลิตเกษตรกรทำนาได้เพียงปีละครั้ง เป็นการเพาะปลูกตามฤดูกาลผลิต โดยอาศัยเพียงน้ำฝนในการเพาะปลูกเพียงอย่างเดียว การประเมินต้นทุนผลตอบแทนจำแนกรายละเอียดของต้นทุนและผลตอบแทนก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปีการผลิต 2557/58) และหลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปีการผลิต 2558/59) สำหรับงานพัฒนาที่ดินบริเวณพื้นที่ทุ่งมหาหิว ได้แก่ งานขุดลอกหนองพอก งานขุดลอกห้วยเทวดา (บางส่วน) งานขุดลอกโคกคำกระต่าย และงานปรับปรุงแปลงนา โดยผลการประเมินหรือการวิเคราะห์ข้อมูลรายงานเป็นค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละเฉลี่ยต่อพื้นที่ 1 ไร่ ของทุกปีปัจจัยการผลิตและทุกกิจกรรมการผลิต

ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปีการผลิต 2557/58)

1. ข้าวจ้าวนาปีนาห้วนแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ผลผลิตเฉลี่ย 240.16 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 2,977.98 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 4,222.39 บาทต่อไร่ ต้นทุนส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 3,113.64 บาทต่อไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงาน (แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,832.71 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตร (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยา) เฉลี่ย 1,102.27 บาทต่อไร่ และค่าวัสดุสิ้นเปลืองอื่น ๆ เฉลี่ย 178.66 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 58.86 35.40 และ 5.74 ของต้นทุนผันแปร ตามลำดับ มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรเท่ากับ 0.96 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 1.38 และ 0.71 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-1)

2. ข้าวเหนียนาปีนาห้วนแห้ง พันธุ์ กข6 ผลผลิตเฉลี่ย 178.18 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 1,968.89 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 3,724.50 บาทต่อไร่ ต้นทุนส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 2,957.63 บาทต่อไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,783.91 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุเฉลี่ย 1,067.46 บาทต่อไร่ และค่าวัสดุสิ้นเปลืองเฉลี่ย 106.26 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 60.32 36.09 และ 3.59 ของต้นทุน

ผันแปร ตามลำดับ มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรเท่ากับ 0.67 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 1.005 และ 0.53 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-1)

3. ข้าวเจ้านาปีนาคำ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ผลผลิตเฉลี่ย 186.48 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 2,135.20 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 5,265.90 บาทต่อไร่ ต้นทุนส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 4,357.77 บาทต่อไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 3,300.68 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตรเฉลี่ย 874.62 บาทต่อไร่ และค่าวัสดุสิ้นเปลืองเฉลี่ย 182.47 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 75.74 20.07 และ 4.19 ของต้นทุนผันแปร ตามลำดับ มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรเท่ากับ 0.49 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 1.015 และ 0.41 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-1)

4. ข้าวเหนียวนาปีนาคำ พันธุ์ กข6 ผลผลิตเฉลี่ย 256.52 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 2,863.20 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 6,335.55 บาทต่อไร่ ต้นทุนส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 5,127.68 บาทต่อไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 3,639.54 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตรเฉลี่ย 1,257.19 บาทต่อไร่ และค่าวัสดุสิ้นเปลืองเฉลี่ย 230.95 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 70.98 24.52 และ 4.50 ของต้นทุนผันแปร ตามลำดับ มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรเท่ากับ 0.56 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 1.17 และ 0.45 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-1)

หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน (ปีการผลิต 2558/59) โครงการงานพัฒนาที่ดินพื้นที่ทุ่งมหาวิ ได้แก่ งานปรับปรุงแปลงนา งานขุดลอกห้วยเหวตา (ระยะที่ 1) ขุดลอกหนองพอก และโคกคำกระต่าย ในการสรุปผลการศึกษาด้านทุนและผลตอบแทนของข้าวนาปี สรุปเฉพาะเกษตรกรที่ได้รับการปรับปรุงแปลงนา ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับการบริการการพัฒนาจากกรมพัฒนาที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกข้าวทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ดังนี้

1 ข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ผลผลิตเฉลี่ย 184.63 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 1,851.84 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 4,172.69 บาทต่อไร่ ต้นทุนส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 3,447.98 บาทต่อไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงาน (แรงงานคนและแรงงานเครื่องจักร) 2,146.99 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตร (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยา) เฉลี่ย 1,108.59 บาทต่อไร่ และค่าวัสดุสิ้นเปลืองอื่น ๆ เฉลี่ย 192.40 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 67.27 32.15 และ 5.58 ของต้นทุนผันแปร ตามลำดับ มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรเท่ากับ 0.54 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 0.76 และ 0.44 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-2)

2 ข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง พันธุ์ กข6 ผลผลิตเฉลี่ย 170.54 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าผลผลิต 1,846.95 บาทต่อไร่ ใช้ต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 3,797.39 บาทต่อไร่ ต้นทุนส่วนใหญ่เป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 3,055.27 บาทต่อไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการผลิต (ค่าแรงงานคนและค่าแรงงานเครื่องจักร) เฉลี่ย 1,670.13 บาทต่อไร่ รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตรเฉลี่ย 1,248.43 บาทต่อไร่ และค่าวัสดุสิ้นเปลืองเฉลี่ย 136.71 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 54.66 40.86 และ 4.47 ของต้นทุนผันแปร ตามลำดับ มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรเท่ากับ 0.60 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดเท่ากับ 0.90 และ 0.49 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-2)

ตารางที่ 6-1: ผลผลิต ต้นทุนการผลิต และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าวนาปี ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาวิห ตำบลจิกเทิง อำเภอสาดสูง จังหวัดอุบลราชธานี
ปีการผลิต 2557/58

รายการ	ต้นทุนการผลิต ก่อนมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน			
	ข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง	ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง	ข้าวเจ้านาปีนาดำ	ข้าวเหนียวนาปีนาดำ
	พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105	พันธุ์ กข6	พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105	พันธุ์ กข6
1. ผลผลิต (กก./ไร่)	240.16	178.18	186.48	256.52
2. มูลค่าผลผลิต (บาทต่อไร่)	2,977.98	1,968.89	2,135.20	2,863.20
3. ต้นทุนทั้งหมด (บาทต่อไร่)	4,222.39	3,724.50	5,265.90	6,335.55
4. ต้นทุนที่เป็นเงินสด (บาทต่อไร่)	2,154.56	1,959.78	2,103.34	2,444.19
5. ต้นทุนผันแปร (บาทต่อไร่)	3,113.64	2,957.63	4,357.77	5,127.68
ค่าวัสดุการเกษตร (บาทต่อไร่)	1,102.27	1,067.46	874.62	1,257.19
(ร้อยละ)	35.40	36.09	20.07	24.52
ค่าแรงงานคนและเครื่องจักร (บาทต่อไร่)	1,832.71	1,783.91	3,300.68	3,639.54
(ร้อยละ)	58.86	60.32	75.74	70.98
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง/ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (บาทต่อไร่)	178.66	106.26	182.47	230.95
(ร้อยละ)	5.74	3.59	4.19	4.50
6. อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต ต่อต้นทุนผันแปร)	0.96	0.67	0.49	0.56
7. อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสด)	1.38	1.005	1.015	1.172
8. อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio))	0.71	0.53	0.41	0.45

ที่มา: จากการคำนวณ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 6-2: ผลผลิต ต้นทุนการผลิต และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิตข้าวนาปี หลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน (ปรับปรุงแปลงนา) ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ ตำบลฉีกเทิง อำเภอลาดหญ้า
จังหวัดอุบลราชธานี ปีการผลิต 2558/59

รายการ	ต้นทุนการผลิต หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดิน	
	ข้าวเจ้านาปีนาหวานแห้ง	ข้าวเหนียวนาปีนาหวานแห้ง
	พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105	พันธุ์ กข6
1 ผลผลิต (กก./ไร่)	184.63	170.54
2 มูลค่าผลผลิต (บาทต่อไร่)	1,851.84	1,846.95
3 ต้นทุนทั้งหมด (บาทต่อไร่)	4,172.69	3,797.39
4 ต้นทุนที่เป็นเงินสด (บาทต่อไร่)	2,424.16	2,045.04
5. ต้นทุนผันแปร (บาทต่อไร่)	3,447.98	3,055.27
ค่าวัสดุการเกษตร (บาทต่อไร่)	1,108.59	1,248.43
(ร้อยละ)	32.15	40.86
ค่าแรงงานคนและเครื่องจักร (บาทต่อไร่)	2,146.99	1,670.13
(ร้อยละ)	62.27	54.66
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง/ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (บาทต่อไร่)	192.40	136.71
(ร้อยละ)	5.58	4.47
6. อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต)	0.54	0.60
ต่อต้นทุนผันแปร		
7. อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต)	0.76	0.90
ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสด		
8. อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต)	0.44	0.49
ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio)		

ที่มา: จากการคำนวณ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

สภาพการผลิตพืช ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตพืช

เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของผลผลิต ต้นทุน และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิต
ข้าวเจ้านาปี นาหวานแห้ง พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ก่อนและหลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดินทุ่งมหาวิ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผลผลิตของข้าวเจ้านาปี นาหวานแห้ง หลังมีโครงการงานพัฒนา
ที่ดินโดยใช้ปีการผลิต 2557/58 เป็นปีฐาน ปรากฏว่าผลผลิตลดลงประมาณ 55 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็น
ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 23.12 มูลค่าผลผลิตลดลง 1,126.14 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ

ของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 37.82 เหตุที่มูลค่าผลผลิตลดลงมากกว่าผลผลิตที่ลดลง สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะราคาที่เกษตรกรขายได้ ณ ไร่นา ซึ่งมีราคาเปลี่ยนแปลงไปในทางลดลง สำหรับต้นทุนการผลิตทั้งหมดลดลง แต่ลดลงเพียงเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลง 1.18 ของต้นทุนปีฐาน สาเหตุที่ต้นทุนทั้งหมดลดลง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะต้นทุนคงที่ลดลง (ค่าใช้ที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน และค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร) ต้นทุนคงที่ ที่เป็นตัวแปรที่สำคัญคือค่าใช้ที่ดินซึ่งจะเปลี่ยนแปลงตามปริมาณผลผลิตที่ได้รับ ค่าใช้ที่ดินของเกษตรกรที่ปลูกข้าวจะประมาณ 1 ใน 3 ส่วนของผลผลิตข้าว จะเห็นได้ว่าปีการผลิต 2558/59 ผลผลิตลดลงมาก นั้นแสดงว่าค่าใช้ที่ดินมีราคาต่ำตามไปด้วย แต่เมื่อพิจารณาที่ต้นทุนผันแปรพบว่าต้นทุนผันแปรเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 10.74 จากปีฐาน สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิต (B/C Ratio) เมื่อเทียบกับข้อมูลปีฐานปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงลดลงทุกประเภท กล่าวคือ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรมีค่าลดลง 0.42 หรือคิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 43.85 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดลดลง 0.62 และ 0.26 ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ลดลงร้อยละ 44.74 และ 37.08 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-3)

เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของผลผลิต ต้นทุน และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิต ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 ก่อนและหลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดินทุ่งมหาหิว

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผลผลิตของข้าวเจ้านาปีนาหว่านแห้ง หลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดินโดยใช้ปีการผลิต 2557/58 เป็นปีฐาน ปรากฏว่าผลผลิตลดลงเล็กน้อยประมาณ 8.00 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 4.29 มูลค่าผลผลิตลดลง 121.94 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 6.21 สำหรับต้นทุนการผลิตทั้งหมดเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น 1.96 ของต้นทุนปีฐาน สำหรับต้นทุนที่เป็นเงินสดและต้นทุนผันแปรมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.35 และ 3.30 จากปีฐาน ตามลำดับ สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิต (B/C Ratio) เมื่อเทียบกับข้อมูลปีฐานปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางที่ลดลงทุกประเภท กล่าวคือ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนผันแปรมีค่าลดลง 0.06 หรือคิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 9.21 สำหรับอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสดและอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมดลดลง 0.10 และ 0.04 ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละของการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ลดลงร้อยละ 10.12 และ 8.01 ตามลำดับ (ตารางที่ 6-4)

ตารางที่ 6-3: เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของผลผลิต ต้นทุนการผลิต และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิตข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ก่อนและหลัง
มีโครงการงานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ ตำบลจิกเทิง อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี

รายการ	ผลผลิตและต้นทุนการผลิต			การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
	ข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105		(เพิ่มขึ้น/ลดลง)	
	ก่อนมีโครงการฯ	หลังมีโครงการฯ (ปรับปรุงแปลงนา)		
1 ผลผลิต (กก./ไร่)	240.16	184.63	-55.53	-23.12
2 มูลค่าผลผลิต (บาทต่อไร่)	2,977.98	1,851.84	-1,126.14	-37.82
3 ต้นทุนทั้งหมด (บาทต่อไร่)	4,222.39	4,172.69	-49.70	-1.18
4. ต้นทุนที่เป็นเงินสด (บาทต่อไร่)	2,154.56	2,424.16	269.60	12.51
5 ต้นทุนผันแปร (บาทต่อไร่)	3,113.64	3,447.98	334.34	10.74
ค่าวัสดุการเกษตร (บาทต่อไร่)	1,102.27	1,108.59	6.32	0.57
ค่าแรงงานคนและเครื่องจักร (บาทต่อไร่)	1,832.71	2,146.99	314.28	17.15
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง/ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (บาทต่อไร่)	178.66	192.4	13.74	7.69
6 อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต) ต่อต้นทุนผันแปร	0.96	0.54	-0.42	-43.85
7 อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต) ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสด	1.38	0.76	-0.62	-44.74
8 อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต) ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio)	0.71	0.44	-0.26	-37.08

ที่มา: จากการคำนวณ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 6-4: เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของผลผลิต ต้นทุน และอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนการผลิตการผลิตข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้ง พันธุ์ กข6 ก่อนและหลังมีโครงการ
งานพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาวิห ตำบลจิกเทิง อำเภอศาลาสูง จังหวัดอุบลราชธานี

รายการ	ผลผลิตและต้นทุนการผลิต			การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
	ข้าวเหนียวนาปีนาหว่านแห้งพันธุ์ กข6		(เพิ่มขึ้น/ลดลง)	
	ก่อนมีโครงการฯ	หลังมีโครงการฯ (ปรับปรุงแปลงนา)		
1 ผลผลิต (กก./ไร่)	178.18	170.54	-7.64	-4.29
2 มูลค่าผลผลิต (บาทต่อไร่)	1,968.89	1,846.95	-121.94	-6.21
3 ต้นทุนทั้งหมด (บาทต่อไร่)	3,724.50	3,797.39	72.89	1.96
4. ต้นทุนที่เป็นเงินสด (บาทต่อไร่)	1,959.78	2,045.04	85.26	4.35
5 ต้นทุนผันแปร (บาทต่อไร่)	2,957.63	3,055.27	97.64	3.30
ค่าวัสดุการเกษตร (บาทต่อไร่)	1,067.46	1,248.43	180.97	16.95
ค่าแรงงานคนและเครื่องจักร (บาทต่อไร่)	1,783.91	1,670.13	-113.78	-6.38
ค่าวัสดุสิ้นเปลือง/ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (บาทต่อไร่)	106.26	136.71	30.45	28.66
6 อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต) ต่อต้นทุนผันแปร	0.67	0.60	-0.06	-9.21
7 อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิต) ต่อต้นทุนที่เป็นเงินสด)	1.00	0.90	-0.10	-10.12
8 อัตราส่วนรายได้ (มูลค่าผลผลิตต่อต้นทุนทั้งหมด) (B/C Ratio)	0.53	0.49	-0.04	-8.01

ที่มา: จากการคำนวณ, 2559 กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองน โยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ความพึงพอใจต่องานพัฒนาที่ดินที่ดำเนินการในพื้นที่ทุ่งมหาวิ

เป็นการศึกษาความเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของเกษตรกรต่องานพัฒนาที่ดิน สรุปโดยภาพรวม ยกเว้นงานปรับปรุงแปลงนา ครั้วเรือนเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมาก เช่น การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อกักเก็บน้ำ การขุดลอกแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการระบายน้ำและเพื่อลำเลียงน้ำ (คลองซอย ท่อส่งน้ำ) และการทำระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำท่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำ) เป็นต้น

ปรับปรุงแปลงนา (ปรับระดับพื้นที่นา/ปรับคันนา) เป็นงานพัฒนาพื้นที่ทำการเกษตรให้แก่เกษตรกรโดยไม่เรียกร้องค่าตอบแทน เป็นการปรับระดับพื้นที่นา การปรับแต่งคันนา หรือการไถกลบคันนาลงมาเพื่อปรับที่นาแปลงเล็ก ๆ เป็นที่นาผืนใหญ่ เพื่อสะดวกในการในการทำกิจกรรมเพาะปลูก เช่น ไถเตรียมดิน ให้น้ำ เก็บเกี่ยวผลผลิต และเป็นการเพิ่มพื้นที่แปลงนาเป็นนาแปลงใหญ่ขึ้น จากผลการศึกษาพบว่า ครั้วเรือนเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 75.83 ของครั้วเรือนเกษตรกรที่ได้รับการปรับปรุงแปลงนาไม่พึงพอใจ มีเพียงร้อยละ 3.30 ของครั้วเรือนเกษตรกรที่มีความพึงพอใจมาก ส่วนอีกร้อยละ 5.49 และ 15.38 มีความพึงพอใจปานกลาง และเล็กน้อย ตามลำดับ

สาเหตุที่ครั้วเรือนเกษตรกรไม่มีความพึงพอใจ พึงพอใจน้อย และพึงพอใจปานกลาง พบว่ามีหลายสาเหตุด้วยกัน ได้แก่ ปรับพื้นที่ไม่เสมอ (ปรับแล้วทำให้พื้นที่ลาดเท สูง ๆ ต่ำ ๆ จากปกติที่ทำนาได้เต็มพื้นที่ ก็ทำไม่ได้ พื้นที่นาบางส่วนต้องทิ้งว่างไว้เพราะไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ และในบางรายเกษตรกรต้องกู้เงินมาเพื่อมาปรับที่นาใหม่ให้สม่ำเสมอเพื่อจะได้นำนาได้ ก่อให้เกิดหนี้สินครั้วเรือนเพิ่มขึ้น) ปรับไม่เต็มพื้นที่ตามที่เจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดินได้ตกลงไว้ (โดยผู้รับจ้างปรับพื้นที่อ้างว่าตกลงกับผู้ว่าจ้างไว้แค่นั้น/ตามนั้น เช่น เนื้อที่ตามเอกสารสิทธิ์ที่ให้กับเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ไปเต็มพื้นที่ 10 ไร่ แต่เวลาเข้ามาปรับจริง ปรับพื้นที่ให้ 3 ไร่ 4 ไร่ หรือ 5 ไร่ บางรายปรับให้เพียง 1 ไร่ ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อตกลงที่ให้เกษตรกรเซ็นชื่อรับทราบ) เกษตรกรบางส่วนได้เพียงแค่ไถกลบคันนาอย่างเดียว และมี 1 ครั้วเรือนไม่ได้รับการปรับพื้นที่นาทั้งที่ส่งสำเนาเอกสารสิทธิ์ในที่ดินและเอกสารอื่น ๆ ไปครบแล้วเหมือนเกษตรกรรายอื่น ๆ ที่มีรายชื่อ

ความต้องการให้แก้ไข ปรับปรุงหรือชดเชยความเสียหาย จากผลการศึกษาพบว่า ครั้วเรือนเกษตรกรที่ไม่ต้องการและต้องการ มีอัตราส่วนที่ไม่แตกต่างกัน คืออยู่ที่อัตราส่วนร้อยละ 56.04 และ 43.96 ของครั้วเรือนเกษตรกรที่ได้รับการปรับปรุงแปลงนา ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ต้องการให้เข้ามาปรับพื้นที่ให้ใหม่ รองลงมาคือต้องการให้ชดเชยค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการจ้างปรับใหม่

ความต้องการงานพัฒนาที่ดินเพิ่มเติม (เก็บข้อมูลจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเดิม) ปรากฏว่าครั้วเรือนเกษตรกรร้อยละ 60.94 ยังต้องการให้กรมพัฒนาที่ดินเข้าไปทำการพัฒนาพื้นที่ต่อเนื่อง (แต่ต้องการให้เป็นเจ้าหน้าที่คนใหม่) โดยส่วนใหญ่ต้องการให้เอาคันนาออก (ที่นาแปลงอื่น ๆ) ทำให้เป็นพื้นที่นาแปลงใหญ่ และปรับพื้นที่นาให้เสมอ เพื่อสะดวกในการจัดการน้ำและกิจกรรมทางด้านการเกษตรอื่น ๆ รองลงมา

ต้องการให้การทำท่อลอดเพื่อการระบายน้ำและนำน้ำเข้าแปลงนา และต้องการให้เข้ามาช่วยปรับแต่งคันนาให้กว้างกว่าเดิม เพื่อสะดวกในการขนบึงจัดการผลิตเข้าแปลงเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีความต้องการให้ช่วยขุดลอก บึง หนองน้ำ หรือแหล่งน้ำผิวดินต่าง ๆ เพื่อกักเก็บน้ำและการระบายน้ำและเพื่อลำเลียงน้ำ (คลองซอย ท่อส่งน้ำ) ขุดสระน้ำขนาดเล็กในไร่นาเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ช่วงที่ฝนทิ้งช่วงหรือช่วงที่ต้นข้าวขาดน้ำ (ต้องการน้ำ) อยากให้มีการจัดทำระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำท่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำ) และทำทางลำเลียงเพื่อสะดวกในการขนส่งผลผลิต

ปัญหาของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกปัญหาออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านการเกษตร และปัญหาด้านการครองชีพ

ปัญหาด้านการเกษตร จำแนกเป็นด้านการผลิต และด้านการตลาด ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ มีปัญหาด้านการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 97.80 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด และทุกครัวเรือนมีปัญหาด้านการผลิต ปัญหาอันดับต้น ๆ ที่ครัวเรือนเกษตรกรประสบ ได้แก่ ปัญหาฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ปัญหาขาดแคลนเงินลงทุน ปัญหาขาดแคลนแรงงาน ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร สำหรับปัญหาด้านการตลาด มีครัวเรือนที่ประสบปัญหาคิดเป็นร้อยละ 30.77 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาด้านการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ รองลงมาเป็นปัญหาผู้รับซื้อเอารัดเอาเปรียบ

ปัญหาด้านการครองชีพ ครัวเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาด้านการครองชีพมีอยู่ร้อยละ 59.34 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด ปัญหาที่ครัวเรือนเกษตรกรประสบมากที่สุด คือ ปัญหารายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย รองลงมาเป็นปัญหาในเรื่องราคาสินค้าอุปโภค บริโภคมีราคาสูง ปัญหาขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน และปัญหาการคมนาคมไม่สะดวก

ความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ จำแนกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ความต้องการความช่วยเหลือด้านการเกษตร และความต้องการความช่วยเหลือด้านการครองชีพ

ความต้องการความช่วยเหลือด้านการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 94.51 ต้องการความช่วยเหลือมีหลายความต้องการ โดยส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐช่วยประกันราคาผลผลิต รองลงมา ต้องการให้รัฐจัดสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และต้องการให้รัฐขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำสาธารณะที่ตื้นเขิน สำหรับความต้องการความช่วยเหลือด้านการครองชีพ

ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการครองชีพ คิดเป็นร้อยละ 34.07 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดโดยส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐควบคุมราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพ รองลงมาต้องการให้ ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม และต้องการให้จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค

ทัศนคติของครัวเรือนเกษตรกร เป็นการศึกษาความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงในการปลูกพืช แนวคิดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และแนวคิดในการเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตรไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร ผลการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในการปลูกพืชที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ครัวเรือนเกษตรกรทุกครัวเรือนไม่คิดจะเปลี่ยนพืชที่ปลูก สำหรับแนวความคิดในการเพิ่มผลผลิตของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 63.74 ของครัวเรือนทั้งหมด คิดว่าควรเพิ่มปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ) รองลงมาเห็นว่าการเพิ่มปุ๋ยเคมี และควรมีการปรับปรุงบำรุงดินสม่ำเสมอ และถึงแม้ว่าพื้นที่การเกษตรบริเวณทุ่งหาม้าหิวจะมีปัญหาหลายหลายด้าน แต่เกษตรกรก็ไม่ได้มีความคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพการเกษตรไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร ด้วยเหตุผลหลากหลายประการ เช่น เป็นอาชีพหลักของครัวเรือน มีพื้นที่ทำการเกษตรของตนเองอยู่แล้ว อายุมากแล้ว และไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพอื่น

6.2 วิจัยรณผล

1. หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรมีอายุเฉลี่ยประมาณ 53 ปี ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งระดับการศึกษาของเกษตรกรมีผลต่อการนำเทคโนโลยี ความรู้ หรือแผนการพัฒนาใหม่ ๆ เข้ามาส่งเสริม ประกอบกับทุกครัวเรือนไม่คิดจะโยกย้ายถิ่นฐานตลอดจนไม่คิดที่จะเลิกอาชีพการเกษตร ถึงแม้สภาพพื้นที่ทำการเกษตรจะไม่เอื้อต่อผลผลิตที่ได้รับ ดังนั้นจึงควรหาแนวทางหรือวิธีการ เข้ามาแนะนำ ส่งเสริม ในลักษณะของการทำแปลงสาธิต แปลงทดลองหรือแปลงทดสอบ โดยจัดทำในพื้นที่เกษตรกร ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมการผลิต เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงการผลิตของเกษตรกร

2. ผลผลิตของพืชทั้งข้าวนาดำและข้าวนาหว่าน ผลผลิตที่ได้ก่อนและหลังมีโครงการงานพัฒนาที่ดินพื้นที่ทุ่งหาม้าหิว ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก และผลผลิตที่ได้ผกผันกับผลลัพธ์ที่คาดหวังไว้ ซึ่งหลังมีการปรับปรุงแปลงนาผลผลิตกลับลดลง กล่าวคือ ข้าวเจ้านาปี นาหว่านแห้ง ผลผลิตลดลงประมาณ 55 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนข้าวเหนียนาปี นาหว่านแห้ง ผลผลิตลดลงประมาณ 8 กิโลกรัมต่อไร่ ที่เป็นเช่นนี้คาดว่าสาเหตุหลัก 2 ประการ คือ ประการแรก การเข้าไปพัฒนาพื้นที่โดยการปรับปรุงแปลงนาทำได้ไม่ดี เกิดปัญหามากมาย ทำให้พื้นที่บางส่วนหลังจากปรับแล้วไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดังเดิม ประการที่สอง หลังจากปรับปรุงแปลงนาเมื่อปี 2558 ปีการผลิตดังกล่าวประสบภาวะภัยแล้งรุนแรง ส่งผลถึงพืชผลทางการเกษตรโดยตรง ทำให้ต้นพืชขาดน้ำ ผลผลิตเสียหาย เก็บเกี่ยวผลผลิตไม่ได้หรือได้ในปริมาณต่ำมาก

3. งานปรับปรุงแปลงนา (ปี 2558) ซึ่งเป็นงานพัฒนาที่ดินที่เห็นผลชัดเจนและทันที หลังดำเนินการเสร็จสิ้น แต่กลับเกิดปัญหาตามมาและสร้างความไม่พึงพอใจให้แก่เกษตรกรบางกลุ่ม ทำให้เกษตรกรที่ได้รับผลกระทบในทางลบเกิดความเสื่อมศรัทธาและมีอคติในการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐ ส่งผลให้การทำงานในพื้นที่ของหน่วยงานอื่นหรือหน่วยงานของกรมพัฒนาที่ดินเอง ทำงานไม่คล่องตัว ไม่ได้รับความร่วมมือหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือเท่าที่ควร ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปแก้ไขในส่วนที่เกิดปัญหาให้ปัญหาหรือความขัดแย้งบรรเทาลง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิวต่อไป

4. จากการปรับปรุงแปลงนาในปี 2559 (ประมาณเดือนมกราคม-มีนาคม 2559) ในพื้นที่หมู่ 1 บ้านจิกเทิง พบว่าเมื่อได้ปรับปรุงวิธีการทำงานในพื้นที่ การยอมรับของเกษตรกรที่ได้รับการปรับปรุงแปลงนาดีขึ้น ดังนั้น หากมีการเข้าไปแก้ไขปรับปรุงในพื้นที่ที่มีปัญหาโดยปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมกับสภาพแปลงของเกษตรกร คาดว่าจะได้รับการตอบรับที่ดีจากเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ หาญสุขใจเจริญ. 2559. การประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติทางธรรมชาติในพื้นที่เกษตรกรรมของพื้นที่ทุ่งมหาวิห. กลุ่มวางแผนการใช้ที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4. อุบลราชธานี.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2547. ยุทธศาสตร์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี. รายงานผลการดำเนินงาน ปีงบประมาณ 2547. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2548. รายงานการจัดการทรัพยากรดิน เพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจหลักตามกลุ่มชุดดินเล่มที่ 2 ดินบนพื้นที่ดอน. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2556. รายงานสภาพการใช้ที่ดินของประเทศไทย. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2558. รายงานสภาพการใช้ที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2559. คู่มือการบริหารจัดการการผลิตสินค้าเกษตรตามแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม. เรื่องเดียวกัน. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2559. ความเหมาะสมสำหรับปลูกข้าวนาปี มันสำปะหลัง ยางพารา และอ้อยโรงงาน [ส่วนของหนังสือ] //เขตความเหมาะสมสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ 13 พืช.- กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559. - เล่มที่ 1.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2559. นโยบายของรัฐ [ส่วนของหนังสือ] //คู่มือการบริหารจัดการการผลิตสินค้าเกษตรตามแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม. - กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559. - เล่มที่ 1.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2559. คู่มือการบริหารจัดการการผลิตสินค้าเกษตรตามแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- กรมวิชาการเกษตร. 2541. พืชสวนพันธุ์ดีและเทคโนโลยีที่เหมาะสม. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- จตุรงค์ เพชรสุทธิ และคณะ. 2553. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2555. กรมพัฒนาที่ดิน. กรุงเทพมหานคร. หน้า 173 - 184.
- บัณฑิต ดันศิริ และคำรณ ไทรพิก. 2542. คู่มือการประเมินคุณภาพที่ดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ. เรื่องเดียวกัน. กรมพัฒนาที่ดิน, กรุงเทพมหานคร.

- บัณฑิต ดันศิริ และคำรณ ไทรพิภ. 2542. ความเหมาะสมของที่ดินทางด้านกายภาพ [ส่วนของหนังสือ] // **คู่มือการประเมินคุณภาพที่ดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ.** - กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตร และสหกรณ์, 2542. - เล่มที่ 1.
- บัณฑิต ดันศิริ และคำรณ ไทรพิภ. ความเหมาะสมของที่ดินทางด้านกายภาพ [ส่วนของหนังสือ] // **คู่มือการประเมินคุณภาพที่ดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ.** - กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตร และสหกรณ์, 2542. เรื่องเดิม. - เล่มที่ 1.
- บัณฑิต ดันศิริ และคำรณ ไทรพิภ. ความเหมาะสมของที่ดินทางด้านกายภาพ [ส่วนของหนังสือ] // **คู่มือการประเมินคุณภาพที่ดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ.** - กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.- เล่มที่ 1.
- ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ. 2540. การวิเคราะห์และประเมินโครงการ (Project Analysis and Appraisal). โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กัจจिरา หนูมน โน และคณะ. 2558. การประเมินความอุดมสมบูรณ์ของดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว. กลุ่มวิเคราะห์ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4. อุบลราชธานี.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2557. สถานการณ์และสภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจของประเทศไทย. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2558. ผลผลิตทางการเกษตร. [ออนไลน์] // <http://www.oae.go.th>. - 15 มีนาคม 2550. - 14 เดือนกันยายน 2559. -<http://www.oae.go.th/production.html>.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2558. สถานการณ์และแนวโน้มสินค้าเกษตรที่สำคัญ ปี 2559. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน. 2553. มหัตถรย์พันธุ์ดิน กลุ่มชุดดิน สำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจประเทศไทย. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ส่วนสำรวจจำแนกดิน ส่วนมาตรฐานการสำรวจจำแนกดินและที่ดิน. 2553. **คู่มือการใช้แผนที่กลุ่มชุดดินเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจฉบับปรับปรุง.** สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน.
- ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ. 2528. **คู่มือการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตพืชปศุสัตว์และสัตว์น้ำ.** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อรอุมา สรรพสิทธิ์โยธิน. 2560. ผลงานเรื่องที่ 3 การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาหิว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยใช้วิธีกำหนดเขตความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน (Zoning). กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ภาคผนวก 1
การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาหิน
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
โดยใช้วิธีการกำหนดเขตความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน (Zoning)

ภาคผนวก 1

การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาวิห เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยใช้วิธีการกำหนดเขตความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน (Zoning)

การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาวิห เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยใช้วิธีการกำหนดเขตความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน (Zoning) เป็นการศึกษาพื้นที่ทุ่งมหาวิหระยะที่ 1 ครอบคลุมอำเภอตาคลสุม จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 31,635 ไร่ โดยทำการศึกษารวบรวม วิเคราะห์ วิจัยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยที่มีต่ออิทธิพลต่อศักยภาพการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิห โดยแบ่งออกการศึกษาเป็น 3 ด้าน คือ

5.1.1 ปัจจัยด้านกายภาพ ประกอบด้วย สภาพการใช้ที่ดิน ปี 2559 ความเหมาะสมของดิน สำหรับเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ศักยภาพของพื้นที่ทุ่งมหาวิหตามความเหมาะสมของดินสำหรับปลูก พืชเศรษฐกิจ และศักยภาพของพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งผลิตพลังงานทางเลือก (เอทานอล)

5.1.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย ข้อมูลของเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งมหาวิห เช่น การศึกษา อาชีพ และการถือครองที่ดิน เป็นต้น

5.1.3 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย พื้นที่เสี่ยงน้ำท่วม และพื้นที่เสี่ยงแห้งแล้ง ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาวิหโดยใช้วิธี Zoning เพื่อใช้ กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการเขตเกษตรกรรมในพื้นที่พัฒนาทุ่งมหาวิห และเพื่อเป็น กรอบแนวทางขับเคลื่อนนโยบายการดำเนินงาน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามศักยภาพ และ ความเหมาะสมของดินในพื้นที่ทุ่งมหาวิหให้มีความสอดคล้องกับนโยบายการบริหารจัดการเขตเกษตร เศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1.3.1 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาวิหโดยใช้วิธี Zoning

พื้นที่ทุ่งมหาวิหระยะที่ 1 ครอบคลุมพื้นที่อำเภอตาคลสุม จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่ 31,635 ไร่ มีความเหมาะสมของดินสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจทั้ง 4 พืช โดยพบว่า สภาพของดิน ในพื้นที่สำหรับปลูกข้าวนาปีมีความเหมาะสมมากที่สุด คือ มีเนื้อที่ 15,246 ไร่ (48.19%) มีเนื้อที่ เหมาะสมสำหรับปลูกมันสำปะหลัง 5,798 ไร่ (18.33%) มีเนื้อที่ที่เหมาะสมสำหรับปลูกอ้อยโรงงาน 1,945 ไร่ (7.98%) มีเนื้อที่ที่เหมาะสมสำหรับปลูกยางพารา 1,927 ไร่ (6.09%) สภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ ทุ่งมหาวิห ระยะที่ 1 ปี 2559 ครอบคลุมพื้นที่อำเภอตาคลสุม จังหวัดอุบลราชธานีจำนวน 31,635 ไร่ พบว่า เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุด มีเนื้อที่ 25,988 ไร่ (82.16%) ซึ่งใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก ข้าวนาปีมากที่สุด จำนวน 23,875 ไร่ (75.47%) ปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 1,008 ไร่ (3.19%) และ ปลูกยางพารา จำนวน 639 ไร่ (2.02%) เป็นต้น ความเหมาะสมของดินของพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ เพาะปลูกของเกษตรกร ปี 2559 ในพื้นที่ทุ่งมหาวิห ระยะที่ 1 ครอบคลุมพื้นที่อำเภอตาคลสุม

จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 31,635 ไร่ พบว่า พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีอยู่ในพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวนาปี จำนวน 12,589 ไร่ (52.73%) พื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังอยู่ในพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 172 ไร่ (17.06%) พื้นที่เพาะปลูกยางพาราอยู่ในพื้นที่ไม่เหมาะสมทั้งหมด จำนวน 639 ไร่ (100.00%)

ตารางที่ 5-1 : ศักยภาพของพื้นที่ตามสภาพการใช้ที่ดิน ปี 2559 ตามความเหมาะสมของดินสำหรับพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ทุ่งมหาวิหะ ระยะที่ 1 อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี

ศักยภาพของพื้นที่	สภาพการใช้ที่ดินพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2559 (ไร่)					
	ข้าวนาปี	ร้อยละ	มันสำปะหลัง	ร้อยละ	ยางพารา	ร้อยละ
รวมทั้งหมด	23,875	100.00	1,008	100.00	639	100.00
พื้นที่เหมาะสม (S1+S2)	12,589	52.73	172	17.06	0	0.00
พื้นที่ไม่เหมาะสม (S3+N)	11,286	47.27	836	82.94	639	100.00

จากนโยบายของรัฐบาลเรื่องการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ไม่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ ในพื้นที่ทุ่งมหาวิหะมีพื้นที่เพาะปลูกที่ไม่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ จำนวน 3 พืช ได้แก่ ข้าวนาปี มันสำปะหลัง และยางพารา จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าพื้นที่ไม่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวนาปี จำนวน 2,399 ไร่ ครอบคลุม 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลจิกเทิง 2,291 ไร่ (95.50%) และตำบลตาลสุม 108 ไร่ (4.50%) และพื้นที่เพาะปลูกยางพาราอยู่ในพื้นที่ไม่เหมาะสมสำหรับปลูกยางพารา จำนวน 148 ไร่ ครอบคลุม 1 ตำบล ได้แก่ ตำบลจิกเทิง มีเนื้อที่ 148 ไร่ (100.00%) ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตพืชเป็นการเพาะปลูกมันสำปะหลังที่มีระดับความเหมาะสมปานกลาง (S2) ทั้งนี้พื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังของเกษตรกรในปี 2559 ปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสมสำหรับปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 122 ไร่ ครอบคลุม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลคำหว้า 34 ไร่ (27.56%) ตำบลจิกเทิง 67 ไร่ (45.92%) และตำบลตาลสุม 22 ไร่ (17.80%) ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตพืชเป็นการเพาะปลูกข้าวนาปีที่มีระดับความเหมาะสมปานกลาง (S2) ศักยภาพของพื้นที่ทุ่งมหาวิหะ ระยะที่ 1 ครอบคลุมอำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี มีโอกาสเป็นแหล่งผลิตมันสำปะหลัง ซึ่งเป็นวัตถุดิบป้อนเข้าบริษัทอูบล ไบโอเอทานอล จำกัด ตำบล นาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อผลิตพลังงานทางเลือก (เอทานอล) ซึ่งพื้นที่ทุ่งมหาวิหะระยะที่ 1 อยู่ในรัศมี 30 กิโลเมตรของโรงงาน ถ้ามีนโยบายส่งเสริมปรับเปลี่ยนระบบการผลิตพืชในพื้นที่ให้เพาะปลูกในมันสำปะหลังในพื้นที่

ทุ่งมหาหิว ระยะที่ 1 จำกัด พบว่า มีพื้นที่เหมาะสมตามความเหมาะสมสำหรับปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 5,798 ไร่ เมื่อมีการโครงการส่งเสริมเพาะปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ที่เหมาะสมทั้งหมดจะผลิต หัวมันสำปะหลังสดได้ จำนวน 20,861 ตัน สามารถนำมาผลิตเอทานอลเพื่อเป็นพลังงานทางเลือกได้ 3,754,980 ลิตร/ปี หรือ 10,288 ลิตร/วัน เพื่อใช้เป็นพลังงานทางเลือกให้กับประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ในพื้นที่ทุ่งมหาหิว (ภคจิรา, 2558) เห็นได้ว่า ในพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีดินส่วนใหญ่เป็นกรดจัด pH อยู่ในช่วง 4.5 - 5.0 มีความต้องการปูนโดโลไมท์อัตรา 392 กิโลกรัมต่อไร่ ความอุดมสมบูรณ์ของดินอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาที่ดินจึงต้องทำการปรับปรุงบำรุงดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิวเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มจากการผลิตพืชเศรษฐกิจ และวิธีการอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และปัญหาของทุ่งมหาหิว

5.1.3.2 เพื่อใช้กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการเขตเกษตรกรรมในพื้นที่ พัฒนาทุ่งมหาหิว

การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาหิว อำเภอดาสุม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการขับเคลื่อนนโยบาย ให้ทันเวลา และการนำไปใช้ประโยชน์ให้เกิดประสิทธิภาพ ผลการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาหิวแบบองค์รวม (Holistic Analysis) นั้น จะได้นำไปกำหนดแนวทางการวางแผนการพัฒนาโครงการในการขับเคลื่อนนโยบายการบริหารเขตเกษตรเศรษฐกิจ เพื่อรองรับผลผลิต ล้นตลาด และกลไกทางการตลาดโลก เป็นการป้องกันการเกิดปัญหาภายหลัง ทั้งกรณีที่มีปัญหาการขาดแคลนข้าว และกรณีที่มีปัญหาเรื่อง Over Supply ของข้าว นั้น สามารถปรับเปลี่ยนแนวนโยบายให้ลดพื้นที่การปลูกข้าวไปปลูกพืชชนิดอื่นที่หลากหลาย เป็นการทดแทนโดยการใช้ข้อมูลการกำหนดเขตเหมาะสมของพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ โดยการวิเคราะห์ความเหมาะสมของการปรับเปลี่ยนพืชอื่นเพิ่มเติม ได้กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการเกษตรกรรม และแนวทางขับเคลื่อนนโยบายแผนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามความเหมาะสมของที่ดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิวระยะที่ 1 การกำหนดนโยบายตามศักยภาพของพื้นที่ นั้นสามารถกำหนดได้ 2 แนวทาง คือ

(1) เสริมสร้างขีดความสามารถของเกษตรกรในการผลิตและจัดการสินค้าเกษตร ที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน และส่งเสริมการผลิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

(2) วางแผนการบริหารจัดการเขตกรรมทั้งหมด โดยกำหนดตามศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ พื้นที่ที่เหมาะสม และพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำหรับนำไปใช้เป็นแผนกลยุทธ์ ในยุทธศาสตร์กรมพัฒนาที่ดิน

5.1.3.3 เพื่อเป็นกรอบแนวทางขับเคลื่อนนโยบายการดำเนินงาน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามศักยภาพและความเหมาะสมของดินในพื้นที่ทุ่งมหาหิว

จากการกำหนดแนวนโยบายหลักในการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิหะ ระยะที่ 1 เพื่อการบริหารการจัดเขตเกษตรกรรม สามารถนำมากำหนดกรอบแนวทางขับเคลื่อนนโยบายแผนการดำเนินงานได้ทั้งหมด 20 แผนงาน/โครงการ และตั้งเป้าหมายตามศักยภาพของพื้นที่ ที่ได้จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ทุ่งมหาวิหะในด้านต่าง ๆ คือ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจและสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีประสิทธิภาพตามความเหมาะสมของดินตามวิธี Zoning ของกรมพัฒนาที่ดิน ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทุ่งมหาวิหะสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปปฏิบัติงานได้ตามศักยภาพของพื้นที่ เพื่อการพัฒนาทุ่งมหาวิหะอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดเจ้าภาพหลัก (Owner) หรือเจ้าภาพร่วมครบถ้วนทุกภารกิจ และสร้างความเข้าใจให้กับผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการตามนโยบาย และแผนการดำเนินงานอย่างทั่วถึง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงฐานข้อมูลดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความถูกต้องและทันสมัย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการจัดทำเขตความเหมาะสมของดินสำหรับพืชเศรษฐกิจที่ถูกต้องและแม่นยำ ทั้งนี้ ควรต้องดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติจะต้องมีความชัดเจน นอกจากนี้ ควรให้มีการจัดทำแผนพัฒนาฯ และการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุง แก้ไขปัญหา และพัฒนาโครงการในระยะต่อไป

ภาคผนวก 2

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติการ

ภาคผนวก 2

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติการ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทุ่งมหาหิวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยวิธี Zoning เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ควรดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิว โดยผู้ศึกษาได้จัดทำ (ร่าง) แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิว ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ดังนี้ (อรอุมา สรรพสิทธิ์โยธิน, 2560)

(ร่าง) แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิวระยะ 5 ปี ในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

วิสัยทัศน์ (Vision) : เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นพัฒนาเกษตรกรให้มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนบนพื้นฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียง

เป้าประสงค์หลัก (Goal) : พื้นที่ทุ่งมหาหิวมีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นแหล่งผลิตข้าวที่เหมาะสมรองรับการทำเกษตรอินทรีย์

หลักการและเหตุผล

พื้นที่ทุ่งมหาหิว เป็นพื้นที่ราบโล่งครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำลำเซบก โดยมีลำเซบกเป็นแม่น้ำสายหลักไหลจากทิศเหนือทางจังหวัดอำนาจเจริญลงสู่ทิศใต้บรรจบกับแม่น้ำมูลในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร ได้ร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน ได้จัดทำแผนการดำเนินงาน โครงการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิว ในระยะ 5 ปี (ปีงบประมาณ 2558 - 2562) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกษตรกรอยู่ดี กินดี สังคมดี ตั้งเป้าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิว มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 และเพิ่มพื้นที่ชลประทานอีก 100,000 ไร่ ซึ่งมีขอบเขตพื้นที่ในการพัฒนาทุ่งมหาหิวครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอตาลสุม อำเภอคอนมดแดง และอำเภอเหล่าเสือโก้ก รวมพื้นที่การเกษตรโดยประมาณ 572,508 ไร่ โดยมีพื้นที่ทำนา 456,968 ไร่ โดยกรมพัฒนาที่ดิน ได้สำรวจ จำแนกดิน และวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อปรับปรุงทรัพยากรดินที่เสื่อมโทรมและอนุรักษ์ดิน และน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ ตามนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดทิศทางการบริหารจัดการ และพัฒนาโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area Commodity)

โดยการกำหนดเขตความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่เฉพาะ (Zoning) เป็นแนวความคิดดำเนินงาน ภายใต้นโยบาย รัฐบาลในการจัดการ และใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศ เพื่อประโยชน์สูงสุดในการบริหารพื้นที่เกษตรกรรม นอกจากจะคำนึงถึงเขตการผลิตที่เหมาะสมแล้ว ยังต้องพิจารณาประเด็นในเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การสร้างความสมดุลระหว่างการผลิต และการตลาด การเพิ่มมูลค่า และลดต้นทุนการผลิต ดังนั้นการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต และเป็นแนวทางในการปรับระบบการใช้ที่ดิน ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อนำมากำหนดแผนและนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ และแผนปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

จากการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ทั้งหมด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยการกำหนดเขตความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน (Zoning) ทำให้ทราบข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ ประกอบด้วย ความเหมาะสมของดิน ความต้องการของพืช และโครงสร้างพื้นฐาน ข้อมูลทางสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การศึกษา การประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มเกษตรกร แรงงาน รายได้ครัวเรือน รายได้ทางการเกษตร หนี้สิน แหล่งเงินทุนทางการเกษตร ต้นทุนการผลิต ผลผลิตทางการเกษตร ราคาผลผลิตพืช ตลาด หรือแหล่งรับซื้อผลผลิต ทำให้ทราบสถานการณ์ และสภาพปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย โอกาส และอุปสรรค สภาพปัจจัยภายใน ประกอบด้วย จุดแข็ง และจุดอ่อน ของการพัฒนาพื้นที่ทั้งหมด นำไปสู่การจัดทำแผนแม่บท เพื่อพัฒนาพื้นที่ทั้งหมด ในระยะ 5 ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์กรมพัฒนาที่ดินในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

วัตถุประสงค์หลัก

1. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการผลิต และจัดการสินค้าเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพปลอดภัย และได้มาตรฐาน
2. เพื่อให้องค์กรเกษตรกร/ชุมชนมีความสามารถในการดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ และเกิดเครือข่าย
3. เพื่อให้เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสาร และบริการทางการเกษตรได้อย่างรวดเร็วทั่วถึงทันสมัย และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพการเกษตร
4. เพื่อให้เกษตรกรชุมชนและทุกภาคส่วนเกิดการเรียนรู้ และเครือข่ายในการพัฒนา
5. เพื่อให้บุคลากรเป็นผู้ชำนาญการ และมีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกับเกษตรกร
6. เพื่อให้องค์กรมีการบริหารจัดการที่ดี

ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุ่งมหาวิ ประกอบด้วย 8 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างขีดความสามารถของเกษตรกรในการผลิตและจัดการสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการผลิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้วยการพัฒนางานวิจัยและเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดิน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ 7 พัฒนาศักยภาพบุคลากรและสร้างมีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกับเกษตรกร

ยุทธศาสตร์ที่ 8 เสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในองค์กร

เป้าหมายระยะ 5 ปี

1. เกษตรกรสามารถบริหารจัดการการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย และได้มาตรฐานเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปี

2. เกษตรกรบริหารจัดการพื้นที่ทุ่งมหาวิตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

3. องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง

4. งานวิจัยและเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดินถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิอย่างเป็นรูปธรรม

5. เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสาร และการบริการเพิ่มขึ้น ร้อยละ 10 ต่อปี

6. เครือข่ายเกษตรกรได้รับการเรียนรู้ และพัฒนาด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 10 ต่อปี

7. บุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างมีศักยภาพ และมีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกับเกษตรกรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 80

8. องค์กรมีการบริหารจัดการที่ดี และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคลากร และเกษตรกร

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละของเกษตรกรสามารถบริหารจัดการการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย และได้มาตรฐาน

2. ร้อยละของเกษตรกรที่สามารถบริหารจัดการผลผลิตในพื้นที่ทุ่งมหาวิตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

3. ร้อยละขององค์กรเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง

4. จำนวนงานวิจัยและเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดินถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิอย่างเป็นรูปธรรม

5. ร้อยละของเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารและการบริการเพิ่มขึ้น
6. ร้อยละของเครือข่ายเกษตรกรได้รับการเรียนรู้และพัฒนาด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น
7. ร้อยละของบุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างมีศักยภาพและมีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกับเกษตรกรเพิ่มขึ้น
8. ร้อยละของความพึงพอใจของบุคลากรและเกษตรกรพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิ

แนวทางการพัฒนา

แนวทางการพัฒนาทุ่งมหาวิทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน แหล่งน้ำ การเมือง และการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ด้านเศรษฐกิจ

(1) วัตถุประสงค์

- เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพและยกระดับรายได้ของประชาชน

(2) เป้าหมายการพัฒนา

- ประชาชนมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ
- ประชาชนมีรายได้ต่อคน/ปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 10

(3) แนวทางการดำเนินงาน

- ส่งเสริมการตลาดให้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ
- ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพของประชาชน
- จัดให้มีการอบรมทักษะในการประกอบอาชีพ
- ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- ลดต้นทุนการผลิต

2. ด้านสังคม

(1) วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพ
- เพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการวิจัยอย่างทั่วถึง

(2) เป้าหมายการพัฒนา

- ประชาชนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทุกหมู่บ้าน
- ชุมชนมีความเข้มแข็ง

(3) แนวทางการดำเนินงาน

- ส่งเสริมสนับสนุนการนันทนาการการวิจัยศาสนาและวัฒนธรรม

- ส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนป้องกันและระงับโรคติดต่อ
- จัดให้มีการสงเคราะห์ผู้สูงอายุเด็กและคนพิการ
- ส่งเสริมการเล่นกีฬาต้านยาเสพติด

3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

(1) วัตถุประสงค์

- เพื่อพัฒนาทางด้านกายภาพและให้ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกสบาย

ด้านสาธารณูปการต่าง ๆ

(2) เป้าหมายการพัฒนา

- ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอทุกหมู่บ้าน

(3) แนวทางดำเนินงาน

- จัดให้มีการปรับปรุงการคมนาคมภายในหมู่บ้านเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน
- ขยายเขตไฟฟ้าแรงต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทุกครัวเรือน และพื้นที่ทำการเกษตร
- จัดให้มีระบบการระบายน้ำ
- จัดให้มีระบบการสื่อสารที่ทั่วถึง
- จัดให้มีการอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ เช่น ศาลาที่พัก

4. ด้านแหล่งน้ำ

(1) วัตถุประสงค์

- เพื่อให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ
- เพื่อให้มีน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ

(2) เป้าหมายการพัฒนา

- ประชาชนมีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอทุกหมู่บ้าน

(3) แนวทางดำเนินงาน

- การก่อสร้างและปรับปรุงระบบประปาหมู่บ้าน
- จัดหาที่กักเก็บน้ำเพื่อใช้บริโภค
- ขุดลอกแหล่งน้ำที่ตื้นเขิน
- ก่อสร้างระบบชลประทานคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร
- ขุดเจาะบ่อนบาดาลในไร่นาเพื่อการเกษตร

5. ด้านการเมืองและการบริหาร

(1) วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) เป้าหมายการพัฒนา

- ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการบริหารให้ทั่วถึง

(3) แนวทางดำเนินงาน

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปประชาคม
- ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมของ อบต.
- จัดให้มีสถานที่สำหรับเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
- จัดหาและปรับปรุงเครื่องมือเครื่องใช้

6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) วัตถุประสงค์

- เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน

(2) เป้าหมายการพัฒนา

- ประชาชนร่วมกันดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

(3) แนวทางการดำเนินการ

- จัดฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และปลูกสร้างจิตสำนึก
- จัดให้มีการกำจัดขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- ดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติพร้อมทั้งปรับปรุงฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม

แนวทางการดำเนินงานการนำ(ร่าง)แผนแม่บทการพัฒนาทุ่งมหาหิน อำเภอลำทะลุ จังหวัดอุบลราชธานี ไปใช้เพื่อพัฒนาที่ดินทุ่งมหาหินนั้น ต้องเริ่มจากการร่างแผนแม่บทเป็นแผนในการดำเนินงานในพื้นที่ทุ่งมหาหิน เริ่มจากนำ (ร่าง) แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิน ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) เสนอขอความเห็นชอบจากกรมพัฒนาที่ดิน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญหรือที่ปรึกษากรมพัฒนาที่ดินช่วยกันปรับปรุงร่างแผนแม่บทเพื่อครอบคลุมทุกปัญหาและวิธีการพัฒนาที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากนั้น แต่งตั้งคณะทำงานในพื้นที่ทุ่งมหาหิน เพื่อการพัฒนาที่ดินอย่างยั่งยืน โดยแบ่งการพัฒนาเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้าน โครงสร้าง ด้านวิชาการและพัฒนา และด้านปฏิบัติการ ทั้งในพื้นที่และส่วนกลาง ทั้งนี้ ควรต้องจัดทำแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ควบคู่กันไปด้วย

จากนั้นเริ่มนำแผนปฏิบัติการถ่ายทอดสู่หน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทุ่งมหาวิ
 โดยจะมีคณะทำงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงานออกไปติดตามผลการปฏิบัติงาน เพื่อแก้ไข
 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของผู้รับผิดชอบงานต่าง ๆ ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ เมื่อการดำเนินงาน
 ด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เสร็จสิ้นตามแผน แล้วจะต้องส่งมอบงาน ส่วนด้านวิชาการและพัฒนา
 เพื่อถ่ายทอดเทคนิค หรือวิธีการที่ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพให้กับเกษตรกร หรือเจ้าหน้าที่
 ในพื้นที่ทุ่งมหาวิ เพื่อนำไปปฏิบัติหลังจากการปฏิบัติงานตามแผนแม่บทแล้ว หากยังพบปัญหา
 ผู้ดูแลรับผิดชอบในพื้นที่ต้องรายงานปัญหาที่พบ เพื่อให้คณะทำงานหาวิธีการหรือปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ
 เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดต่อไป

ตารางที่ 5-2 : แผนงาน/โครงการสำคัญที่ตอบสนองต่อแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิ
จังหวัดอุบลราชธานี ภายใต้ยุทธศาสตร์กรมพัฒนาที่ดิน ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

ยุทธศาสตร์ การพัฒนาพื้นที่ทุ่ง มหาวิ	แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1. เสริมสร้างขีด ความสามารถของ เกษตรกรในการผลิต และจัดการสินค้า เกษตรที่ปลอดภัยและ ได้มาตรฐาน	1. การบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านทรัพยากรดิน 2. ปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพยากรดิน 3. ส่งเสริมและขยายผลการใช้เทคโนโลยีด้านการปรับปรุง บำรุงดิน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและสนับสนุนการผลิต อาหารปลอดภัย 4. การพัฒนาที่ดินพื้นที่เฉพาะเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร	กสค. กสค. สพข.4 สพข.4
2. ส่งเสริมการผลิต ตามแนวเศรษฐกิจ พอเพียง	1. ขยายผลการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงให้กับเครือข่ายด้านการพัฒนาที่ดิน 2. พัฒนาพื้นที่โครงการตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่	สพข.4
3. ส่งเสริมและพัฒนา องค์กรเกษตรกรและ วิสาหกิจชุมชน	1. สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการ พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดินบน พื้นฐานการมีส่วนร่วม 2. จัดทำศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาวิสำหรับ ผลิตข้าวอินทรีย์	สพข.4
4. เพิ่มขีด ความสามารถในการ แข่งขันด้วยการพัฒนา งานวิจัยและ เทคโนโลยีด้านการ พัฒนาที่ดิน	1. วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดินในลักษณะ องค์รวม 2. พัฒนาฐานข้อมูลงานวิจัยและเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ด้วยการเทคโนโลยีสารสนเทศ 3. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการพัฒนาที่ดิน ให้มีความถูกต้อง ทันสมัยและครอบคลุมการนำไปใช้ ประโยชน์	กวจ. สพข. 4

ตารางที่ 5 - 2 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์ การพัฒนาพื้นที่ทั้งหมด	แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม	หน่วยงาน รับผิดชอบ
5. สร้างโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริหารทางทางการเกษตร	1. พัฒนาขีดความสามารถเชิงดิจิทัลด้านการให้ข้อมูลผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ 2. บูรณาการข้อมูลเกษตรกร ได้แก่ ข้อมูลทะเบียนราษฎร์ ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร	ศทส. สพข.4
6. ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายการเกษตร	1. การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน ให้กับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน และหมอดินอาสา 2. พัฒนาขีดความสามารถเชิงดิจิทัลด้านการให้ข้อมูลผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ 3. พัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่รัฐและหมอดินอาสา ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสู่การปฏิบัติในส่วนภูมิภาค	กกจ. กวจ. สพข.4
7. พัฒนาศักยภาพบุคลากรและสร้างมีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกับเกษตรกร	1. บูรณาการความรู้ระหว่างหมอดินอาสาและนักวิชาการ 2. การพัฒนาบุคลากรในการสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกับเกษตรกร	กกจ. กวจ. สพข.4
8. เสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในองค์กร	1. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างช่องทางการเรียนรู้ให้กับบุคลากรเพื่อสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติงานและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน 2. วิเคราะห์โครงสร้างบทบาทภารกิจของกรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจของกรม ฯ ที่เปลี่ยนแปลงไป	กพร. กผง. สพข.4

หมายเหตุ : กสค. หมายถึง กองสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน

สพข. หมายถึง สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

กวจ. หมายถึง กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน

ศทส. หมายถึง ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

กผง. หมายถึง กองแผนงาน

5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (อรอุมา สรรพสิทธิ์โยธิน, 2560)

5.2.2.1 การพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหินระยะที่ 1 ครอบคลุมอำเภอตาคลี จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่ 31,635 ไร่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตข้าวอินทรีย์เพื่อการส่งออกตามแผนการพัฒนาของจังหวัดอุบลราชธานี ในระยะ 5 ปี (ปีงบประมาณ 2558 - 2562) ตามแผนการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหินนั้น ต้องจัดทำแผนปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ทุ่งมหาหิน แก้ไขปัญหาตรงประเด็น และปฏิบัติราชการอย่างมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการ อีกทั้ง ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิน เพื่อความยั่งยืน และประสบความสำเร็จในการดำเนินการตามแผนการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหินต่อไปในอนาคต

5.2.2.2 ควรมีการศึกษาเรื่องการยอมรับนโยบายและการขับเคลื่อนแผนการบริหารจัดการเขตเกษตรกรรมของเกษตรกรในการวางแผนด้านต่าง ๆ ที่ได้นำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหินจะทำให้เห็นว่า แผนการดำเนินงานสามารถแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งมหาหิน นอกจากนี้ขยายผลการศึกษาในการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหินให้ครอบคลุมทั้งลุ่มน้ำ 2 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำลำเซบกและลุ่มน้ำลำเซบายซึ่งเป็นพื้นที่ทุ่งมหาหินทั้งหมด จะทำให้พื้นที่ทุ่งมหาหินเป็นพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ป้อนสู่ตลาดโลกในอนาคตดังเช่นพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ที่เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ของตลาดโลกในปัจจุบัน และต่อไปอย่างยั่งยืน

5.2.2.3 จัดทำแผนขับเคลื่อนจากแผนแม่บทการพัฒนาทุ่งมหาหิน ไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ และบูรณาการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพร้อมสร้างความรู้ความเข้าใจในทิศทางการพัฒนาตามแผนแม่บทให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยโดยยึดกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการเกษตร และยุทธศาสตร์กรมพัฒนาที่ดินเป็นกรอบแนวทางการแปลงนโยบาย และแผนไปสู่การปฏิบัติในระดับต่าง ๆ

5.2.2.4 กำหนดกิจกรรม/โครงการที่มีความสอดคล้อง และเชื่อมโยงกับแผนการพัฒนา โดยมุ่งประเด็นปัญหาของสภาพพื้นที่เป็นดั่งนำ (Area Approach) และนำผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพมากำหนดเป็นแผนงาน โครงการให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ทุ่งมหาหิน

5.2.2.5 กระจายการพัฒนาสู่ระดับพื้นที่ และระดับหน่วยงาน โดยยึดหลักการพัฒนาพื้นที่ภารกิจ และการมีส่วนร่วม (Area Function Participation : AFP) กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบระดับกอง/สำนักที่ปฏิบัติงานในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค สำหรับเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและขับเคลื่อน เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงการพัฒนาจากพื้นที่ชุมชนสู่ระดับกรมฯ และระดับกรมฯ สู่พื้นที่ชุมชน

5.2.2.6 นำเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนแผนแม่บท เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระดับองค์กร ระดับหน่วยงาน และระดับบุคคล ไปสู่พื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชน

5.2.2.7 พัฒนาระบบการบริหารจัดการจากแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติที่มีความเชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการเกษตร ยุทธศาสตร์กรมพัฒนาที่ดิน แผนปฏิบัติการตามนโยบายสำคัญของรัฐบาล และระบบการจัดสรรงบประมาณ รวมทั้งพัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานที่ครอบคลุมทุกมิติ